

BIBLIANA

revue

3

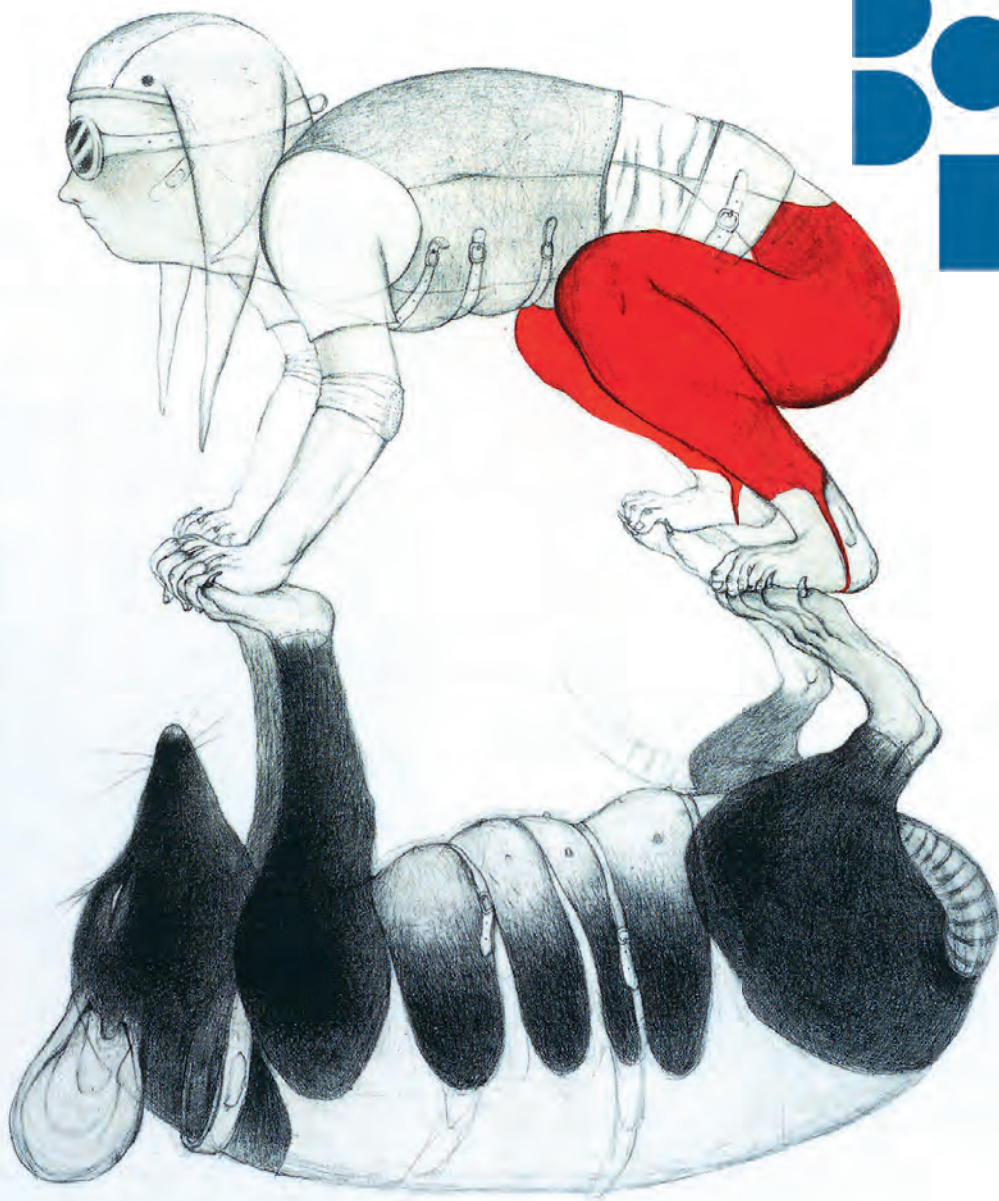
XXIV. ROČNÍK
Cena / 0,70 €

o umění pro děti a mládež

/ 2017

Z. JAROŠOVÁ / D. ROLL / S. LAVRÍK / M. KLIMOVÍČ /

Z. STANISLAVOVÁ / V. PREDMERSKÝ / M. TATARKOVÁ /

Zuzana JAROŠOVÁ

26. BIB 2017 – NOVÉ VÝZVY, NOVÉ VÍZIE / 1

Dušan ROLL

AKO VZNIKLO LOGO A CENY BIB / 5

Silvester LAVRÍK

BIB 2017 KOLENAČKY / 7

Martin KLIMOVIČ

ŽENIL SA KOMÁR, MUŠKU BRAL...
(Poézia matičného Slniečka) / 16

Lenka DZADÍKOVÁ

ŽIVÁ PAMÄŤ SLOVENSKEHO BÁBKARSTVA
(Jubileum Vladimíra Predmerského) / 26

Zuzana STANISLAVOVÁ

DOBRA KNIHA STÁLE ŽIJE
(Tvorba pre deti a mládež
v roku 2016 II.) / 31

Milena ŠUBRTOVÁ

SVIŤ, SLUNÍČKO, SVIŤ / 43

Ondrej SLIACKY

ÚŠKRN, NA KTORÝ SA NEDÁ ZABUDNÚŤ
(Pred 90 rokmi sa narodil
Miroslav Válek) / 46

Peter TVRDOŇ

BIBIANA U SRBIJI / 50

Monika TATARKOVÁ

SVET SA NEKONČÍ TAM, KDE SA KONČÍ NÁŠ
PLOT / 52

Ján KAČALA

O ŠTYLE, ZVIERATKÁCH A O TROJMENNÝCH
SLOVENSKÝCH DEVÁCH
(Internetový rozhovor jazykovedca
a spisovateľky Dany Hlavatej) / 56

Marta ŽILKOVÁ

DETI DNES NEMUSIA NIČ! / 61

RECENZIE / 63

Ivan Szabó / Milan Kenda: Meluzína
Jozefína; **Peter Naščák** / Lena Riečanská:
Som, aká som; **Marta Žilková** / Mária
Kuderjavá – Zuzana Stanislavová: Tvorivá
dramatika ako stratégia zvyšovania literárnej
kompetencie detí mladšieho školského
veku; **Ondrej Sliacky** / Margita Ivaničková:
S tromi psami za pätami; **Veronika
Volochová** / Marta Hlušíková: Žiaden káčer
navyš; **Mária Kuderjavá** / Ivan Lesay:
A-ko-že, Lesankin fantastický svet; **Dávid
Dziak** / Andrea Gregušová / Svetozár.

VÝSTAVY V BIBIANE / 72

Šéfredaktor ONDREJ SLIACKY

Revue Bibiana, orgán Slovenskej sekcie IBBY. Vychádza štyrikrát do roka v BIBIANE, medzinárodnom dome umenia pre deti

Zriaďovateľom BIBIANY je Ministerstvo kultúry SR.

Adresa redakcie: BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, Panská 41, 815 39 Bratislava, tel. 02/ 54 41 84 88; IČO 00 682 357

Obálka a typografická úprava: Dušan Babjak

Tlač: DOLIS, s. r. o., Bratislava

Rozširuje a objednávky prijíma distribučná firma ARES, s. r. o., Elektrárenská 12091, 831 04 Bratislava
bezplatná linka 0800 14 19 11

Podávanie novinových zásielok povolené Riaditeľstvom pôšt č. J-243/94-P zo dňa 21. 1. 1994

MK SR EV 2974/09

Autorom ilustrácie na prednej strane obálky je Yun-kyoung So (Kórejská republika),
na zadnej strane zhora – Ofra Amit (Izrael), Xan López Domíngues (Španielsko).

Číslo vyšlo v septembri 2017

ISSN 1335-7263

zuzana jarošová

generálna komisárka BIB
predsedníčka Medzinárodného komitétu BIB

26. BIB 2017 – nové výzvy, nové vízie

26. bienále ilustrácií Bratislava vstupuje v tomto roku do ďalšieho polstoročia. A pevne verím, že bude pokračovať ďalšie storočia i tisícročia... A zlaté jablká BIB budú naďalej žia-

riť ako zázračné meteory vo vesmíre krásneho umenia.

Lebo to, čo robí BIB pre svet obrázkovej detskej knihy už vyše polstoročia, od jeho vzniku v roku 1967, to je pokorná služba kultúre, umeniu. Bez veľkých fanfár, bez veľkých billboardov či reklám. Idea a energia bratislavského bienále je nadčasová.

Dokonca dnes, v čase krízy duchovných hodnôt, sofistického ataku a záplavy komercie a braku nabera na sile a význame.

BIB hľadá po celom svete tie najlepšie umelecké originály knižných ilustrácií, vystavuje a oceňuje ich v Bratislave. Prvá obrázková kniha je pre dieťa prvý krok do sveta umenia. Môže to byť „zlatý krok do nevidanej krásy“ alebo krok do prázdna bezduchého, hlúpeho gýča. BIB neustále dvíha a stimuluje kvalitu nekomerčnej ilustrácie a obrázkovej detskej knihy po celom svete. Je nekompromisným strážcom umeleckej kvality ilustrácie a zároveň bariérou proti všakovakým „mickeymausom a svetielkujúcim barbinkám“... *„Musíme vytvárať front proti komercializácii literatúry pre deti a mládež. Musíme odmietať vnímanie mladých čitateľov ako komerčných produktov. BIB a IBBY berú deti vážne. Nie aby zarábali peniaze, ale preto, že len to najlepšie je dosť dobré pre deti,“* povedal Wally de Doncker, prezident IBBY na vernisáži jubilejného 25. bienále v Bratislave.

Chodíme s výstavami ilustrátorov ocenených na BIB po celom svete. A všetky putovné výstavy (približne 40 každý rok) po celom svete – či už v štátoch Európy, v Amerike, Rusku, Japonsku, Iráne, Indonézii, Číne, Kórejskej republike – sa stretávajú s úžasnou odozvou. Často mám dokonca pocit, že význam a úžasnú misiu bienále si viac uvedomujú v zahraničí ako u nás doma.

Minulý jubilejný rok sa konali osobitne významné výstavy v budove Európskej komisie v Bruseli, výstava v centrále UNESCO v Paríži pod záštitou generálnej riaditeľky Iriny Bo-

kovej, výstava na medzinárodnom knižnom veľtrhu v Šanghaji, tento rok výstava na festivale Nami Island v Kórejskej republike.

Svet vníma BIB ako malý veľký zázrak. Je vskutku neuveriteľné, že v tejto svojej podobe a koncepcii ani po polstoročí nemá vo svete konkurenciu. Nenápadný výtvarný žáner – knižnú ilustráciu – postavil na piedestál najvyššieho umenia. Z popolušky urobil princeznú. BIB vytvoril platformu na permanentnú, kontinuálnu konfrontáciu umeleckej ilustrácie vo vyše 100 štátoch všetkých kontinentov. To je úžasná príležitosť, ktorú môžu ilustrátorom závidieť výtvarníci z iných oblastí tvorby. 11 cien – plakety, zlaté jablká, Grand Prix – sú vo svete značkou najvyššej kvality. Rovnako ako cena Hansa Christiana Andersena. Preto má BIB vo svete neuveriteľný ohlas. Na oslavách polstoročného jubilea bienále v roku 2015 nechýbali najvýznamnejšie osobnosti zo sveta obrázkovej detskej knihy. Do Bratislavy prišli najvýznamnejší tvorcovia obrázkovej detskej knihy z celého sveta, ilustrátori, vydavatelia, kritici, novinári, nechýbali gratulácie generálnej riaditeľky UNESCO Iriny Bokovej, riaditeľky oddelenia kultúry UNESCO Lynn Pattchet, ocenili nás prezident IBBY Wally de Doncker, Exekutíva IBBY, prezidentka Ceny Astrid Lindgren Helen Siegeland, prezident Nami Island Fred Minn z Kórejskej republiky a medzinárodné ilustrátorské hviezdy ako Roger Mello, držiteľ Andersenovej ceny a i. Po dlhšom čase v Bratislave opäť zasadala Exekutíva IBBY. Všetci vzdali hold tomuto podujatiu a hovorili unisono: „Vieme, čo BIB urobil za polstoročie pre úroveň a umeleckú kvali-

tu obrázkovej detskej knihy po celom svete.”

Osobitne si cením, že sme vydali k jubileu aj dve unikátne knihy o polstoročnej histórii BIB-u – „Príbeh BIB v spomienkach“ a „BIB – sumár faktografie“. Ich ďalšie vydania pripravujú v Číne, Japonsku a i.

BIB je pre svet kultúrnou udalosťou medzinárodného rangu, zaradený do kalendára hlavných kultúrnych podujatí UNESCO. Vďaka biennále je Slovensko vnímané vo svete ako ilustrátorská veľmoc. A zároveň ako krajina, ktorá napriek geografickej malosti venuje gigantickú pozornosť kvalitnému umeniu ilustrácie pre deti, organizuje veľkolepé umelecké podujatie, ktoré zásadným spôsobom stimuluje kvalitu umeleckej obrázkovej knihy vo svete.

Pre ďalší rast biennále je kľúčová úzka spolupráca s našimi zahraničnými partnermi, najmä s medzinárodnými organizáciami UNESCO a IBBY, ale i ďalšími. Preto pred dvadsiatimi rokmi pri svojom nástupe do funkcie generálnej komisárky BIB-u a predsedníčky Medzinárodného komitétu som považovala za absolútnu prioritu nevyhnutnosť intenzívnejšie a efektívnejšie komunikovať a spolupracovať najmä s národnými sekciami IBBY UNESCO (Medzinárodná únia pre detskú knihu). Aktívnejšie moderovať naše predstavy a požiadavky najmä pokiaľ ide o reprezentatívny výber najlepších ilustrátorov z jednotlivých krajín na medzinárodnú súťaž originálov. Podarilo sa nám, že národné sekcie IBBY skutočne venujú maximálnu pozornosť aj výberu osobností a nominujú renomovaných – ilustrátorov i teoretikov, vydavateľov – aj do medzinárodnej poroty, na medzinárodné

Grand Prix BIB

sympóziu, komitét, workshop. Po pri ďalších inováciách sa osvedčilo, že ilustrátor ocenený na predošlom ročníku cenou Grand Prix je v ďalšom ročníku členom medzinárodnej poroty. Lebo prestíž súťaže sa nepochybne odvíja aj od prestíže členov poroty.

Rozširuje sa počet štátov súťažiacich na BIB-e pribúdajú nové alebo sa po prestávke opäť vracajú staronové krajiny. Želali by sme si však ešte väčšiu a reprezentatívnejšiu účasť ilustrátorov z krajín ako USA, Kanada a Austrália.

Na 26. ročníku BIB sa zúčastňuje súťaže rekordný počet 373 ilustrátorov z 49 štátov, 2657 originálov ilustrácií a 488 kníh.

Téma medzinárodného sympózia „*Umenie versus komercia*“ s podtitulom *Úloha umeleckej ilustrácie v dnešnom svete komercie. Originálne a nekonvenčné stratégie ilustrátorov*. Téma je postavená na skúmaní odlišných posolstiev, kalkulácií, stratégií, obsahových a formálnych východísk a rozdielnej komunikácie komerčnej a nekomerčnej ilustrácie. Aké sú vlastne kritéria pri hodnotení kvalitnej umeleckej ilustrácie? Čo je umenie a čo je gýč? Téma sympózia teda zasahuje priamo do epicentra BIB-u. Verím, že vyprovokuje zaujímavé úvahy teoretikov zo zahraničia, ktoré budú publikované v samostatnom zborníku zo sympózia.

Medzinárodný Workshop BIB-UNESCO Albína Brunovského je určený mladým ilustrátorom s cieľom pomôcť najmä ilustrátorom z rozvojových krajín resp. z krajín s menšími tradíciami a možnosťami ilustračnej tvorby. Je to veľmi dôležitá súčasť bienále, kreatívna platforma jeho

Zlaté jablko BIB

výchovno-vzdelávacej misie v súlade s cieľmi UNESCO.

26. BIB nás organizátorov a tvorcov postavil aj pred novú a neľahkú úlohu. Po polstoročí existencie v Dome umenia sa bienále presťahovalo do priestorov Slovenského národného múzea na Vajanského nábreží v Bratislave. Nové členené priestory historickej budovy si vyžiadali novú koncepciu výtvarno-priestorového riešenia celej výstavy – súťažnej aj nesúťažnej časti. Bolo nevyhnutné vyriešiť aj nový svetelný a informačný systém výstavy. Samozrejme, napriek zmene výstavného priestoru sa nič nemení na obsahovej a náročnej umeleckej koncepcii bienále.

Strom bienále košatie, rastie, rodí zázračné zlaté jablká. Ich semienka zasievajú svetlo a krásu do duší detí celého sveta. Môže byť niečo dôležitejšie? Ved' svet dnes zažíva obrovskú humanitárnu krízu, ale i krízu humanity. Státisíce detí nemajú svoj domov, strechu nad hlavou, blúdia ako utečenci svetom. Deti z Afriky nemajú ani dostatok učebníc, nieto krásne obrázkové knižky. Každé dieťa má dostať šancu čítať kvalitnú obrázkovú knihu! Verím, že aj jedna jediná krásna kniha môže zmeniť svet.

dušan roll

čestný predseda Medzinárodného komitétu BIB,
zakladateľ BIB

Ako vzniklo logo a ceny BIB

Keď som začiatkom roku 1960 pripravoval založenie medzinárodnej súťažnej výstavy ilustrácií detských kníh – ešte nemala názov – pripravil som návrh štatútu a organizačného poriadku budúcej výstavy a dodatočne som sa rozhodol navrhnúť názov BIENÁLE ILLUSTRACIÍ BRATISLAVA v šiestich jazykoch so skratkou BIB. V štatúte bolo uvedené, že bude jedna hlavná cena, niekoľko druhých cien a plakety. Nebolo však ešte logo a vzory jednotlivých cien a plakety. Pretože som v roku 1965 pripravoval zasadnutie prvého Medzinárodného komitétu BIB potreboval som doriešiť logo a vzory cien. Požiadal som rektora Vysokej školy výtvarných umení prof. Vincenta Hložníka, vynikajúceho ilustrátora aj detských kníh, aby mi pomohol zostaviť porotu a vyzvať umelcov, aby navrhli vzory cien. Na zasadnutí poroty sa zišlo mnoho rôznych návrhov zo skla, dreva, čipiek, grafických a kovových vzorov, aj skice návrhov. Porota sa rozhodovala, či pre každý ročník bude jednotná cena alebo rôzne ceny. Napokon rozhodla, že každý ročník bude mať rovnaké vzory cien. Z predložených návrhov definitívne vybrala plakety sochára Karola Lacka, ktorého neobvyklý tvar získal aj v Paríži na súťaži mladých umelcov hlavnú cenu spojenú s ročným pobytom v Paríži.

Nebola však doriešená prvá cena, ktorá sa už nazývala Grand Prix BIB,

Plaketa BIB

a vzor druhej ceny. Pre návrh Grand Prix BIB bolo dohodnuté čakať, kým bude logo BIB, ktoré sa má premietnuť do ceny. O druhej cene sa rozhodovalo medzi návrhmi v kove a skle. Prof. Hložník sa však zaoberal aj škicami návrhov, upútal ho návrh sochára Lacka s motívom jabĺčka, v ktorom bude bratislavský hrad. Po rozhodnutí poroty sme požiadali Karola Lacka, aby svoj návrh realizoval v definitívnej podobe. Porota na svojom druhom zasadnutí prijala návrh sochára Lacka jabĺčko BIB, ktoré sa stalo najpopulárnejším ocenením na jednotlivých ročníkoch BIB-u.

Doriešiť sa muselo ešte logo, lebo už bol koniec roku 1964 a začalo sa s prípravami na zasadnutie Medzinárodného komitétu BIB, ktorý mal definitívne rozhodnúť o jeho založení a schváliť štatút a organizačný poriadok BIB. V Dome umenia v Bratislave, kde sa mal BIB organizovať, pripravovali sme reprezentačnú výstavu českých a slovenských ilustrátorov detských kníh ako súťažnú prehliadku s udelením rovnakých cien

pre jedného českého a jedného slovenského ilustrátora. Porota pod vedením prof. Vincenta Hložníka udelila cenu Kvete Pacovskej a Albínovi Brunovskému. Mal som mnoho známych umelcov, ktorých som požiadal, aby navrhli logo BIB. Osobitne som sa sústredil na akad. maliara Miroslava Cipára, ktorý už v tom čase mal pripravené rôzne návrhy. Požiadal som ho, aby sme sa stretli v kaviarni, dnes už neexistujúceho hotela DAX, kde boli ešte klasické mramorové stolíky. Sedeli sme, možno sme aj niečo popíjali, ja som mu vysvetľoval, čo od neho žiadame, keď šesťjazyčný názov Bienále ilustrácií Bratislava je BIB. Miroslav Cipár si začal na mramorový stolík kresliť písmená – B I B – až otočením druhého písmena BIB a vložením I medzi prvé B a druhé B vznikol návrh, ktorý potom dotvoril. Tak vzniklo logo bienále, ktoré je známe po celom svete. Potom spolu so sochárom Lackom sme navrhli vzor Grand Prix BIB, pri ktorom pomáhal a návrhy diplomov vytvoril grafik Milan Veselý.

silvester lavrík

BIB 2017

kolenačky

Odkedy vedome vnímam ilustráciu ako integrálnu súčasť knihy, teda najmenej štyridsať rokov, sú pre mňa jesene, počas ktorých okrem iných výživných plodín dozrievajú aj zlaté jablká, naplnené očakávaním radostných prekvapení. Tradične ich chodím hľadať na výstavu Bienále ilustrácií Bratislava. Táto jeseň nie je výnimkou. Zašiel som na výstavu. Najskôr som sa zo zvyku rozbehol na Námestie SNP. Tam ma však presmerovali. Na Vajanského nábrežie. Vychádzal som... rozpačitý? Možno zaskočený? Určite zamyslený a znepokojený. A pritom – vystavené ilustrácie za to napospol nemôžu.

Pokiaľ ide o Grand Prix BIB či Zlaté jablká BIB, nemám ani najmenšiu výhradu proti tomu, ako v tomto ročníku medzinárodná porota rozhodla. Subtilnosť rukopisu, utlmená farebnosť, silná atmosféra, ľahkosť pri prezentácii zvolenej výtvarnej techniky, inšpiratívna náznakovitosť a v neposlednom rade spontánna asociatívna sila sálajúca z oce-

nených ilustrácií urobili na mňa výborný dojem. Nie celkom rozumiem oceneniam pre vydavateľstvo, ktoré sú priradené k ilustráciám prezentovaným rovnakým spôsobom, akým sú prezentované tie, ktoré na výstave takrečeno „kopú za seba“, ale nemusím všetkému rozumieť, povedal som si a mávol nad týmto ocenením rukou. Možno je za tým diplomacia, možno zásluhy, na ktoré zo svojej pešiackej perspektívy nedovidím, nech sa páči. Ocenenia, ktorými sa do výsledkov zamiešala laická verejnosť (Cena primátora, Cena detskej poroty...), komentovať hádam ani netreba. Marketingový nástroj ako každý iný, ale treba povedať, že z neho sála lacnota. Lacnota v zmysle použitia ľahšej cesty, respektíve skratky k nejakým benefitom či úľavám pre organizátorov pri hľadaní spoločenského presahu tohto špecifického podujatia. A tá sa k obročnej udalosti so svetovým renomé hodí asi tak, ako letáková akcia k predaju luxusných hodínok.

Časť svojho hodnotenia tohtoročného BIB-u venovanú práci poroty uzatváram konštatovaním: napriek tomu, že ja by som si možno viac

všimol aj španielsku, estónsku či fínsku expozíciu, môžem si do svojho súkromného archívu zaknihovať, že tohtoročná odborná porota pri výbere ocenených, z môjho pohľadu, nepochybila ani v jednom prípade. Bola naladená na to, čo je v ilustrátorskej tvorbe dôležité aj pre mňa a pracovala svedomito a zodpovedne. Navyše s potešením konštatujem, že ostentatívne predvádzanie možností digitálnych grafických techník vyšlo z módy tak rýchlo, ako do nej pred časom vtrhlo, nezanechalo v nej žiadne nenapraviteľné škody, ba v tých šťastnejších prípadoch ju obohatilo a tak hlavné slovo opäť dostali tvorivosť, remeselná zručnosť a autorská vynaliezavosť prezentované výtvarnými postupmi, z ktorých dýcha predovšetkým ľudský faktor.

Už som predoslal, že španielska kolekcia ma oslovila ako celok a zaujali ma aj Dáni, Fíni a Estónci, osobitne Hanne Kvist (Dánsko), Laura Merz (Fínsko) a Roger Olmos (Estónsko), ktorého som si tak privátne priradil ku „kállayovcom“. U Rusov ma prekvapilo, že v šťastných prípadoch už nie sú takí kresliarsky urputní – napríklad Nasťa Kovalenkova -, akí tradične bývali. Zato Srbov to stále neprešlo. Pokiaľ ide o slovenskú výpravu, nechcem, aby to vyznelo ako mrnčanie obstarožného lišiaka, ktorému sa už nechce ňaťahovať sa za novým hroznom, no emóciu vo mne sa podarilo vyvolať len starému dobrému Martiškovmu rukopisu, kde som si v bezpečí predpokladateľného výsledku predsa len našiel dostatok nových a príjemných podnetov. A ani Martina Matlovičová ma nesklamala, hoci sa mi v jej tohtoročnej kolekcii tro-

chu zbytočne naliehavo ozval Ondrej Zimka.

Pristavím sa aj pri kolekcii zo Spojených štátov či Švédska. Boli vo vzťahu ku knižnej produkcii pre deti v týchto krajinách nielenže vyslovene nereprezentatívne, ak si predstavím desiatky naozaj skvelých knižiek, ktoré som v newyorských či štokholmských kníhkupectvách opakovane videl, ale aj početne také skromné, až to tesne susedilo s ostentatívnym podceňovaním BIB-u. A hoci to trebárs vyznie ako kuvikanie, nedarí sa mi odplasiť chmúrnú predstavu. Možno práve ich postoj treba vnímať ako avízo blízkej či vzdialenej budúcnosti postoja národných sekcií IBBY. Osobitnou kapitolou tohtoročnej návštevy na Vajanského nábreží bola pre mňa švajčiarska časť výstavy. Ako celok neoslnila a veľkoplošné práce Pascala Künga sentimentálne pokrívajúce za kresliarsky nezvládnutými realisticky popisnými portrétmi a na dovърšenie celej skazy dotvorené dekoratérsky poňatým zvyškom formátu A2, nerobili česť ani svojmu autorovi, ani Švajčiarsku, ani výstave. Zrejme teda aj v diplomatickej zdatnosti organizátorov vo vzťahu k IBBY a UNESCO, a OSN, a jadrovým veľmociam budú nejaké rezervy, aby sme to povedali jazykom, ktorému rozumie len ten, kto má rád kongresovú turistiku.

Tieto okolnosti by mi nestáli za zmienku, keby som si pri nich, v kombinácii s tým, čo som sa o nominačnom mechanizme BIB-u dočítal v sprievodnom katalógu, nemusel položiť niekoľko neodbytných znepokojivých otázok. Aj samotní organizátori, popri radostnom konštatovaní, že tento rok dosiahli rekord v počte vystavujúcich krajín aj ilus-

Grand Prix BIB 2017
(LUDWIG VOLBEDA: *Holandsko*)

trátorov, si opakovane povzdychli, že by nedbali, keby sa kolekcie niektorých ilustrátorských inšpiratívnych krajín rozrástli. Ak si zároveň uvedomíme, že napríklad takí Nóri, ktorí sú v starostlivosti o literatúru pre deti a mládež o pekných pár konských dĺžok pred nami, chýbali úplne. Možno by červík pochybností mohol zahlodať aj trochu hlbšie a napriek úcte k formátu a mechanizmu, ktorý pred vyše polstoročím mohol byť naozaj progresívny a užitočný, doviesť takúto úvahu aj ďalej. Nechcem nikomu radiť, ale nech rozmýšľam ako rozmýšľam, na celom širom svete nepoznám kvalitnú súťaž, do ktorej by prihláška bola automatickou zárukou kvality. Kombinácia viacerých nominačných mechanizmov (prihláška – posúdenie odbornou porotou – viacstupňová kvalifikácia, laureáti, užšie finále...) pomá-

ha triediť, organizovať a prezentovať súťažné príspevky tak, aby si navzájom neubližovali, nekradli pozornosť verejnosti a nevytvárali neoprávnené očakávania, ktoré v takom masovom meradle aj tak nie je možné nesklamať.

Uvedomujem si, že takéto slová vyslovené nahlas môžu byť vnímané ako otváranie povestnej Pandorinej skrinky, ak v realizačnom tíme má hlavné slovo sentimentom zakalený pietizmus. A ten, poviem to rovno a nahlas, je cítiť z každého kúta tohto ročníka BiB-u. Hovorím to s boľavým srdcom a pri všetkej úcte, nepovinne, zato o to hlbšej a skutočnejšej, k pánom Albínovi Brunovskému, Miroslavovi Cipárovi a Dušanovi Rollovi, ale aj k ďalším dlhoročným tvorcom a spolutvorcom a spolutvorkyniam (predovšetkým k pani Zuzane Jarošovej) tejto

ešte stále unikátnej výstavy. Ale to by zrejme – podľa môjho názoru – chcelo naozaj zásadné prehodnotenie celého konceptu BIB-u.

Týmto sa dostávam do momentu, ktorý považujem pri reflektovaní tohto ročníka za kľúčový. Lebo som presvedčený, že neduhy a deformácie, ktoré pod deklom onej povestnej skrinky pridľho čupeli ako v nejakom inkubátore, už aj tak zmutovali do nevhodných morférov a vynaliezavo si našli cestu na svetlo tohto sveta. A tento rok sa nastahovali na prízemie a prvé poschodie Slovenského národného múzea. Zdôrazňujem, že hovorím o spôsobe prezentácie, mechanizme súťaženia, nie o zmysle podujatia. Uvažujem teda nad tým ako, nie nad tým, či áno, alebo nie.

Neviem nič konkrétne a zrozumiteľné o okolnostiach a dôvodoch, kvôli ktorým sa výstava sťahovala z výstavných priestorov Domu umenia naďalej stojaceho na SNP 12, dnes Kunsthalle, na Vajanského nábrežie. Podotýkam, že ani v Dome umenia to nebolo ideálne. A aj keď by bolo možno lákavé zvaliť všetko na nevhodnú dispozíciu výstavných siení projektovaných podľa zásad osvietenského múzejníctva z prelomu 19. a 20. storočia, bolo by to ľahkovážne, povrchné, a teda nerozumné. Veď napríklad na tom, ako bol prezentovaný Svetozár Mydlo, sa nepodpísala architektúra priestoru, ale bezradnosť a nekonceptnosť tých, ktorí výstavu navrhovali a stavali. Pseudobludisko postavené z tých najlacnejších výstavníckych profilov a platní zožralo všetko svetlo a vzduch, ktorých na terase priestoru, ktorý si ja pamätám ako múzejnú kaviareň, bolo vždy dosť,

a pokiaľ ide o svetlo, dokonca aj príjemne mäkko rozptýleného.

V katalógu, ktorý organizátori k výstave vydali, mimochodom rovnako prepchatom ako celá výstava, je pod výtvarným a priestorovým riešením expozície podpísané D&D studio. Žiadne meno, len názov eseročky živiacej sa výstavníctvom, o ktorej sa na jej vlastnej stránke dozviete napríklad to, že kým napríklad nimi realizovanú expozíciu na zubárskom veľtrhu považujú za jednu zo svojich najvýznamnejších realizácií, BIB tam ani len nespomínajú. Hm, zrejme si povieme, že „za peníze v Praze dům“. Ale tu nejde primárne o peniaze. Tu ide vyslovene o nepochopenie skutočného poslanca takej výstavy, akou BIB je. Uvediem príklad; ak vychádzame z predpokladu, ku ktorému sa vehementne hlásia aj samotní organizátori výstavy, teda k axióme, podľa ktorej sú okrem odbornej verejnosti hlavnou cieľovou skupinou deti, lepšie či horšie organizované cez školy alebo spontánne dovedené rodičmi, pri vynútenom koncepte výstavy preťažujúcom horizontálu a pri priemernej výške školopovinného dieťaťa 120 centimetrov, musíme pripustiť, že celú polovicu vystavených ilustrácií detský návštevník alebo nevidí, pretože sú preňho privysoko, alebo ju kvôli skresľujúcim a často vyslovene znehodnocujúcim svetelným podmienkam musí vnímať skreslene.

Možno to bude vyznievať smiešne, ale urobil som to. Kľakol som si na viacerých miestach výstavy. Kúsok som takto, kolenačky aj popošiel. Urobil som to len preto, aby som si vyskúšal, ako sa v tých komínach, ktoré v stiesnenom a klaustrofobicky zorganizovanom priestore

vznikli, cíti človek, ktorý nemá mojich 190 centimetrov, ale menej ako meter a pol. Nuž, necítil som sa dobre. A zistil som, že na niektoré ilustrácie, nachádzajúce sa v hornej časti výstavných panelov, naozaj ani poriadne nedovidím. A neposielať ma k očnému, prosím. Zrak mám vynikajúci. Všimol som si napríklad aj to, že knihy zavesené v prázdnych rámoch viseli tak vysoko, že časť detí si v nich ani len zalistovať nemohla, jednak nijakovsky nesúviseli s ilustráciami nainštalovanými v ich bezprostrednom okolí a jednak sa mi takáto inštalácia kníh na výstave knižnej ilustrácie vidí byť vonkom neadekvátne. Veď to neboli zošity, do ktorých zapisujú týždenníci spolužiakov, ktorí sa cez prestávku obhľadzovali kriedami. Boli to knihy. Takto sa buduje vzťah dieťaťa ku knihe? – pomyslel som si, vstal a oprášil si kolená. Prach opadol, znepokojenie ostalo.

O inom, tentoraz „konceptnom“ spôsobe vystavovania kníh na tohtoročnom BIB-e mi takisto dovoľte utrúsiť slovo; na hrbe, pod sklom, zamknuté. Dve tretiny z nich na svet hľadeli len malým výsekom vykúkajúcim spod hromady šťastnejších kolegyň. Aj keď – aké tam šťastie, ležať na hromade. Len veľká miera zdržanlivosti mi bráni rozvíjať túto asociáciu ďalej. Keď si predstavím, že som trebárs juhokórejský autor a precestoval som pol sveta, aby som svoju knihu našiel na dne zamknutej vitríny, bez vzduchu a možnosti zalistovať si v nej... bolo by mi do plaču. A že si detskí návštevníci v tých knihách zalistovať chceli, na to môžete vziať jed. Len za tých pár hodín, ktoré som na výstave strávil, som takých detí videl či počul de-

siatky. Aj detská porota vyslovila takú požiadavku, mám to teda naozaj z prvej ruky.

Tu potrebujem na chvíľu odbočiť z chodníčka utilitárne sa vinúceho tohtoročnou prezentáciou súťažných prác a pokúsiť sa nad zmyslom sústreďovania a vystavovania takéhoto enormného množstva ilustrácií na jednom mieste a v tom istom čase zamyslieť v širších súvislostiach. Organizátori v celej marketingovej komunikácii zdôrazňujú dve okolnosti – že je to súťaž (najvýznamnejšia, najväčšia, jedna z najstarších...) a že ilustrácia je umenie. Ale to predsa nie je dôležité. Alebo aspoň to najdôležitejšie. A minimálne druhé tvrdenie nie je v celej svojej šírke dokonca ani pravdivé. Ilustrácia, ako mnoho iných tvorivých činností, sa môže stať umením. Môže. Za istých veľmi šťastných okolností, ako sa to stalo napríklad časti tvorby Albína Brunovského. Alebo Miroslava Cipára, ktorý toto absolútorium pre mňa napĺňa v ešte vyššej miere. Ale primárne je knižná ilustrácia predsa úžitková záležitosť. Tak na čo toľko devalvujúco agitačných rečí okolo jej umeleckej hodnoty? To je ako ohlasovanie svetového rekordu pred pretekmi, v ktorých sme nakoniec radi, ak vôbec dobehneme do cieľa.

Dnes, aj vďaka práci, ktorú zakladatelia a tvorcovia BIB-u za desaťročia jeho existencie urobili pri emancipovaní knižnej ilustrácie, naozaj nepotrebujeme donekonečna vysvetľovať to, že ilustrácia je neoddeliteľnou a nanajvýš inšpiratívnou súčasťou knižnej kultúry, primárne knižnej kultúry adresovanej deťom. Sú tu predsa nové výzvy, ktoré, ak sme ochotní vidieť záležitosti v pri-

**PROTOKOL ZO ZASADNUTIA
MEDZINÁRODNEJ POROTY BIENÁLE ILUSTRÁCIÍ BRATISLAVA 2017**

Zasadnutie medzinárodnej poroty BIB 2017 sa konalo 3. 9. – 6. 9. 2017 v Bratislave
v zložení:

Ali Boozari (Irán), Fanuel Hanán Diaz (Venezuela), Victoria Fomina (Rusko), Yukiko Hiromatsu (Japonsko), Akoss Ofori-Mensah (Ghana), Lubo Paľo (Slovensko), Kamila Slocinska (Dánsko), Tanya Sternson (Izrael), Senka Vlahovič (Srbsko).
Predsedom poroty bol Yukiko Hiromatsu z Japonska.

GRAND PRIX 2017

LUDWIG VOLBEDA/ HOLANSKO: Vtáky

ZLATÉ JABLKO BIB 2017

MAKI ARAI/ Japonsko: Púpava
ANA DESNITSKAYA/ Rusko: Starý ruský dom
JI-MIN KIM/ Kórejská republika: Schovávačka
NARGES MOHAMADI/ Irán: Bol Som Jeleň
DANIELA OLEJNÍKOVÁ/ Slovensko: Hávedník, Útek

PLAKETA BIB 2017

HANNE BARTHOLIN/ Dánsko: Príbeh o tebe, Príbeh o všetkom
OFRA AMIT/ Izrael: So-So, Go-Go a Sunny
MIROCOMACHIKO/ Japonsko: Beštie sledia
ISRAEL BARRÓN/ Mexiko: Beštiárium mexických magických tvorov
ROMANA ROMANYSHIN/ ANDRYI LESIV/ Ukrajina: Nahlas, jemne, pošepky;
Ivan Franko od A do Z

ČESTNÉ UZNANIE PRE VYDAVATELSTVO

POĽSKO

GANG DESIGN /MRS. JUREK, WARSAW: Vytvor si svojho psa

GHANA

PAGES AND STATIONERY LIMITED: Mravec a cukor

INDONÉZIA

LITARA FOUNDATION: Ihrisko v mojom šatníku

SÝRIA

ALHADA EK GROUP, LEBANON: Vidíme sa!

CENA DETSKEJ POROTY

Petrovi Uchnárovi/ Slovensko

CENA PRIMÁTORA BRATISLAVY

slovenskému výtvarníkovi zúčastnenému na Bienále ilustrácií Bratislava 2017
Svetozár Košícký

CENA POŠTOVEJ BANKY

Dušan Kállay

meranej šírke, sú však neoddeliteľné od tematickej, a teda textovej časti knihy. Smrť, násilie, terorizmus, eutanázia, adopcie, rodová rovnosť, kultúrna diverzita verzus bigotná xenofóbia, pasce nastavené informačnými a komunikačnými technológiami dneška... Tieto a mnohé iné závažné témy súčasnosti a blízkej budúcnosti by mohli dôstojne a dostatočne naliehavo stáť v centre pozornosti pri komunikovaní zmysluplnosti investovania spoločnosti do ilustrátorskej tvorby. Zdôrazňovať, stále dookola, nevynaliezavo a v podstate zavádzajúco, že ilustrácia je umením a priori, je taká obohratá pesnička, že ju už nepočujú ani tí, ktorí ju tak usilovne papagajújú, až to pripomína karaoke – všetko je požičané, všetko je cudzie, len egoistická sebaobdivná radosť je naša. Výsledkom nadužívania argumentácie umeleckými kvalitami vystavených diel je potom dojem pseudoakademizmu, nad ktorým sa zasvätení musia chtiac-nechtiac uškŕňať a nezasvätení sa ho začnú báť.

Druhým momentom, ktorý považujem v súčasnej koncepcii BIB-u za problematický, je masovosť a súťažný charakter odrazu. Áno, ja viem, aj zážitok maratónskeho bežca z vlastného výkonu sa v desaťtisícovej mase priamoúmerne znásobuje. Lenže to je podmienené priamou fyzickou účasťou aktérov. Poslať svoje obrázky na výstavu na druhý koniec sveta a vidieť ich visieť medzi tisíckami iných je emočný zážitok úplne inej kvality. Skúsil som oboje, nedá sa porovnať, ako sa hovorí v jednom starom vtipе.

Ak ide organizátorom naozaj o prezentáciu toho najlepšieho, čo sa za dva roky na pultoch, stojanoch

a v počítačoch ilustrátorov celého sveta urodilo, neostáva im nič iné, len mať zdatných diplomatov, komisárov a skautov, ktorých vyšlú do sveta, aby aktívne hľadali tých, ktorí predstavujú to najprogresívnejšie. A ešte jeden moment považujem za dôležitý; prezentovať ilustráciu (hoci aj ako výtvarné dielo) ako vypreparovaný exponát, bez súvislosti s literárnou časťou knihy, bez kontextu, ktorý nás uvedie aspoň do témy, ak už nemáme možnosť oboznámiť sa s originálom, považujem za krátkozraké. Keby pri vystavenej ilustrácii bola krátka anotácia knihy, z ktorej ilustrácia pochádza, mieru zainteresovania diváka by to určite neznížilo. Nehovoriac o tom, že knižná prax je taká, že obyčajne je prvý text a ilustrátor sa dostáva k slovu až druhý, a teda sa správa ako inšpirovaný tvorca. Veď si len predstavme, že by povedzme huslový virtuóz hral variácie na Paganiniho a toho Paganiniho by nepriznal. A nebudme doslovní, prosím, ja viem, že meno autora a názov knihy vystavovateľa zverejňujú. Ale toto poznamenávam len tak na okraj uvažovania o tom, čo všetko by mne, zvedavému návštevníkovi takejto výstavy, mohlo pomôcť pri zvyšovaní komfortu a zážitku spojeného s jej návštevou.

Model výstavy, podľa ktorého bola pripravená prezentácia BIB 2017, je už prekonaný. Do a priori nevlúdnych priestorov SNM prešiel so všetkými hendikepmi, ktoré si vypestoval za roky pôsobenia vo výstavných priestoroch Domu umenia. Tu, v sálach, v ktorých je dominancia vertikály taká určujúca, až je deformujúca, názorne predviedol hlavne svoje nevýhody. V doslova stiesňujúco pôsobiacich a ošarpaných výstav-

Zlaté jablko BIB 2017
(DANIELA OLEJNÍKOVÁ: *Slovensko*)

ných sieňach sa prezentované ilustrácie chúlili jedna k druhej ako typickí migranti. Ocenenia, strčené do výklenku, v ktorom by sa možno dobre vynímali, ak by to bola klubovňa dedinského športového klubu, polstoročná história výstav aj súťaž, voľne visiace knihy, iné zase navrhnuté na nedôstojne neprehľadnej hrbe pod sklom, navyše ostentatívne zamknuté na kľúč, doslova chaos v rozmiestnení kolekcí jednotlivých krajín, tematické presahy nekorešpondujúce s popisom rozmiestnenia častí expozície... Ech, motal som sa tam ako teľa, ktorému nielen premaľovali, ale aj kamsi zapotrošili jeho obľúbené vráta.

Neviem, netuším, prečo sa organizátori výstavy, ktorej veľkú časť návštevníkov aj tak tvoria organizované skupiny detských divákov, ktoré privezie aj odvezie špeciálne objednaný autobus, tak urputne držia úzkeho centra Bratislavy. A možno by sa Bratislavy nemuseli držať vôbec, ak smiem nesmelu navrhnúť. A nevysmievajte ma, prosím. Áno, som vidiečan, ale aj kanadské hokejové kluby sa vedia sťahovať z mesta do mesta, ak treba. Aj divadelné a filmové festivaly. Možno sme tak ďaleko po príklady ísť nemuseli, no rozhodne trvám na tom, že ak organizátori BIB-u nechcú svojmu podujatiu uprieť zmysluplnú budúcnosť,

naliehavo by sa mali poobzerať po priestoroch, ktoré sú veľkorysejšie nielen svojou rozlohou a vhodnejšími svetelnými podmienkami, no bezpodmienečne by si mali dopriať možnosť popracovať na interaktívnom, voči detskému divákovi ústretovom a podnety rozvíjajúcom formáte tohto výstavného podujatia. Práce vystavujúcich tvorcov si tiež zaslúžia viac úcty, než je obligátna sedemcentimentrová pasparta zo 180 gramového papiera, prefabrikovaný kovový rám a katalóg, ktorý je dobrý akurát na to, aby naň na polici sadal prach a listovali v ňom zlomyseľní recenzenti. Okrem mnohých iných veľkých nedostatkov som v ňom nenašiel ani zmienku o ocenených v aktuálnom ročníku. A vlastne ani o tých z minulých ročníkov. To je dnes, pri operatívnom digitálnej tlači nejaký problém? Načo mi je katalóg súťaže, z ktorého sa nedozviem, ako tá súťaž dopadla? Ech, už dosť, hoci sa toho ešte veľa tlačí na jazyk. Ale to len preto, lebo som presvedčený, že podujatie so zásluhami, povestou a mierou spoločenskej užitočnosti, akú má Bienále ilus-

trácií Bratislava, si nezaslúži skončiť ako provinčná prehliadka premárnených príležitostí.

O BiB-e som už raz písal. Nepamätám sa čo. A keď som prijal toto zadanie, po počítačom váhaní som si povedal, že to ani vo svojom archíve hľadať a overovať nebudem. Možno si s tým, čo som napísal vari pred desiatimi rokmi, protirečím, možno ani nie. Nie je to dôležité. Dôležité je, aby tí, ktorí budú čítať toto zhodnotenie môjho diváckeho zážitku pochopili, že ma neviadol ani zlý úmysel, ani žiadny typ frustrácie. Chodím na výstavy, koncerty, divadelné predstavenia, filmy, čítam knihy a som ten najvdčačnejší respondent bez ohľadu na to, aký estetický kľúč tí, ktorí ma chcú oslovíť, zvolili. Ale len do chvíle, kým sa medzi avizovaným zámerom a jeho realizáciou nezačnú otvárať nožnice rozporov – toto deklarujú a toto sú, jedno hovoria a druhé činia. BIB-u, v jeho aktuálnej edícii, sa to stalo. Ale ilustrácie za to nemôžu.

**Bratislava, Bánovce nad Bebravou
a Viedeň 11. septembra 2017**

BIB 2017

Počet krajín: 49

Počet ilustrátorov: 373

Počet kníh: 488

Počet ilustrácií: 2657

Ženil sa komár, mušku bral...

(Poézia matičného Slniečka)

martin klimovič

***Pred 90 rokmi, 1. septembra
1927, začalo v Turčianskom
Svätom Martine vychádzať
Slniečko, literárny fenomén
slovenských detí***

Od prvého čísla novovzniknutého časopisu *Slniečko* v jeho koncepcii má svoje stabilné miesto poézia pre deti. V 22 ročníkoch sa predstavilo vyše 100 básnikov, mužov i žien, známych i menej známych autorov veršov vynikajúcej, štandardnej i slabšej umelecko-estetickkej úrovne. V prvých ročníkoch bolo uverejnených približne 25 – 30 básní, od roč. XV počet básní výraznejšie stúpol (v ročníku približne 50 básní), no treba jedným dychom dodať, že stúpajúca kvantita tu neznamenalala zároveň aj stúpajúcu kvalitu. V kapitole sa pokúsime odhaliť tendencie, ktoré stáli za redaktorským výberom básní a ktoré do istej miery v týchto rokoch určovali smerovanie básnického umenia pre deti na Slovensku. Zámerne zdôrazňujeme úlohu redaktora/šéfre-

daktora, lebo práve ten mal v rukách výber z dobovej i staršej poézie, preto je potrebné dívať sa na publikované básne naznačeným priezorom.

Pripomeňme si, že od založenia časopisu v roku 1927 *Slniečko* postupne redigovali Rudolf Klačko (roč. I, 1927/28), Rudolf Klačko a Jozef Cíger-Hronský (roč. II, 1928/29), Jozef Cíger-Hronský (roč. III – VIII, 1929 – 1935), Jozef Cíger-Hronský a Ján Marták (roč. IX, 1935/36), Ján Marták (roč. X, 1936/37), znova Jozef Cíger-Hronský (roč. XI – XIV, 1937 – 1940), od čísla 5 roč. XIV Koloman Geraldini, ktorý *Slniečko* redigoval ďalej sám v roč. XV – XVII (1941 – 1944). Po ročnej pauze časopis redigoval Jozef Telgársky (roč. XVIII, 1945/46), Jozef Horák, Mária Rázusová-Martáková a Ján Bodenek (roč. XIX, 1946/47), Jozef Horák a Mária Rázusová-Martáková (roč. XX, 1947/48), Jozef Horák (roč. XXI, 1948/49), pričom zodpovedným redaktorom bol v rokoch 1945 – 1949 Štefan Pasiar. Ročník XXII redigoval Jozef Telgársky, zodpovedným zástupcom bol Ján Bodenek (1949/50).

Poézia pre deti publikovaná v *Slniečku* v rokoch 1927 – 1950 odrážala stav vtedajšej veršovanej tvorby pre deti a roz-

víjajú dva základné smery: umelecký a tradičný, didakticko-utility (Sliacky, 2007, s. 76 – 77). Menoslov básnikov obsahuje známe i menej známe mená. V rozmedzí základných poetických smerov od zostavovateľov najviac publikačného priestoru dostali (poradie uvádzame podľa počtu zverejnených básní) Mária Rázusová-Martáková (vyššie 120 zverejnených básní), Dominik Štubňa-Zámorský, Zlata Dôňcová, Elena Čepčeková, Gusto Longauer, Sidónia Sakalová, František Hadri-Drevenický, Ľudmila Podjavorinská, Ján Anđel, Peter Pavel Zgúth-Vrbický, Pavol Országh Hviezdoslav, Alfréd Urbanovič-Markin, Ján Firák, Teofil Macejka (poslední dvaja po 11 zverejnených básní). Z pohľadu básnických stálic časopisu sa najčastejšie v jednotlivých ročníkoch *Slniečka* objavovali básne D. Štubňu-Zámorského (jeho básne boli uverejnené v 18 ročníkoch okrem prvých štyroch), ďalej M. Rázusovej-Martákovj (jej básne boli uverejnené v 17 ročníkoch), Ľ. Podjavorinskej, S. Sakalovej, J. Andela a G. Longauera (9 ročníkov), P. O. Hviezdoslava, Z. Dôňcovj a P. P. Zgútha-Vrbického (8 ročníkov), E. Čepčekovej a F. Hadri-Drevenického (5 ročníkov).

Svoju pozornosť sústreďme najmä na vyššie uvedení autorov, „jednorazových básnikov“, teda tých, ktorých verše boli uverejnené v časopise iba raz či niekoľkokrát a kvalita ich básní neprerástla úroveň štandardnej tvorby, si všímať nebudeme.

DUŠE A TVÁRE POÉZIE SLNIEČKA

Od úvodných ročníkov sa časopis nemohol zaobišť bez dvoch vtedajších najvýznamnejších osobností básnickej tvorby pre deti – Ľudmily Podjavorinskej

a Márie Rázusovej (od r. 1933 Rázusovej-Martákovj).

Ľudmila Podjavorinská (1872 – 1951) už ako skúsená autorka pre dospelých i pre deti a známe meno slovesnej kultúry svoju básnickú tvorbu pre najmenších publikovala najmä v prvých ôsmich ročníkoch novovzniknutého časopisu (v r. 1927 – 1935 vďaka redaktorom R. Klačkovi a J. C. Hronskému, v prvom ročníku ešte pod pseudonymom Teta Ľudmila). V epicky ladených básňach (alebo v úryvkoch básní) čitateľov vovádza do sveta prírody – zvierat, vtáctva, hmyzu, rastlín. Vďaka antropomorfizácii otvára témy ľudského priateľstva, spolupatričnosti, vzájomnej pomoci, svornosti, no vedie aj k nenásilnému a do básnickej reči pretlmočenému poznávaniu prírody, jej zákonitostí, kolobehu. Výber slov podriaďuje funkcii príslušnej básne; v jej tvorbe nie je núdza o citoslovia, ľubozvukné slová, zdobené výrazy, ľudovú lexiku. Implicitne prítomný humor a tvorivé spracovanie zvolenej témy umožňujú detským čitateľom časopisu rozvíjať svoj literárny vkus i jazykový cit. V básňach dominuje združený rým, pointy sú zväčša dobrými koncami miniatúrnych epizód (*... a zas tančia a zas hrajú, / tak sa oni dobre majú, / švrk – švrk – švrk...*) alebo výpoveďou o získanej skúsenosti, ktorá sa dá vzťahovať aj na svet dospelých – tento typ pointy dobre ilustruje posledné štvorveršie básne *Kozy* uverejnenej v roč. VIII.

...Mladú kozu kúpi,
i ten, čo je skúpy –
starú nikto nechce –
iba ak je hlúpy.

Z princípu antropomorfizácie sa vymykajú dve uverejnené básne o Jožkovi Skokanovi, chlapcovi huncútovi, ktorý vždy čosi vyparátí (básne *Svetlonos*

a *Jožkov žart* v roč. V). Téma vlastenectva je Podjavorinskej tvorbou v *Slniečku* (na rozdiel od jej predošlých časopiseckých príspevkov, porov. Sliacky 2009) prezentovaná iba okrajovo (napr. báseň *Lúči sa škovránok...*, roč. I), v roč. V je uverejnená Podjavorinskej veršovaná balada *Čakanka*.

Podjavorinskej veršovaná tvorba pomohla najmä v prvých rokoch vydávania časopisu pozdvihnúť úroveň básnickej tvorby pre deti, nastavila zrkadlo mnohým začínajúcim autorom a pozdvihla latku umeleckej kvality podstatne na vyššiu úroveň ako v predošlom období. Ak sa v literárno-historickom pohľade na dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež konštatuje, že „koniec 30. rokov znamená završenie umeleckého konštituovania i básnickej tvorby pre deti“ (Sliacky 2007, s. 79), potom významnú úlohu zohral aj časopis *Slniečko* najmä šírením umelecky hodnotnej veršovanej tvorby v podaní L. Podjavorinskej. Autorky, ktorá ako prvá dala impulz „procesu umeleckej emancipácie detskej poézie“ (Šmatlák 1976, s. 33).

Stálou stránkou *Slniečka* počas prvej etapy jeho vydávania a dušou vtedajšej veršovanej tvorby bola ďalšia významná osobnosť detskej literatúry **Mária Rázusová-Martáková** (1905 – 1964). Počnúc ročníkom II boli s dvoma ročnými predstavkami jej verše uverejňované až do roč. XX (rozmedzie rokov 1928 – 1947, viac ako 120 básní, najprv pod pseudonymom Teta Mariena, neskôr pod dievčenským menom Mariena Rázusová, od r. 1933 po sobáš s J. Martákom pod menom Mária Rázusová-Martáková). V prvých básňach uverejňovaných na prelome 20. a 30. rokov autorka tematizuje svet dieťaťa, zvyčajne v póloch radosti, bezstarostnosti a smútku či strachu – na jednej strane sú to bezstarostné hry v prírode (napr. stavanie hrádze, sán-

kovačka) a hry na dospelého (napr. hra dievčat na varenie) či bežná detská práca (pasenie husí, vyšívanie) a na druhej strane žiaľ nad stratou rodičov (téma osirenia), strach o choré dieťa. Ak na to práve nepoužíva obrazy zo sveta detí, vypomáha si zvieracím svetom, ktorým rešpektuje skúsenosť dieťaťa a umožňuje mu nepriamo poznávať životné situácie a ich možné riešenia. V niektorých básňach, kde je tematizované huncútstvo na hranici akceptovateľného správania dieťaťa, neposlušnosť či vzdor dieťaťa, má však tendenciu v závere mravne poučať, potrestať šibala, vystríhať ho pred nesprávnym konaním, a to priamočiaro. Tu sa naplno prejavuje Rázusovej vtedajšie ponímanie veršovanej tvorby pre deti, ktoré má podľa znenia jej veršov plniť viac didaktické ako umelecké poslanie. Trochu pritlmené je poučanie v rozsiahlej epickej básni *Stála bitka, stála* uverejňovanej na pokračovanie v roč. VII a VIII. Nasledujúce dva ročníky (IX a X) je poézia okrem viacerých básní Zámostského a po jednej od Antola, Vajanského a prekladu Tuwima výlučne z autorskej kuchyne Rázusovej-Martákovovej. Vyše 20 básní pod jej menom tu dopĺňajú uverejnené vyčítanky pre najmenších podpísané pseudonymom Teta Mariena. Vysvetlenie treba zrejme hľadať u zostavovateľov: práve ročník IX redigovali Hronský a Marták, manžel spisovateľky, ročník X dokonca Marták redigoval sám (ako je uvedené v tiráži časopisu, zastupoval Hronského). Ročník X vôbec je zo všetkých ročníkov prvej etapy vychádzania *Slniečka* najchudobnejší na autorskú ponuku básnikov, detský čitateľ tu našiel okrem Rázusovej-Martákovovej a Zámostského iba jednu báseň od „jednorazového básnika“ a jeden preklad srbského národného spevu. Po Hronského návrate k zostavovaniu už v nasledujúcich ročníkoch XI – XIII výrazne kle-

Zlaté jablko BIB 2017
(JI-MIN KIM: *Kórejská republika*)

sá počet uverejnených básní od Rázusovej-Martákovej (spolu iba 8 básní). Ide však už aj o básne, v ktorých badať posun v autorskom chápaní poézie. Epickosť, hoci stále citeľná, ustupuje lyrickejšiemu obrazom prírody (básne *Prekazená samopaš* a *Zimní spáči*).

Poslednou básňou Rázusovej-Martákovej, ktorú Hronský ako šéfredaktor uverejnil, bola vlastenecká báseň *Povedzže mi, dieťa!* Bolo to v marcovom čísle r. 1940. Autorka v nej vyzýva ľúbiť reč i vlasť a ďakovať za ne Bohu. Po nástupe K. Geraldiniho na šéfredaktorskú stoličku vo vojnových ročníkoch XV a XVI bolo v *Slniečku* uverejnených ešte 11 jej básní, no Geraldini sa výberom znovu vrátil k predošlej Martákovej tvorbe s nepriamym pranierovaním nedostatkov a výchovným aspektom, prípadne k vlasteneckej poézii (*Slovenská uspávanka*)

či reakcii na prebiehajúcu vojnu (*Jezuliatko roku 1941*). V povojnových ročníkoch v šéfredaktorskej gescii Telgárskeho a neskôr aj vlastnej spolu s Horákom a Bodenekom (v ročníkoch XIX a XX sa totiž Martáková podieľala na redigovaní *Slniečka*) bolo publikovaných už iba 10 Martákovej básní, medzi nimi aj úryvok básne *Plamienka*. V tom čase už v básňach didaktizmus nebol prítomný, uverejnené boli aj lyrické útvary s prírodnou tematikou (báseň *Biely oblak*), aj epické útvary (*Nehoda*, *Líška*), aj vyčítanky. Zaslúžila sa tiež o preklad a uverejnenie básne Samuila Maršaka *O hlúpom myšatku*.

Rozsiahle dielo M. Rázusovej-Martákovej malo na stránkach *Slniečka* vždy publikačnú podporu. V začiatkoch to bola podpora začínajúcej autorky, neskôr udržiavanie nastavenej kvalitatívnej

úrovne poézie pre deti. V závere Hronského redakčného pôsobenia sa aj na stránkach časopisu odohral postupný prerod z vychovávajúcej poetky na poetku s otvorenými očami pre prírodu a s citom pre metaforu, autorku schopnú „*básnický ozvlášťňovať svet prírody*“, schopnú „*vnášať do obrazov prírody atmosféru, náladu*“ (Šmatlák 1976, s. 43).

Redakčnej priazni Hronského, Martáka, Geraldiniho, Telgárskeho i Horáka s Rázusovou-Martákovou sa tešil od roč. V (r. 1932) **Dominik Štubňa-Zámostský** (1905 – 1970), rovesník Rázusovej-Martákovkej. Ako vtedajší mladý píšuci učiteľ ukázal spomedzi ostatných básnikov pre deti popri Podjavorinskej a Rázusovej-Martákovkej najväčší talent. Napokon, od r. 1932 do r. 1950 uverejnil v *Slniečku* 90 básní (v každom ročníku ich počet kolísal zvyčajne od 2 do 7 básní), čo ho z hľadiska publikačného priestoru radí hneď za svoju učiteľskú i spisovateľskú rovesníčku. Vo svojich básňach obľubuje motívy prírody (ročné obdobia a ich vplyv na prírodu, búrku, dážď, mráz v zime, jarné prebúdzenie), no pozornosť venuje aj dôležitým, radostným či smutným dňom v živote bežného človeka i pokorného veriaceho ľudu (napr. tematizovaním sviatku Dušičiek, básňami k sv. Mikulášovi či Vianociam a pod., resp. reakciou na stratu práce u otca rodiny). Neobchádza ani spoločensky významné dni (básne ku Dňu matiek, k narodeninám prezidenta Československej republiky T. G. Masaryka). Niektoré básne sú receptne náročnejšie, iné zas blízke detskému čitateľovi. Napríklad báseň *Zimná* (uverejnená v roč. VII) je vcelku podareným dielkom:

Vietor fúka,
strecha puká
od mrazu;
plno ľadu,

snehu, chladu
odrazu.

Chlapci radi,
že mráz chladí
na líca.
Vfšok kýva,
vraj tu býva
sanica.

Okrem takýchto kratších básní Zámostský publikuje aj epické básne so štyrmi či piatimi strofami, buď so zvieracou tematikou, alebo v nich reflektuje život dieťaťa s jeho radostami i strasťami. V týchto básňach sa mu na podloží mikropříbehu podarilo celkom úspešne rozvinúť obrazy prírody a jej zákonitostí, niekde s nápaditým záverom (napr. prečo sova loví iba v noci), inde zas s tragickým koncom (napr. vtáča od mrazu zahynie). Rytmicky i rýmovovo sú básne uspokojivo spracované, občas ale chýba nové uchopenie témy, niektoré básne trpia opisnosťou, snaha o poetické stvárnenie (napríklad kumulovaním obrazov s uplatnením eliptického vyjadrovania) znižuje celkové porozumenie a tým aj vyznenie básne. Zámostský má v repertoári aj humorne ladené básne, v ktorých ukazuje detsky prívetivejšiu básnickú tvár (napr. básne *Mátoha*, *Zvedavý*); humornosť v nich často dosahuje už samotným nápadom (napr. chlapča ide v básni *Kúpeľ* okúpať capa). Zámostského veršovaná tvorba v prvej etape vydávania časopisu *Slniečko* obohatila jeho celkovú ponuku o kultivované verše s jasným autorským zámerom zvyčajne štandardnej, občas aj nadštandardnej umeleckej kvality.

Prvé roky sa časopis popri Podjavorinskej veršovanej tvorbe nezaobišiel bez básní **Sidónie Sakalovej** (1876 – 1948). V rokoch 1927 – 1935 (ročníky I – VIII) redaktori R. Klačko a J. C. Hronský po-

núkli čitateľom *Slniečka* vyše 30 jej básní, ich počet však od prvého ročníka postupne klesal (10 básní v ročníku I, po 8 v ročníku II a III, v ročníku VIII už len 1 báseň). Možno to bolo spôsobené tým, že v umeleckej konfrontácii s Podjavorinskou či začínajúcou Rázusovou tvorba Sidónie Sakalovej neponúkla natoľko poetické vyjadrenie, ktoré by zostavovateľov primälo zvýšiť frekvenciu uverejňovania básnických dielok a postupne sa zo stránok časopisu vytratila. Pripomenul ju až po jej úmrtí v r. 1948 Jozef Horák výberom 2 básní ako spomienku na spisovateľku. Hoci s veršovaním u Sakalovej nie je problém, jej poézia je však málo nápaditá, epicky poňaté zvieracie témy i témy zo života detí sú spracované skôr opisne a kumuluje sa v nich „dospelácke“ videnie sveta s triviálnym reprodukováním známeho. Sakalovej sa nepodariť vymaniť z osídel verbalizmu (niektoré básne pozostávajú aj z 10 a viac strof, no viac slov tu neznamenal viac poézie), a tak jej tvorbu prezentovanú aj na stránkach *Slniečka* nemožno hodnotiť ako novátorskú, nanajvýš ako poéziu štandardnej kvality bez výraznejšej pointy.

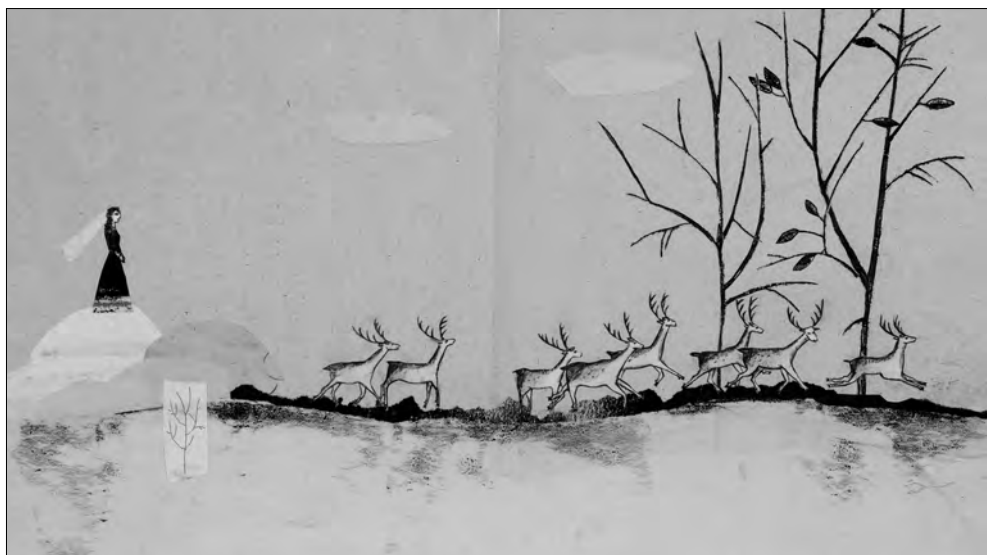
Spomedzi starších básnikov pre deti si Hronský vyberal do časopisu sporadicky (najčastejšie jednou básňou v ročníku) aj **Petra Pavla Zgúth-Vrbického** (1863 – 1952). Jeho tvorba je tak zastúpená v 8 ročníkoch *Slniečka*, v rokoch 1928 – 1940 v časopise vyšlo takmer 20 jeho básní. Je zaujímavé, že ostatní zostavovatelia po Vrbickom nesiahali, dá sa tak usudzovať, že v istom zmysle bol Hronský Vrbického tvorbe naklonený. Treba však povedať, že v jeho prípade nešlo o zásadný príspevok do slovenskej poézie pre deti. Buď to bolo spôsobené prílišnou abstraktnosťou lyricky ladených básní, alebo strohou opisnosťou epickejších útvarov. Vrbický sa tak nedokázal oslobodiť od tradičného poňatia poézie pre de-

ti a nájsť vlastnú básnickú tvár, ktorá by sa čitateľom *Slniečka* ukázala z tvorivejšej strany.

NÁSTUPNÍCKA GENERÁCIA: TVORIVÍ POKRAČOVATELIA ČI EPIGÓNI?

Prvé roky *Slniečko* poéziou zásobovali najmä Podjavorinská a Sakalová, čoskoro sa k nim pridali stálice Rázusová-Martáková a Zámostský, počas redigovania Hronského aj Vrbický. V druhej polovici 30. rokov však nastala na stránkach časopisu určitá generačná obmena, ktorá umožnila publikovať verše novým menám (Antol, Longauer, Okál', Andel). Spomedzi nich sa najvýraznejšie u čitateľov *Slniečka* mohla zapísať **Zlata Dónčová** (1905 – 1985), po ktorej veršoch ako prvý siahol Hronský v ročníku XI (1937), aby potom po dvojročnej pauze najprv sám Hronský a po ňom aj ďalší zostavovatelia (najpočetnejšie Geraldini) ponúkli čitateľom časopisu v roč. XIV – XX (1940 – 1948) spolu takmer 50 jej básní. A veru iba mohla. Jej verše sa od prvých uverejnení nevyznačujú ani rytmickou precíznosťou, ani nápaditým rýmovaním, ale zato vyznačujú sa výchovou k starostlivosti o iných, empatii, láskou k prírode a pod. Hoci postupne svoj básnický prejav kultivuje a dostáva ho na štandardnú úroveň, celkovo nepriniesla nové témy (dominujú prírodné motívy v lyrickom či epickom spracovaní) ani modernejšie poňatie, preto jej tvorbu možno hodnotiť síce ako pomerne rozsiahlu (vzhľadom na počet publikovaných básní v *Slniečku*), ale kvalitatívne zaostávajúcu za vyššie uvedenými autormi, podobne ako Sakalovej poézia.

V rovnakom období s podobne početným zastúpením sa čitateľom časopisu predstavuje **Gusto Longauer** (1911 –

Zlaté jablko BIB 2017
(NARGES MOHAMADI: *Irán*)

1984, od r. 1946 píše pod pseudonymom G. L. Monikin). V roč. XII – XXII zostavovatelia časopisu publikovali takmer 50 jeho básní s prevažne prírodnou lyrikou, ktorá je v porovnaní s Dôňčovej poéziou precíznejšia vo veršovom spracovaní, no slabšia v rýme. Napriek jeho dôslednejšej práci s rytmom ale Longauer (až na sporadické rozprávko-fantazijné a baladické námety koncom 40. rokov) nepriniesol témy odlišné od básnických rovesníkov, rád opisoval bez zreteľnejšieho kompozičného rámca a nevyhol sa v básňach a ich pointách poučaniu, moralizovaniu, výchove. Jeho prvé verše tak treba radiť do skupiny didakticko-utilitaristickej línie poézie tohto obdobia, ktoré na stránkach *Slniečka* vyžívali túto tradičnú líniu básnenia pre deti a mládež už predtým. V povojnových číslach sa básňou podujal podporiť idey nastávajúceho politického režimu (napr. báseň *Prvý máj*) či pri príležitosti stého výročia smrti vzdať hold Jánovi Hollému. Lichotivejšie a detskému čitateľovi primeranejšie

sa Longauer predstavuje v rozsiahlejších básničkách s epickým podloží, kde s istou dávkou umeleckej licencie vysvetľuje vznik rôznych javov v prírode (napr. v básni *Dukát* prečo straka rada poletuje po smetiskách, v básni *Dúha* zas vznik farebného spektra na oblohe).

V epickejšom a odľahčenejšom spracovaní a tematicky bližšie k životu a hram detí sa nesie veršovanie **Jána Andela** (1919 – 2003), ktorý sa v rokoch 1939 – 1949 predstavil čitateľom *Slniečka* takmer 30 básňami. Sporadicky sa mu podarí dobrý nápad rozvinúť do kreatívnejšej hry s čitateľom (napr. ako v jeho prvej básničke uverejnenej v roč. XIII *Do Afriky*), lenže veršové spracovanie zvyčajne za nápadom zaostáva. Anđel v tomto období nie je dôsledný ani v rytme, ani nápaditý v rýme, preto básňami uverejnenými v časopise neprekročil tieň svojich básnických predchodcov. Napriek tomu sa tešil priazni redaktorov časopisu nepretržite celých 9 ročníkov.

O čosi viac básní mohol v časopise od

r. 1940 publikovať **František Hadri-Drevenický** (1905 – 1961). Zatiaľčo celkom prvú príležitosť mu poskytol Hronský (jedna báseň v čísle 3 ročníka XIV), v redakčnej gescii Geraldiniho sa na stránkach *Slniečka* v 4 ročníkoch prezentoval vyše 30 básňami, čo je pomerne veľká plocha. Podiel na tom môže mať aj fakt, že práve od Geraldiniho ročníka XV vzrástol počet publikovaných básní v časopise z pôvodných približne 30 ročne na 45 až 50 ročne. Hadri-Drevenického poetika je v lepších textoch postavená na porozumení svetu detí, chlapcov (napr. básnička *Podarení futbalisti*) i dievčat (napr. básnička *Miluškine bábkiky*), no nezaostávajú ani zvieracie motívy obalené do epického stvárnenia, ktoré sú zvyčajne celkom prijateľným opisom (konfrontáciou) rozdielov medzi ľudským a zvieracím, niekde i so vzájomným prestúpením oboch svetov. No ani on sa nevyhne poučaniu, káraníu zlých vlastností, podobne ako jeho básnickí predchodcovia rozvíja témy osirenia. Napokon, možno sa netreba čudovať, jeho verše sú publikované vo vojnu zmietanom svete. Popri tom vo svojej ponuke má aj nacionálne básne nabádajúce k boju za vlasť (báseň *Sľub mladého Slováka*), prípadne kombináciu duchovných a vlasteneckých motívov (*Na Dušičky*). Hadri-Drevenický sa tak na stránkach časopisu prezentoval širším básnickým repertoárom ako Andel, Dôňčová či Longauer, ale kvalitou ostal rovnako pri štandarde.

Keď šéfredaktor Jozef Telgársky v ročníku 1945/46 Hadri-Drevenického poéziu obišiel, vyprázdnený priestor ponúkol novým tváram: Alfrédovi Urbanovičovi (publikoval aj pod priezviskom Urbanovič-Báhončan či Urbanovič-Markin), Tomovi Machanovi (obaja publikovali v nasledujúcich ročníkoch *Slniečka* do tucta svojich básní, ktoré uviazli v konvenci-

ách tradičnej poézie pre deti), no najmä mladej učiteľke a začínajúcej poetke **Elene Čepčekovej** (1922 – 1992). V rokoch 1945 – 1950 bolo v *Slniečku* uverejnených takmer 50 jej básní, najčastejšie s prírodnou, vidieckou a školskou tematikou. V básňach postavených na princípe antropomorfizácie sa odohrávajú malé príbehy v prírode buď s konvenčným záverom, alebo v podobe neukončených opisov situácií. Takto Čepčekovej prvé básne strácajú na poetickosti vyjadrenia a ostávajú iba pretlmočením bežných javov vidieckeho života do veršovanej podoby bez výraznejšieho básnického záahu. O čosi lepšie sa Čepčekovej darí v epickom spracovaní prírodných živlov (vietor, slnko) a kolobehu v prírode (ročné obdobia). Tu sa občas dostaví aj vydatená metafora či nové podanie prírodných zmien podmienených počasím, no týka sa to viac básní publikovaných v rokoch 1948 – 1950. V básňach so školskou tematikou nepotlačila v sebe kantorský apel na správne konanie.

Táto nástupnícka generácia autorov, ktorí svoje prvé verše uverejnili okrem iného aj v *Slniečku*, nadviazala na naznačené tendencie najvýznamnejších tvorcov poézie tohto obdobia (Podjavorinská, Rázusová-Martáková, Štubňa-Zámostský), no neprerástla ich v umeleckej kvalite. Umelecká línia básnenia pre deti a mládež sa iba formovala, prevažovala poézia s výchovným apelom alebo prírodnou lyrikou. V tomto duchu by sme mohli hodnotiť aj tvorbu ďalších autorov, ktorí v časopise publikovali (Machan, Fírák, Šajánek, Geryková, Macejka, Križanová, Grellnethová, Okál, Zborovjan, Antol, Urbanovič, Orgoníková, Pleško), no ako sme naznačili v úvode, vzhľadom na nízku početnosť uverejnených veršovaných textov a nevýrazný umelecký prínos obmedzili sme sa na stručnú interpretáciu vyššie uvedených autorov.

POHLADY SPÄŤ A POHLADY VON: PODPORNÉ PRÚDY V POÉZII SLNIEČKA

Zostavovatelia *Slniečka* sa od prvých ročníkov s obľubou vracali k ľudovej tvorbe. S podpisom „*národná*“ bolo od začiatku vydávania časopisu uverejnených takmer 50 rozličných slovenských básní, piesní, povrávok, riekaniek, vyčítaniek, hádaniek, uspávaniek. Spočiatku najmä s oslavou prírody, pokory, slobody, krásy, no i Slovanov, Slovákov a ich vlasti. Tieto idey boli v časopise dopĺňané občasným výberom štúrovskej poézie (Botto, Chalupka, Pauliny-Tóth, Janko Kráľ) od prvých čísel, prípadne jednorazovým zaradením vlasteneckej a národnobuditeľskej poézie reprezentovanej významnými osobnosťami dávnej (Hollý) i nedávnej histórie (Kuzmány) v povojnových ročníkoch. Tieto umelé básne však neboli určené detskému čitateľovi, dá sa preto dedukovať, že šlo o snahu zostavovateľov priviesť dospievajúcu čitateľskú obec *Slniečka* k poznávaniu myšlienok významných dejateľov a reflektovať tak vtedajšiu politickú a spoločenskú situáciu (kreovanie nového štátu, najprv Československa, potom krátko samostatného Slovenska, potreba pozdvihnutia národného povedomia, upevňovanie národnej identity a pod.). Od roku 1945 si zostavovatelia niekoľkokrát spomenuli aj na veršované bájky **Jonáša Záborského** (1812 – 1876). Postupne boli uverejnené krátke dielka *Kradca*, *Strnádka a včely*, *Havran a líška*, *Vrabec a slávik*, *Opičá-leňoch*, *Straka a kukučka*.

Pre menších čitateľov boli určené niektoré básne **Pavla Országha Hviezdoslava** (1849 – 1921) a **Svetozára Hurbanu Vajanského** (1847 – 1916); z porovnania uverejnených básní úspešnejšie vychádza Hviezdoslav. Vajanského verše, okrem veršovanej balady *Neskrom-*

né želanie (ročník XI), ktorá je skutočne nadčasovo spracovaná, sú aj na pomery vtedajšieho stavu národného jazyka pomerne náročné na porozumenie. Je to citeľné v óde na prírodu *Kukučka*, veršovanej ponáške na bájkú *Vdaka* i básni-modlitbe *Novoročná*. Hviezdoslavove básne pre deti (okrem detských básní *Hojda-hojda!*, *Dohviezdny večer*, *Bežkaj*, *fúrik*, *Jarné kvietky*, *Vetrík*, *Chudobná som...* boli publikované aj úryvky známych diel pre dospelých) ukázali básnika z všeobecne menej známej poetickej strany prívetivejšej i dieťaťu.

Pri tvorbe Rázusovej-Martákovej sme už spomenuli, že sa zaslúžila aj o preklad básne **Samuila Maršaka** *O hlúpom myšatku* (roč. XVIII). Nebol to jediný preklad uverejnený na stránkach časopisu v rokoch 1927 – 1950, ale jeden z nemnohých. V ročníku XXII (znova šéfredaktor Jozef Telgársky) boli uverejnené preklady básní **Sergeja Michalkova** *Kde sú okuliare?* (preložil J. I. Junas) a *Lakomý Vartan* (preložila O. Lukáčová) a báseň **Olega Bedareva** *Urážka* (preložil Junas). Ako závan modernej vizuálnej poézie pre deti je zásluhou redaktora Jána Martáka a nezisteného prekladateľa (s iniciálami nč) ojedinelý preklad básne **Juljana Tuwima** *Abeceda* uverejnený v ročníku IX (v roku 1937):

Abeceda s pece spadla,
len tak o zem hrkla,
po kútoch sa rozsypala
a strašne sa stíkla:

I – stratilo puntíček,
H – zlomilo rebríček,
B – si stíкло brušká,
A – sa ohlo v nôžkach.

O – jak balon puklo,
až sa ho P zľaklo;
T – stratilo dach,
vhuplo do U – ach!

S – sa povyťahlo,
R – zlomilo nohu náhlo,
W – dno zdvihlo hore, viem,
a sa tvári, že he M.

Jazykové kontakty s češtinou mohli čitatelia časopisu prehlbovať v ročníku XXI vďaka básni **Jana Nerudu** *Matičce*. Z vtedy už známych spisovateľských mien sa na stránkach časopisu pripomenuli k významným spoločenským udalostiam **Janko Jesenský** (básňou *T. G. M.* k oslave 83. narodenín Masaryka, prezidenta Československa), **Štefan Krčméry** (básňou *Štefánik*) či **Fraňo Král'** (*Matke*). Z mien, ktoré si všeobecné uznanie umeleckej či odbornej obce zaslúžia až v rokoch prerušenia vydávania *Slniečka*, je vhodné spomenúť 3 prvotiny **Pavla Štefánika** (ročník XXII), básnička *Uspávanka v poli* prozaičky **Márie Jančovej** (ročník XXI) či 4 básne neskoršieho literárneho vedca **Zlatka Klátika** (ročník XXII, básne *Čarodejnica*, *Listár*, *Letec*, *Rozlúčka so školou*).

ZÁVER

V štúdií sme sa pokúsili opísať najvýznamnejšie zistenia vyplývajúce z analýzy básnickej tvorby „maticného“ *Slniečka* (1927 – 1950). Ak pripustíme, že práve poéziou možno významnou mierou kultivovať rozum, srdce aj cit dieťaťa, potom nám vychádza niekoľko záverečných zhrnutí.

Po prvé: Poézia pre deti je v tomto období neodmysliteľnou súčasťou literárnej stratégie gestorov nového časopisu.

Po druhé: Všetky osobnosti slovenského básnictva pre deti mali v sledovanom období dostatočný priestor prezentovať svoju tvorbu a formovať tak úroveň detskej poézie.

Po tretie: Poézia sa pohybuje v roz-

medzí dvoch určujúcich smerov: didakticko-utilitaristickej koncepcie a umeleckej koncepcie; výraznejšie zastúpenie aj pre nedostatok tvorivého potenciálu nasledovateľov Podjavorinskej či silnú tradíciu má na stránkach *Slniečka* „vychovávajúca“ poézia.

Po štvrté: Tvármi *Slniečka* sú v poézii Ľ. Podjavorinská, M. Rázusová-Martáková a D. Štubňa-Zámostský.

Po piate: Podpornými prúdmi básnickej tvorby *Slniečka* boli najmä ľudová tvorba a neintencionálna poézia štúrovcov s vlasteneckými a národnými motívami; nevyužitým podporným prúdom ostala prekladová poézia.

Použitá literatúra:

Sliacky, O. 2007. *Dejiny slovenskej literatúry pre deti a mládež do roku 1960*. Bratislava: Literárne informačné centrum. 271 s. ISBN 978-80-98222-32-2.

Sliacky, O. 2009. Podjavorinská, Ľudmila. In: *Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež*. Zost. O. Sliacky. Bratislava: Literárne informačné centrum, s. 294 – 296. ISBN 978-80-89222-64-3.

Šmatlák, S. 1976. *Básnik a dieťa*. Bratislava: Mladé letá. 213 s. Bez ISBN.

Pramene:

Slniečko. Roč. I – XXII. 1927 – 1950. Vyd. Matica slovenská (do r. 1939 v spolupráci s Československým Červeným krížom).

(Príspevok je čiastkovým výstupom riešenia grantového projektu VEGA 1/0120/15 *Časopisecký fenomén Slniečko v kontexte slovenskej detskej a národnej literárnej kultúry*)

lenka dzadíková

Živá pamäť slovenského bábkarstva

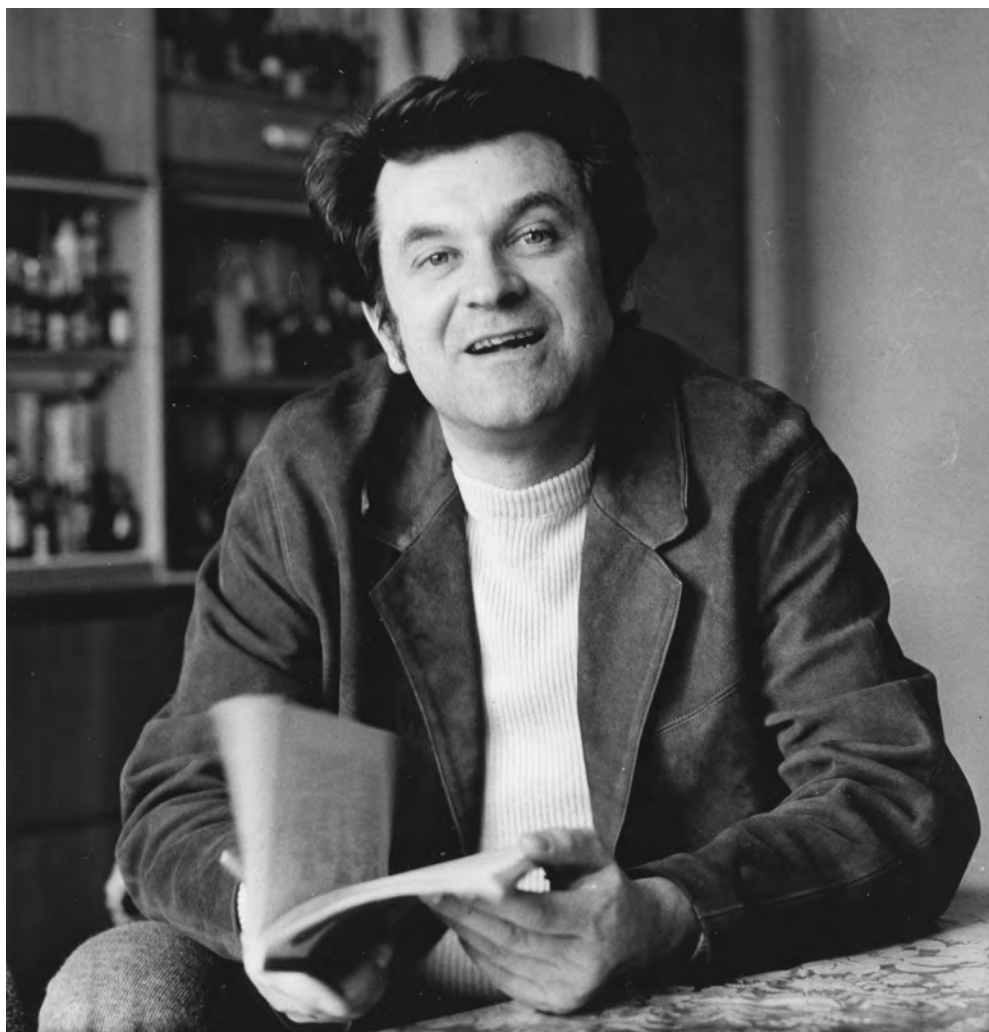
V tomto roku oslávil Vladimír Predmerský – živá pamäť slovenského bábkového divadla – osemdesiatpäť rokov a pre mnohých mladých teatroológov a teatrologičky je stále inšpiráciou. Už som neraz počula vetu: „Keď budem mať osemdesiat, chcem byť ako Predmerský.“ Stretávame ho nielen na premiérach bábkových divadiel, ale aj činoherných a operných súborov na celom Slovensku, nechýba na festivaloch, konferenciách, vernisážach, publikuje recenzie i štúdie a práve finalizuje rozsiahle kolektívne dielo...

■ **Môžete nám prezradiť energetický zdroj a motiváciu vášho celoživotného profesionálneho nasadenia?**

Za všetko môžu moji rodičia, rodina a život v mojom rodnom Trenčíne. Od detstva ma vodili na ochotnícke činoherné predstavenia a festivaly, hrával som v sokolskom bábkovom divadle, chodil som na výstavy (môj bratranec

bol významným maliarom), moja najstaršia sestra bola profesorkou hudby, takže som od detstva počúval jej nekončné stupnice a opakované časti z klasických skladieb, starší brat sa pohyboval medzi ochotníkmi a ako dospelý v súbore Lúčnica. Do Trenčianskych Teplíc som chodil na Hudobné leto a na bratislavskej umelecko-priemyslovej škole som sa realizoval v bábkovom súbore vedenom prof. Miroslavom Fikarim. Vtedy bolo navštevovanie činoherných a operných predstavení samozrejmosťou. A počas vysokoškolských štúdií som zasa spoznal rozhodujúci repertoár pražských divadiel. Stretnutia so vzdelanými ľuďmi na konferenciách a festivaloch mi dávajú ďalšiu energiu pre moju prácu.

■ **Bábkový súbor pri bratislavskej Vyššej škole umeleckého priemyslu pod vedením Miroslava Fikariho často spomínate ako významný fenomén a liaheň umeleckých osobností. Čím dokázal tento pedagóg prilákať toľkých ľudí k bábkam?**

Samozrejmým záujmom o bábkové divadlo, o jeho výtvarnú zložku a realizáciu netradičných literárnych predlôh (J. Botto: *Ej, zapísal Jánošík*, K. Havlíček Borovský: *Král Lávr*, bratia Mrštíkovci: *Radúz a Mahuliena*). Tvorivo podnietení absolventi odchádzali do Prahy nielen na bábkarskú katedru DAMU (Juraj Herz, Milka Tomanová, Hana Cigánová), ale tiež na FAMU (Juraj Jakubisko, Elo Havetta), na herectvo VŠMU (Milan Sládek, Jozef Bednárík) alebo na

scénografiu (Ludmila Várossová), aby som spomenul iba niektorých.

■ Po ŠUP-ke ste začali študovať bábkoherectvo na Akadémii múzických umení v Prahe. Môžeme už tam, v pražských štúdiách, nájsť zárodok vašej režisérskej a teatrologickej práce? Čo vás po nástupe do žilinského Bábkového divadla nakoniec presmerovalo od bábkoherectva k dramaturgii a réžii?

Možnosť využitia teoretických poznatkov o dramaturgii a réžii na praktickú inscenačnú tvorbu. Tak vznikla spolupráca s dramatikom Jurajom Váhom na satirickej hre *Na počiatku bola nuda* alebo neskoršie v Bratislave s básnikom Ľubomírom Feldekom na modernej rozprávke *Botafofo* a s ďalšími autormi pri vzniku pôvodných hier. Svoje skúsenosti som potom využil počas vyššie dvadsaťročného pôsobenia v televízii vo funkcii vedúceho dramaturga tvorivej skupiny pre deti, kde som spolupracoval s desiatkami scenáristov rôznych žánrov. Ale spomenuli ste moju teatrologickú činnosť, ktorá sa už v 50. rokoch na škole sústredila na výskum činnosti bábkového divadla na Slovensku od najstarších čias. Nakoniec som biele miesta v dejinách slovenského divadla vyplnil vôbec prvými dejinami venovanými slovenskému bábkovému divadlu.

■ Aké boli vaše začiatky divadelného kritika?

K divadelnej kritike ma ešte na škole priviedol môj vynikajúci profesor Erik Kolár. Absolútne neskúseného ma hodil „do vody“, aby som mu priniesol kritiku na ktorúsi inscenáciu v bábkovom divadle. Ja som vtedy ani dobre nevedel, čo odo mňa chce. Ale priniesol som mu nejaké reflexie a názory. Prečítal si ich, kriticky ma usmernil s požiadavkou, aby som ich znova prepracoval a priniesol. Tak som začínal. Vždy som mal okolo seba ľudí, ktorí mi vedeli poradiť.

■ Dnes ste autorom stoviek recenzií, článkov, štúdií, viacerých monografií. Keď sa obzriete za svojou prácou – prepracovali by ste niečo? Povedali by ste s odstupom času, že ste sa v nie-

čom pomýlili? Že ste ako recenzent niečiu prácu nedocenili?

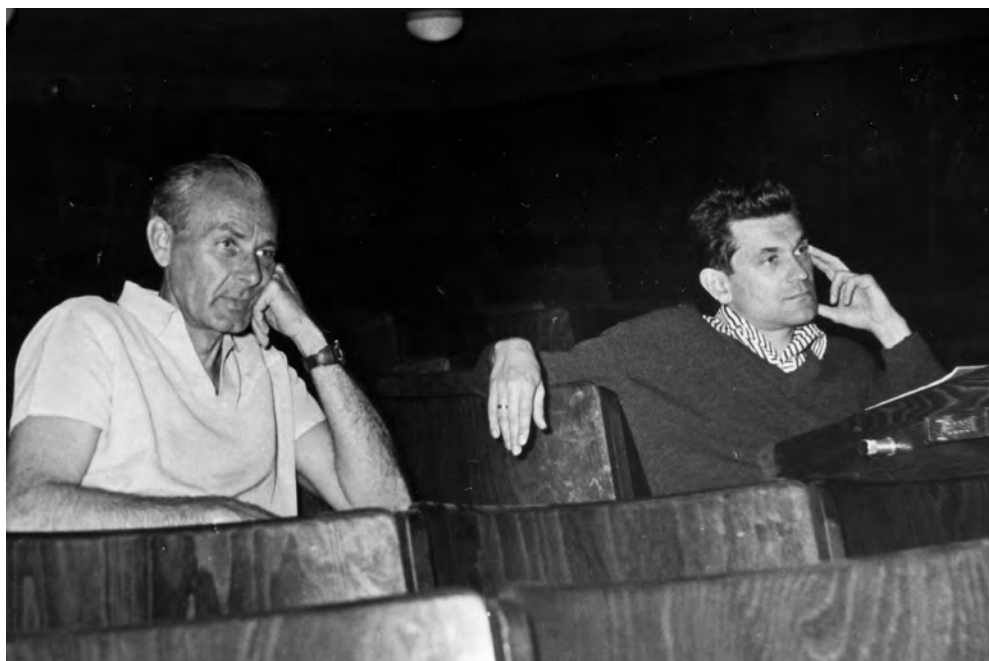
Viete, ja by som chcel na základe môjho súčasného výskumu stále niečo prepracovávať, dopĺňať. V dejinách bábkového divadla je totiž stále toľko nepreskúmaných miest, ku ktorým by sme sa mali vracieť z rôznych pohľadov. Aby sme si nemysleli, že iba náš názor je správny. A či som sa pomýlil? To je už otázka pre mojich hodnotiteľov. Ako recenzent sa hnevám na svoje „rýchle články“, v ktorých som nedostatočne zdôvodnil chyby tvorcov inscenácie.

■ Počas nepretržitej desaťročia trvajúcej tvorby ste získali viacero ocenení. Spomeňte napríklad ocenenie vašej práce v televízii – Cenu Dunaja či cenu Malý princ, ktorú vám udelili v Srbsku. Čo zo svojej tvorby si najviac ceníte vy?

Úprimne som sa potešil uznaniu mojej celoživotnej tvorby udelením medzinárodnej ceny Malý princ, kam som sa dostal medzi také osobnosti, akou je Henryk Jurkowski, Josef Krofta, Jozef Bednárík, Eva Farkašová, Albrecht Roser, Margareta Niculescu, Henrik Kemény, Géza Balogh, aby som spomenul iba niektorých. Z televízie je ešte dnes príjemné stretávať sa s celou plejádou uznanlivých spolupracovníkov.

■ Vo vtedajšej Československej televízii ste pracovali v rokoch 1972 až 1993. Bábková televízna tvorba patrí u nás medzi málo spracované témy. Určíte vás to ako historika bábkového divadla dráždi...

Bodaj by nie... Spolupracoval som s významnými spisovateľmi a spisovateľkami. A nielen na bábkových sce-

Vladimír Predmerský (vpravo) roku 1965 s Jánom Ozábalom, dramatikom a riaditeľom ŠBD v Bratislave

Manželka Dita Predmerská (vpravo) s kolegyňou bábkoherečkou ŠBD v Bratislave Emíliou Tomanovou

nároch, ale aj na súčasných témach pre mládež – s Natašou Tanskou, Jánom Navrátilom, Jozefom Repkom, Mariánom Kováčikom, Hanou Zelinovou, Jánom Kákošom, Máriou Haštovou, Helenou Križanovou-Brindzovou, Rudom Dobášom, Osvaldom Zahradníkom, Ondrejom Sliackym a ďalšími. Za každým menom sa mi vybavujú konkrétne tituly scenárov a vzájomný „boj“ o ich konečný výsledok. S podobným okruhom autorov spolupracovali moji dramaturgovia v skupine a prinášali originálne témy.

Musím sa priznať, že ma už niekoľko rokov oslovuje viacero pracovníkov televízie, aby som napísal dejiny slovenskej televíznej tvorby venovanej detským divákovi. Ten okruh tvorcov je však obrovský a už iba vybrať z neho fundamentálne osobnosti a zhodnotiť ich, to je práca na ďalší život... Niektorým autorom, ktorí sa do tejto práce pustili so širokým záberom, som pomohol aspoň spomenkami, hoci je vidieť, že do problematiky televíznej detskej tvorby sa nedopracovali.

■ **Existujú ešte ďalšie témy, ktoré vás fascinujú a rád by ste ich spracovali?**

Keď som podobnú otázku položil významnému poľskému teatrologovi Henrykovi Jurkowskému pri jeho rovnakých narodeninách, odpovedal mi, že teraz „nemá paru“, ale aj tak potom napísal niekoľko závažných štúdií. Takže tých tém, ktoré ma fascinujú, mám dostatok. A dúfam, že stále ešte aj „pary“.

■ **Nedávno ste prijali nelahkú výzvu z Divadelného ústavu – zostaviť komplexné dejiny slovenskej dramatiky pre bábkové divadlo. Kolektívne dielo je v procese odborných korektúr a jeho vydanie naberaá reálne kontúry...**

Celý svoj život bojujem za zariadenie bábkového divadla do divadelného kontextu. Po prvý raz sa to stalo pri zostavovaní *Encyklopédie dramatických umení Slovenska*, v ktorej sa samozrejmosťou súčasťou stalo aj bábkové divadlo. Keď Miloš Mistrík zo Slovenskej akadémie vied zostavoval s kolektívom knihu *Slovenské divadlo v 20. storočí*, jeho súčasťou boli tiež vývinové obdobia bábkového divadla. Pred niekoľkými rokmi vydal Divadelný ústav pod vedením prof. Vladimíra Štefka kolektívne *Dejiny slovenskej drámy 20. storočia*. A vzápätí ma oslovila riaditeľka Divadelného ústavu Vladislava Fekete, aby som s kolektívom bábkarských odborníkov dal dohromady podobnú knihu. Takto začali vznikať *Dejiny slovenskej dramatiky bábkového divadla od 19. storočia po súčasnosť*. Vzniklo tak dielo s dominanciou vývinových období, pričom ich súčasťou sú štúdie o tvorbe jednotlivých autorov. Myslím si, že to bude kniha potrebná nielen pre odborníkov – teatrologov a študentov, ale možno zaujme aj bežných čitateľov a záujemcov o slovenské divadlo, ktorého súčasťou je aj dramatika bábkového divadla.

Pri náročnej práci na rozsiahlej publikácii vám želáme veľa síl. Veríme, že nám naďalej budete inšpiráciou i radcom. Počas vašej práce na oddelení dokumentácie Divadelného ústavu v Bratislave ste stihli veľa zaznamenať a zdokumentovať a i dnes ochotne a rýchlo identifikujete inscenácie i účinkujúcich na dobových fotografiách. Vaša pamäť, precíznosť a pracovitosť nech sú naďalej inšpiráciou pre všetkých, ktorí sa vydali vo vašich stopách.

Dobrá kniha stále žije

Tvorba pre deti a mládež v roku 2016 II.

zuzana stanislavová

V predchádzajúcom čísle Bibiany sme čitateľom priblížili sedem titulov z minuloročnej pôvodnej produkcie pre deti a mládež, ktoré sme si vymedzili ako najväčší prínos v rámci sledovaného a hodnoteného kontextu. V pokračovaní hodnotiacich úvah sa pozrieme na tituly, ktoré deťom ponúkajú ešte stále kvalitné (ba v niektorých prípadoch vynikajúce) čítanie, ich hodnotové rozpätie je však už pomerne široké: pohybuje sa od prípadov, ktoré svojou kvalitou obstoja medzi najlepšími ročnými titulmi, až po prípady, ktoré už balansujú na hraniciach (ešte) štandardu.

AUTORSKÁ KNIHA – MODERNOSŤ A „RETRO“

Autorské knihy bývajú spravidla obrazové publikácie, t.j. ilustračne bohaté a textovo minimalistické; text je teda jednoduchý, čo však nevylučuje možnosť vystavať ho znakovu rafi-

novane, významovo nelineárne. Ak sa pritom nestratí schopnosť komunikovať s malým adresátom, vznikne výborná kniha – ako je to v prípade knihy **Kataríny Macurovej *Prečo nekvitneš?*** (Albatros). Jednoduchá výpoveď a kompozícia (čo veta, to nová strana) sprostredkúva v tomto prípade mnohé základné gnozeologické problémy: Nie vždy nám všetko vychádza tak, ako chceme. Nie vždy je pre iných akceptovateľné to, čo sme mysleli dobre. Naše poznanie je obmedzené, a tak neobsiahne mnohé veci okolo nás. Aj naša skúsenosť je často prikrátka. Mnohé veci majú svoje skryté príčiny. Okrem nášho viditeľného sveta sú okolo nás aj svety neviditeľné. Takéto a podobné odkazy autorka vyjadřila vtipným až komickým spôsobom, na čom má zásadný podiel ilustrácia, ktorá pracuje jednak s paralelnými svetmi (svet nad zemou – svet pod zemou), jednak s antropomorfným princípom (medvedík nad zemou a myšky pod zemou robia ľudské úkony) a s detskou naivitou (prejavuje sa napr. v pohľade na objekt záujmu – rastlinku, ktorá nekvitne, keďže je to mrkva). Na detskej naivi-

Zlaté jablko BIB 2017
(ANA DESNITSKAYA: *Rusko*)

te je postavená aj pointa: myškami obhryzenú mrkvu medvedík posadí vňatou do zeme a konštatuje: *Aha! Teraz už viem, prečo nekvitne. Ako som sa len mohol tak pomýliť... a nechať ho rásť dole hlavou!* Takto vystavaná pointa sa stáva malou vtípnou hádankou (Je to skutočne tak?), vychádzajúcou v ústrety detskému pátraciemu inštinktu. Vznikla tak po textovej aj ilustračnej stránke kniha blízka detskému vnímaniu sveta, teda zrozumiteľná, podnecujúca komunikačnú živosť a aktivitu dieťaťa.

Trocha iná situácia sa ukazuje v súvislosti so sériou autorských kníh slovenského nadrealistu a secesného expresionistu **Imra Weinera-Kráľa**. Zo série *Rozprávky pre Elise* vyšli v roku 2016 *Príbehy kocúra Mineta* a kniha *O nezbednom káčerovi* (obe Petrus Publishers). V rozprávkových cykloch spojených ústrednou animálnou postavou i zvoleným naratívny postupom (virtuálna komunikácia rozprávača so vzdialenou dcérkou) v podstate tiež ide o minimalistické texty, ale ich konvenčnosť prezrádza „zrelý“ vek

kníh. O tom svedčí aj významová i poetická jednoplánovosť, priamočiarosť, hoci vyjadrená miera nežnosti (v komunikácii dospelého s dieťaťom) je veľmi autentická. Knihy sú teda najmä istým pripomenutím výtvarníka a jeho osobného osudu – s hodnotou skôr bibliofilie než živého detského čítania. V určitom zmysle patria k tým „raritným“ textom našej detskej literatúry, ktoré z istých dôvodov vznikli dávno a v cudzom jazyku (hoci od slovenského autora) a do slovenčiny boli preložené (Dagmar Ondrejková) až s odstupom desaťročí.

PRÍBEHY PRE NAJMENŠÍCH V ŠTANDARDE

Táto oblasť tvorby sa nám v roku 2016 trochu rozrástla a zachovala si aj slušnú úroveň. Podieľajú sa na nej najmä vekovo i tvorivo zrelší autori (napospol ženy). Azda najpríjemnejším prínosom je kniha **Marty Hlušíkovej** *Anabelka sa smeje dvojhlasne* (il. Kristína Šimková, 2. miesto v súťaži

Q111 2016). Originálne v nej spracovala konvenčné postupy – napr. spôsob sujetového využitia detskej fantázie, resp. motívy, ako je napr. pribudnutie malého súrodenca do rodiny. Originalitu sujetového využitia fantastiky možno vidieť v spracovaní motívu ľudského tieňa: poznáme knihy, v ktorých človek prišiel o svoj tieň – v tomto prípade sa tieň v predstavivosti dievčatka stáva jeho pomyselnou dvojčikou. Na tom sú potom založené mnohé vtipné i metaforicky modulované epizódy. Aj stvárnenie obvyklého súrodenckého motívu je nekonvenčné – najmä vďaka spôsobu i otvorenosti a zároveň decentnosti, s akými autorka deťom na rozhraní predškolského veku a veku školopovinnosti hovorí o prenatálnom vývine dieťaťa. Nevtieravý a vtipný spôsob rozprávania o tom, ako sa dieťa vyvíja v tele matky, neslúži ani lacnej emocionalite, ani didaktickým účelom, ale zasluhuje sa o potvrdzovanie a upevňovanie pocitu rodinnej spolupatričnosti u malého hrdinu aj u čitateľa – pocitu, že ho majú radi a že jeho príchod do rodiny očakávali s takou radosťou, ako je to v príbehu.

Najmenším deťom sú určené aj dve celkom tradičné knihy. Voľným pokračovaním predchádzajúcich príbehov skúsenej rozprávačky **Viery Švenkovej** o Aničke (*Anička – múdra hlavička*, 2014; *Anička a Smejko*, 2015) je kniha *Anička má prázdniny* (il. Anna Gajová, Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov). Vznikla tak knižná séria rozprávaniek pre najmenších, teda textov jednoduchého žánru, ktorý dobre poslúži aj prvočitateľom a ktorého nie je na trhu nadbytok. Miniatúrne príbehy sú záznamami udalostí, postrehov, drobných detských objavov z bežného života a spolužitia v rodine. Ich pôvab je v láskavej at-

mosfére, ktorá však neupadá do sentimentality, a vo vynaliezavom sujetovom i výrokovom využití detskej navi. Kniha **Zuzany Štelbaskej Filipko** (il. Eva Chupíková, Albatros) zasa voľne nadväzuje na jej predchádzajúcu knihu *Zornička* (2015). Aj tu ide o model prózy o spolužití v rodine, pričom tentoraz je v centre pozornosti chlapec s otcom, v tej súvislosti niektoré „chlapské“ záležitosti (rybačka). Aj tu je základom drobných príbehov princíp synkrétného detského vnímania sveta, v rámci čoho Štelbaská použila rovnakú schému ako v *Zorničke*: nebadané prechody do fantázie slúžia na to, aby priblížila spôsob života zvieratiek, s ktorými sa „premenený“ chlapec stretne. Vzťahy medzi postavami aj v tejto knihe zostávajú harmonické až idylické, kompozícia zasa pomerne stereotypná.

Do kontextu predčitateľov a prvočitateľov prispela tiež **Gabriela Futová** prózou *Lebo musím* (il. Viktor Csiba, Mladé letá). Ide o jednoduchý, vtipný príbeh toho typu, aké sú pre túto autorku charakteristické, so známymi štruktúrnymi znakmi: neposedný chlapec, tak trocha smoliar, ktorému sa stále niečo udeje; živé ja-rozprávanie; autenticky zachytený detský svet. V postave mamy-spisovateľky bude zrejme čosi aj z autorkinej autopsie. Je to jednoduchá zábavná próza, ktorá však nastaví mierne krivé zrkadlo deťom aj dospelým.

ABY MALI ČO ČITAŤ AJ TÍ ODRASTENEJŠÍ A DOSPIEVAJÚCI

Po dlhšom období „sucha“ sa v ostatných rokoch nádejne rozbehla aj pôvodná tvorba pre staršie deti a dospelé

vajúcich. Domnievať sa môžeme, že na jej naštartovaní nie je bez zásluh vydavateľstvo Perfekt a jeho už tucet rokov trvajúca súťaž o najlepšie poviedky pre deti a mládež. Budeme sa opakovať v konštatovaní, že kvalita publikovanej tvorby za to obdobie viditeľne vzrástla – ale žiada sa to podotknúť; platí to aj o zborníku **Srdce šachovej dámy**. Aj tentoraz sa v ňom objavujú príbehy, mnohé na vynikajúcej literárnej úrovni, mapujúce aktuálne otázky, pocity a problémy detského sveta, nastavujúce „veľmi presné zrkadlo našej súčasnej spoločnosti“ (Volochová 2016, s. 71). Zostavovateľom zostal Peter Karpinský a názov dala zborníku víťazná poviedka Gabriely Magalovej.

Predmetný zborník reprezentuje čítanie pre mladšie i staršie deti – dievčatá aj chlapcov. Podobný čitateľský záber môže mať aj svižné rozprávanie každodenných príbehov troch súrodencov v podaní detskej rozprávačky v knihe **Eleny Elekovej Môj brat nemá brata** (il. Martina Matlovičová, Q111, 3.miesto v súťaži vypísanej vydavateľkou). Vtip je tu najmä výsledkom narácie, v ktorej sa využívajú detské okazionalizmy (ich autorkou je trojročná sestra rozprávačky) a v ktorej sú miestami nadužitie, a teda nie vždy funkčné jazykové špecifiká detského aspektu. V sulte sa dôraz kladie na humorné situácie (situačnú komiku) a harmonické vzťahy v rodine, ktoré však našťastie nevyznievajú idylicky, bezproblémovo. Vcelku dobre sú odpozorované súrodenecké vzťahy, v tom rámci najmä vzťahy medzi dievčatami a chlapcami, a pointa príbehu (nový prázdninový kamarát sa pre nečakané komplikácie stane na niekoľko týždňov súčasťou rodiny) mladého čitateľa nielen uspokojí, ale potvrdí aj povinnosť človeka pomáhať iným.

Boli roky, keď sa vyslovene úzkoproviznými stali kvalitné dievčenské romány (nepočítame sentimentálne príbehy z vyslovene komerčných vydavateľstiev); objavovali sa iba z času na čas. Prelomila to nedávno Toňa Revajová sériou o Johanke a teraz sa to do istej miery podarilo aj **Lene Riečanskej**. Po románe z roku 2015 (*Ach, tá Joja!*) vydala dve voľné pokračovania série *Navždy kamošky* – **Soňa, čo sa deje?** a **Monika to roztočí** (il. Lucia Zajac Valová, Trio Publishing). Nie že by to boli svetoborné diela, ale prezrádzajú ruku profesionálnej prozaičky a aj vcelku dobrý rozhľad o živote a problémoch súčasných dospievajúcich dievčat. Príbehy postupne sledujú zvyšné dve hrdinky z trojice dievčat (siedmačky), reflektujú ich bežný život profilovaný motívmi školy, rodiny, generáčnymi kontaktmi. Autorka však do príbehu organicky a s mierou zapracúva viaceré aktuálne problémy súčasnosti. V prvej z dvojice kníh je to napr. motív nebezpečenstva sociálnych sietí. Príbeh tak poskytuje čitateľkám esteticky modulovanú informáciu o tom, prečo môže byť nebezpečné četovať si s neznámymi, ktorí nemusia odkryť svoju skutočnú identitu. V zmysle verného priateľstva v tomto prípade zachráni Soňu pred najhorším kamarátky a prítomnosť spolužiaka – hoci s nie práve najlepšou povestou. V centre druhého z príbehov je tanečnica, dievča zaľúbené do baletu, a jej peripetie s kamarátstvom, láskou i zákonitostami života, do ktorých pomaly preniká. Pre čitateľky vo veku dvanásť – trinásť rokov je to určite príjemné a užitočné čítanie, aj vďaka vcelku autenticky „utrafenému“ svetu dospievajúcich detí, hoci určité schéma, v ktorej sa autorka v rámci série pohybuje, je citelná. V ďalšej dievčenskej próze Leny Riečanskej

Som, aká som! (il. Lucia Zajac Valová, Vydavateľstvo SSS) však spomínaná schéma začala byť evidentná: dve kamarátky – „rebelka“ a „služnička“; kresba kontrastného rodinného prostredia; banda nesprátnikov; chlapec, ktorý je iný, ako sa javí na prvý pohľad; umelecky talentovaní mladí hrdinovia a pod. Autorka okrem toho v príbehu nakopila prílišné množstvo síce aktuálnych, ale tak trochu utilitárne didakticky a vzhľadom na prekročenie estetickedy miery nepresvedčivo vyznievajúcich momentov (benefičná akcia pre zraneného spolužiaka, ocenenie Čin roka, šikana, malomeštiactvo, lúpežný prepád, sexuálne násilie atď.). Posunulo to príbeh ku komercii.

Nekonvenčnú podobu má dievčenská próza **Marky Staviarskej Opováž sa toto prečítať!** (vlastným nákladom, Prešov). Nekonvenčnosť spočíva už v naratívnom a kompozičnom uchopení motívov, aké bežne sprevádzajú príbehy o šestnásťročných mladých ľuďoch: rodina, škola, kamarátstva, láska. Rozprávač totiž pracuje s tematizáciou implicitného čitateľa a protagonistka-rozprávačka Soňa akoby s ním viedla dialóg: oslovuje ho, napomína, kladie otázky, útočí, háda sa s ním. Čitateľ sa tak stáva súčasťou príbehu – je poslucháčom, latentným oponentom alebo naopak až akýmsi dôverníkom protagonistky. Z kompozičného aspektu jednotlivé kapitoly oddeľujú intermezzá; tvoria ich verše v rapovom rytme, ktorými rozprávačka komentuje postavy alebo udalosti. Príbeh je gradovaný tak, ako je to charakteristické pre novelu: je rozprávaním o prvej láske a prvom veľkom zahanbujúcom zlyhaní protagonistky. V tom zmysle sa dve línie (školská a lúboštná) pretnú nečakaným spôsobom v posledných kapitolkách (pomsta študentov nená-

videnej učiteľke nadobudne nový rozmer: ukáže sa, že je to matka chlapca, s ktorým sa začala protagonistka priateľiť). Živo, vtipne a originálne napísaný príbeh má však chybu krásy: početné ortografické chyby, ktoré neospravedlňuje ani to, že sa tu pracuje so slangom mladých.

Ak je próza M. Staviarskej nekonvenčná, próza **Ludmily Gašparikovej Odkaz na buku** (il. Andrej Mazúr, Q111, 1. miesto) je zasa celkom konvenčná (aj keď to z literárneho hľadiska nie je zlá konvencia). Zaujímavá je tým, že v nej opäť zarezonovala druhá svetová vojna. Lokálny rámec tvorí žilinský región a sujetový rámec výlet dvoch chlapcov a dvoch dievčat, ktorí za dramatických okolností natrafia na záhadný nápis na buku (rozlúštia ho ako dátum 3. 9. 1943) a na medailón s obrázkom ženy s dieťaťom. Napokon zistia, že ide o padlého Francúza, ktorý sa u nás zapojil do odboja. Vypátrajú jeho meno a vyvolajú stretnutie s jeho synom. Príbeh je primerane napínavý, dobrodružný, pričom sa autorka snaží zachytiť živý jazyk dospievajúcich detí a oživiť text aj nenáročnou komikou. Pôsobí však celkom tradičným dojmom.

Zásluhou prózy **Dany Hlavatej Našej mame hrabe!** (Trio Publishing) sa v roku 2016 zablyslo aj v chlapčenských príbehoch, ktoré už roky nepatria medzi silné stránky našej pôvodnej tvorby. Sujet je vystavaný na známych motívoch: rozpad rodiny, úsilie chlapcov nájsť mame partnera – tentoraz však nie kvôli tomu, že by im chýbal otec (ktorý o nich nejaví záujem), ale aby matka našla inú náplň života, než komandovať svojich synov. Riešia to cez inzerát typu „mama na vydaj“, až napokon zistia, že ich túžba sa splnila nezávisle od ich aktivity. Rozpráva-

Plaketa BIB 2017
(ISRAEL BARRÓN: *Mexiko*)

čom o živote neúplnej rodiny je starší z chlapcov, práve v pubescentnom veku. Tomu autorka prispôsobila jazyk narácie; je živý, nešetrí slangom a pubertálnym vtipom. Jazykovedec Ján Kačala v tejto súvislosti konštatuje, že „slangové prostriedky, využívané dôsledne, ale zároveň primerane estetickému zámeru autorky“ sú funkčne využitým „priamym pokračovaním obraznej a expresívnej línie v rozprávačovej reči“ (2017, s. 37). Okrem vtipnej narácie autorka dokázala vybudovať aj rovnako vtipné epizódy – či už ide o vzťahy matky a synov, alebo o vzťahy so starým otcom, spolužiakmi a susedmi. Vzniklo tak zábavné, ale nie zmysluprázdne čítanie pre chlapcov okolo jedenástich rokov.

AUTORSKÉ ROZPRÁVKY STÁLE V KVANTITATÍVNEJ PREVAHE

Aj v tomto žánrovom okruhu sa okrem autorských rozprávok, ktorým sme venovali pozornosť v prvej časti nášho hodnotiaceho „seriálu“ (a okrem početných ďalších, ktorých sa dotkneme v tretej časti), objavilo ešte niekoľko zaujímavých textov. Priradiť k nim možno príbeh už skúsennej prozaičky **Andrey Gregušovej Sve-tozár** (il. Alica Raticová, Egres o.z.). Rozprávka so symbolikou a satirickým rozmerom nasmerovaným v duchu environmentálneho posolstva predstavuje kontroverzné nastolenie otázky, aký postoj by mal človek zaujať k holubom v mestách. Cez túto tému autorka s ľah-

kým, rozprávkovou fantastikou a personifikáciou imaginovaných, satirickým nadhľadom nazerá na vzťah človeka a prírody a jeho dialektiku. Na fakt ambivalentného vnímania holubov (teda prírody) ľuďmi napojila jemnú paródiu byrokracie a zároveň poetickú harmóniu vzťahov. Keďže oboje dokázala držať v rozumných hraniciach, vznikol rozprávkový príbeh, ktorý zaujme detského čitateľa – ten zrejme bude vnímať napr. úradníkov mestskej rady v ich komickom rozmere, kým satirickým podtextom v ich stvárnení sa mieři skôr k dospelému čitateľovi (upozorňuje sa napr. na bujnú byrokracie odrážajúcu sa v množstve nezmyselných funkcií; na nadradovanie toho, čo má diskutabilnú hodnotu, nad to, čo hodnotu jednoznačne má; na nedomyselné rozhodnutia úradov, ktoré potom treba naprávať a pod.). To všetko funguje ako sujetotvorný postup, ale zároveň aj ako významotvorný prvok. V konečnom dôsledku je výpoveď o vyhnaní holubov z mesta a ich prinavrátení späť, o návrate k ich pôvodnému účelu (poštové holuby) zároveň aj výpoveďou so všeobecnejšou platnosťou: o potrebe nehádzať ľahkovážne a bez rozmyslu za hlavu to, čo sa nám zdá byť už prežitú; revitalizovať to, čo zapadlo prachom a zdá sa byť zbytočné až prekážajúce, hoci v skutočnosti stále neoddeliteľne patrí k nášmu životu.

Vcelku sľubný je rozprávkový debut **Ivana Lesaya** *A-KO-ŽE Lesankin fantastický svet* (il. Petra Lukovicsová, Trio Publishing). Autor použil princíp veľmi známy v tvorbe pre deti: nečakané prechody z reálu do fantázie – z reálneho sveta do fantastického, kde sa všetko deje podľa zákonitostí hry na „akože“ a všetko je možné. Zmyslom príbehov je potvrdiť si, že fantázia nás sprevádza v živote stále, bez ohľa-

du na vek, že neoddeliteľne patrí k životu a funguje ako veľmi dobrá báza vzájomného medzigeneračného porozumenia. Že patrí aj k takému životu, ktorý má znaky modernou technikou zabývaného časopriestoru. Rozprávkové príbehy sú naplnené vzájomným porozumením medzi postavami, aj keď miestami pôsobia trochu „prešpekulované“. Ozvlášťňuje ich najmä striedanie rozličných naračných uhlov pohľadu.

Dobrý štandard v autorskej rozprávke rozšírila aj nová kniha **Marty Hlušíkovej** *Mlynčeky tety Hrozienky* (il. Alena Wagnerová, Brno: CPRESS). M. Hlušíková je už etablovaná prozaička vyznačujúca sa kultivovaným, živým jazykom a nápaditými motívmi. V takomto zmysle sa javí aj ako rozprávkarica. V tejto žánrovej pozícii je schopná tvoriť veľmi dlho a každý rok publikovať i viacero kníh stále akceptovateľnej hodnoty. Aj keď... k miere originality a umeleckej účinnosti v kontexte jej autorských rozprávok nebude asi neaktuálna výpoveď J. Gavuru (hoci v inej súvislosti): „Možnosti originality sa pri zachovaní rovnakej matérie obmedzujú s postupom času a intenzity formovania“ (2001, s. 86).

O poznanie problémovejšia je umelecká hodnota rozprávok postavených tiež na nonsensovom princípe, ktoré publikovala **Silvia Havelková** v súbore *O upratovacom robotovi a iné (čudné) rozprávky* (il. Emília Jesenská, IKAR). Rámčované sú večerným rituálom: maminým rozprávaním vymyslenej rozprávky na želanie dvoch súrodencov (dievča a chlapec). Estetickú hodnotu jednotlivých príbehov, ktoré do tohto rámca vstupujú, však miestami znižuje explicitné moralizovanie („Závišť je naozaj zlá vlastnosť“, s. 11; „Každý na svete by sa mal vedieť te-

šiť z maličkostí“, s. 103). Inak sa v príbehoch stretávame so zaujímavou spracovanými rozprávkovými situáciami. Druhá kniha tejto autorky, **O Šutierikovi, kamennom mužičkovi** (il. Veronika Mercellová, IKAR) ponúka jednoduchý príbeh, pracujúci s osvedčeným motívom oživených bytôstok. Tentoraz ide o postavičky, ktoré vznikli z kamienkov naukladaných na seba a ktoré (ako sa ukáže v závere príbehu) ožili vďaka veľkej túžbe žiť. Ich mená odkazujú na hovorové označenie matérie, z ktorej vzišli: Šutierik-syn, otec Šutier, mamka Šutierka, neskôr sestrička Šutierinka a napokon aj dievčina Šutierocka. Protagonista zažije mnohé dobrodružstvá, väčšinou pri poznávaní okolitého sveta alebo v snahe pomôcť svojim blízkym. Nenáročné, ale teplé príbehy sú nevťeravou apoteózou života a jeho elementárnych hodnôt.

Ak dve spomínané rozprávkarky stavajú svoje príbehy na nonsense, sledujúc zámer vyvolať u čitateľa úsmev a dobrú náladu, rozprávková knižka autorky (autora?) ukrývajúcej sa pod pseudonymom **Petra E. Martinková** **Bylinkové rozprávky** (FACE, il. Martina Blaščáková) má iný rozmer. Ide o príbehy motivované liečivými bylinkami, rámcované fiktívnym rozhovorom rozprávačky so štruktúrnym detským adresátom. V tomto prípade žáner nie je zneužitý na výklad o význame jednotlivých liečivých bylín, ako to často pri tejto téme býva (informácie tohto typu sú len decentne naznačené); ide o plnokrvné rozprávky tendujúce k imaginatívnemu typu. Okrem témy liečivých bylínok spája líniu rámca a líniu vlastných príbehov mäkký, molový nádych, ktorý im dáva príznačnosť melancólie, ale spája ich aj prvok interaktivity, ktorého nositeľom je časté oslovenie virtuálneho det-

ského spoluhráča. Dominantným sa ukazuje byť lyrický princíp, s čím súvisí tendencia k metaforickej obraznosti, aj výrazná monologickosť a nízka dejová dynamika rozprávania (tá je okrem už spomínaného interaktívneho rozmeru kompenzovaná i vysokou frekvenciou pohybových a činnostných slovies). Takýto typ rozprávky si žiada hlbavého čitateľa, vyzbrojeného trpezlivosťou.

Zuzana Bodová knihou **Kremnickí permoníci** (il. Filip Horník, Erad) rozvíja sériu historicko-dobrodružných románových rozprávok s povestovým príznačkom, viazanú na oblasti baníctva a ťažby drahých kovov na Slovensku: prvá kniha série vyšla s názvom **Štiavnickí permoníci** (2015), tretia by mala mať názov **Spišskí permoníci**. Autorka projektuje život imaginárnych bytostí obývajúcich opustené náleziská drahých kovov. Noví permoníci sú vlastne ľudia, čo v ľudskom svete zažili veľké sklamanie či krivdu (v tomto prípade je starý minciar nespravodlivo odsúdený na smrť za údajnú krádež mincí z minciarne). Vládca všetkých permoníkov Veľký Permon krivdy napráva, trestá pravých vinníkov a napokon človeka, ktorému sa krivdilo, prijme do svojej ríše ako permoníka. Próza je jednoduchým posolstvom o priateľstve, vzájomnej pomoci, spravodlivosti, vyrozprávanom kultivovane, so zmyslom pre budovanie napätia a primeranú mieru inkorporovania vecných informácií (tu napr. o runách na Velestúre) do fiktívneho príbehu. Pridanou hodnotou je dispozícia autorky nenápadne rozšíriť vlastivedné poznanie čitateľov.

O pomerne skúsenú rozprávkarku, ktorej nemožno uprieť jazykovú živosť, aj keď jej rozprávky sú významovo celkom priamočiare, ide v prípade **Márie Lazárovej**. Príbehy knihy **Tri mačiatka tety Mily** (il. Simona Čechová, Slovart)

sú jednoduchým posolstvom o priateľstve, súdržnosti a vzájomnej pomoci v problémoch. Voľba animálnych postavičiek (tri malé mačiatka, charakterovo dobre rozlíšené), pomerne dobrodružný sujet putovania a nadobúdania skúseností (viackrát aj v nepríjemnej situácii alebo s nepríjemnými protihráčmi) a jednoduchá recepcia textu zaiste zabezpečia záujem malých čitateľov.

Na rozdiel od predchádzajúcich autorov **Mária Vrkoslavová-Ševčíková** v autorských rozprávkach **Šťastná je-žibaba** (il. Marta Augustinská, Perfekt) pracuje s „rekvizitami“ klasickej rozprávky, ale zámerne eliminuje zlo. Symboly zla folklórnej rozprávky (je-žibaba, trojhlavý drak, černokňažník, Laktibrada, čert, vodník atď.) strácajú teda svoj negatívny rozmer. Leitmotívom je Rozprávkový Duch, ktorý vlastne prostredníctvom prepojenia sveta ľudí so svetom rozprávok opravuje na pozitívne to, čo vo folklórnych rozprávkach pôvodne bolo strašné alebo brutálne. Za týmito operáciami je snaha odstraňovať brutalitu z motívov ľudových rozprávok a ochraňovať tak dieťa pred zlom, čo v konečnom dôsledku odzrkadľuje pre dnešok charakteristickú protektivitú voči dieťaťu. Rozprávky tohto typu však nemôžu nahradiť ľudové rozprávky; môžu len ukázať dieťaťu, ako sa s rozprávkou (s postavami, sujetom či ideou) dá pohrať, sprítomniť mu fakt, že zlo ako také odmietať. Ľudová rozprávka však má to, čo takýmto autorským príbehom chýba: dar dovoliť človeku, aby spolu s hrdinom prežil stav existenciálneho ohrozenia s jeho uspokojivým, šťastným riešením, ktoré dodáva silu veriť v zmysel ľudskej aktivity a vo víťazstvo dobra. Toto je na folklórnych rozprávkach nenahraditeľné. Aj preto je dobre, že rok

čo rok sa objavujú i nové vydania ľudových rozprávok (okrem reedície trojzväzkového vydania **Prostonárodných slovenských rozprávok** P. Dobšínského z vydavateľstva Tatran napr. aj séria **Moje krásne rozprávky** z vydavateľstva Don Bosco, hoci v tomto prípade by namiesto triviálnych komerčných ťahov – ako príloha je tu omaľovačka a vystrihovačka, na zadnej predsádke hra s pravidlami – mohol byť radšej priznaný prameň, z ktorého sujety pochádzajú).

AKO BONUS – DOBRODRUŽNÁ PRÓZA

Nie zlú literárnu úroveň majú aj niektoré dobrodružne ladené prózy, ktorých mimochodom v roku 2016 vyšlo viac než za celé roky predtým. **Babča B. Kardošová** vydala voľné pokračovanie príbehov desaťročného Juraja, jeho kamarátky Laury a hovoriacich animálnych hrdinov: koňa Haflinga, mačky slečny Mliečnej a psej agentky Bondy. Pokračovanie príbehov z roka 2015 má teraz názov **Traja kamoši a fakticky fantastický poklad** (il. Katka Slaninková, Slovart). Čitateľ sa pravdaže stretne aj s mnohými ďalšími postavami z prvého dielu vrátane Jurajových troch pieskomilov, rodičov, dvoch bratov a napokon aj novorodenej sestry. Dobrodružne ladená rozprávka je vypracovaná na báze realistického pôdorysu, ale realistický princíp je doplnený o personifikačný aspekt aplikovaný na troch animálnych kamarátov protagonistu, a tiež o princíp karikatúry. Vtipná narácia vcelku vydarene napodobňuje detskú výpoveď (naďalej však zostáva nadužité nevkusné expresívum „bohovský“). Príbeh hovorí o priateľstve aj o detskej potrebe živých bytostí,

trocha aj o šikanovaní (práve šikanujúce postavy, trojica tučkov, sú karikované), ale aj o detskej žiarlivosti a o všetičom, čo k detstvu a životu v rodine či škole patrí. Autorka ponúkla zábavný typ literatúry, aký poteší dobrodružné túžby detského čitateľa.

Andrea Gregušová príbehom **Nina. Tanec v zajatí Dymu** (il. Jana Šouflová, Slovart) oslovuje mladších tínedžerov, pracujúc s prvkami mýtickosti, rozprávky a fantasy, ale veru aj s prvkami triviálnej sentimentality. Ide o živý príbeh s motívom tanca o dievčati, ktoré sa dostane do závislosti od imaginárno-démonickej postavy Dymu. Pomerne veľa priestoru knihy zaberá rozprávanie o tom, ako Dym manipuluje dievčinou, vysáva z nej energiu, ale napokon sa (vzhľadom na ostatný príbeh azda aj prirýchlo) všetko dobre skončí. K mýtizujúcej rozprávke sa príbeh prekláňa zásluhou ritualizovaného obrazu života na hrade alebo tiež vďaka pomenovaniu postáv (Svetlonos, Slnečnica, napokon aj Dym), predovšetkým však zásluhou symbolického protikladu dobra a zla v postavách Svetlonosa (ako zosobnenej múdrosti) a Dymu (ako materializovaného zla, manipulátora, závislosti, posadnutosti niečím). Nina je obrazom podľahnutia zlu, ktoré spočiatku ukazuje svoju lákavú tvár, neskôr, keď sa už vlastnými silami nedokáže vymaniť z jeho kráľov, aj nebezpečnú stránku. V závere sa to však prelomí do vcelku komerčne ladeného rozprávkového zápasu dobra so zlom a „oslobodenia“ hrdinky zo závislosti. Kniha je napísaná zručne, ale má viditeľné umelecké limity. Nezdá sa, že by to bola cesta, ktorou by sa tejto nesporne talentovanej autorky oplátilo kráčať...

Napokon (aj keď s určitým zaváhaním) spomeňme ešte v kontexte dob-

rej (v tomto prípade azda skôr „ešte akceptovanej“) prózy aj príbeh **Ivany Auxtovej Červený vírus a kučeravý Sebastián** (il. Matúš Matátko, Perfekt). Detektívne ladená fantasy využívajúca motív vzbury robotov (tu je vzbura motivovaná novodobým fenoménom – počítačovým vírusom) má v centre príbehu rodinu Sebastiána, ktorá sa zdanlivo nečakane rozpadne: otec (policačný expert na špeciálne prípady) odíde od manželky a syna a tí dvaja sa odsťahujú do mesta Pomykovo, kde matka bude pracovať ako počítačová expertka. Autorka vykreslila svet spoluzitia ľudí a dobromyseľných robotov, ktorí sa zrazu stanú nepriateľskými až nebezpečnými. Sebastián a jeho dvaja kamaráti (plus robotka, ktorá sa dokáže napojiť na Sebastiánovu kamarátku z predchádzajúcej školy) postupne odhaľujú záhadu zmeny správania sa robotov, až po objavenie červeného vírusu a prekvapujúcich súvislostí s ním spojených. Pre aktuálnu situáciu dnešných detí je očividne relevantná správa o nebezpečnosti prepadnutia virtuálnemu svetu: za všetkými problémami v príbehu stojí závislosť človeka od virtuálnej reality, v dôsledku ktorej stráca priateľov a vôbec zmysel pre reálny svet. Napokon sa všetko dá do poriadku, človek sa opäť stane cítiacim človekom a roboti sa opäť stožnia s tým, že nie sú ľudia, ale stroje. Ide o hodnotovo štandardný príbeh s trocha stereotypnými a zdĺhavo pôsobiacimi zápletkami a mierne urýchlým rozuzlením problému.

ASPOŇ SLOVO O (TAKMER ABSENTUJÚCEJ) POÉZII

Spomedzi štrnástich titulov, ktoré sme v oblasti poézie pre deti zazname-

Cena primátora Bratislavy

(SVETOZÁR KOŠICKÝ: *Slovensko*)

nali, len málokto by vzbudil pozornosť – aj to pôjde o tituly z dielne takpovediac „klasikov“ (T. Janovic, D. Hevier, M. Števková). Čím vyšší vek čitateľov, tým chudobnejšia (ba v najvyšších vekových poschodiach až nulová) je ponuka (neutešený stav poézie pre deti a mládež potvrdzuje aj ponuka elektronického kníhkupectva Mrkvička). Ako teda vyzerá profil poézie pre deti za rok 2016? K dispozícii sú tri nesporne kvalitné zbierky básničiek pre najmenších: na dobrú noc sú to knižky **Daniela Heviera** *Buvibásničky* (il. Drahomír Trstán, Trio Publishing) a **Tomáša Janovica** *Zažmúr očka* (il. Mária Nerádová, Buvik). Obaja svojimi rytmicky vypracovanými, obrazne bohatými modernými veršami neprekvapili ani nesklamali; malého adresáta

určite potešia. Najmenším je určený aj výber *Uspávanky / Prebúdzanky* (il. Maja Dusíková, Buvik), ktorý zostavila Mária Števková, nezaprúc spoľahlivý literárny vkus a porozumenie pre svet najmenších. Ešte akceptovateľné sú azda texty **Jany Pavlíkovej** *Básničky zo školskej lavice* (il. Natália Zavaďáková, CPRESS), v ktorých ponúkla verše na školskú tému pre tranzitné obdobie, t.j. pre prvákov a predškolákov.

Mladším školákom sú určené verše debutanta (v tvorbe pre deti) **Vladimíra Leksu-Pichaniča** v knihe *Bájk z pierka albatrosa* (il. Miroslav Regitko, Perfekt). Kvalitatívne sú to pomerne nevyrovnané básne väčšinou na zvieracie motívy, blízke bájke. Problémom autora je najmä ťažkopádny rytmus veršov.

Okrem toho možno zaznamenať už len niekoľko skôr pokusov o poéziu ako kníh skutočnej poézie, tiež niekoľko abecedárov rozličnej estetickej úrovne alebo „úžitkových“ kníh, v ktorých je veršová forma iba „vehikel“ – chabý ťahač didaktického obsahu o slušnom správaní, liečivých rastlinách či zdravej zelenine.

ZÁVER

Ako sme sa usilovali ukázať, štandardne dobrého, resp. aj mierne nadštandardného čítania pre deti a mládež nevyšlo v roku 2016 málo. V porovnaní s minulými rokmi ponuka titulov vykazuje aj pomerne vyváženú žánrovú štruktúru. V rámci interpretovaného bloku literárnych textov by sa ešte bezpochyby patrilo aspoň spomenúť publikáciu **Miroslava Sanigu *Rok v prírode*** (Perfekt), ktorá úspešne rozšírila jestvujúci diapazón náučnej literatúry (nielen) pre mladých milovníkov prírody. Diela, o ktorých sme uvažovali doposiaľ, obohacujú kontext súčasnej pôvodnej tvorby v najlepších prí-

padoch nadštandardne, signalizujúc i posuny v poetike niektorých autorov. Všetky dokážu mať blahodarný vplyv na čitateľský i ľudský vývin mladých čitateľov, čo nemožno tvrdiť o mnohých z tých textov, na ktoré sa pozrieme v poslednej časti hodnotenia.

Poznámka: *Text je čiastkovým výstupom z riešenia grantového projektu VEGA 1/0233/15 Svetová literatúra pre deti a mládež v slovenskom preklade po roku 1990.*

LITERATÚRA

- Gavura, J., 2001. Kto dráždi dážď, zožne búrku. In: Romboid. Roč. 36, č. 2, s. 86 – 87. ISSN 0231-6714.
- Káčala, J., 2017. Keď sa hrabe, ako sa má. Jazykový a štylistický pohľad na prózu Dany Hlavatej Našej mame hrabe. In: Bibiana, revue o umení pre deti a mládež. Roč. XXIV, č. 2, s. 35 – 46. ISSN 1335-7263.
- Volochová, V., 2016. Srdce šachovej dámy. Bibiana, revue o umení pre deti a mládež. Roč. XXIII, č. 3, s. 70 – 71. ISSN 1335-7263.

Vďaka, pani Končeková-Veselá

V júli tohto roku sa dožila významného životného jubilea Ľuba Končeková-Veselá, ktorej ilustračné dielo patrí k našim umeleckým skvostom. Absolventka Oddelenia voľnej grafiky a ilustrácie prof. V. Hložníka a prof. D. Millyho okúzľujúcim poeticko-emocionálnym výrazom zľudštila modernú, artistnú smerom sa ubierajúcu slovenskú ilustráciu pre deti. Ocenenia, ktorých sa jej za to dostalo (Cena Ľudovíta Fullu, Plaketa BIB 1979, Cena MK SR za Najkrajšiu knihu Slovenska a iné), jej umelecký prínos však obsiahnuť nedokážu. Možno viac prosté slová; vďaka, pani Ľuba, srdečná vďaka za to nádherne žiarivé slniečko, ktoré ste vyniesli na oblohu nad naším neraz pochmúrnym a nežičlivým svetom. A ešte za niečo... za pár líčov, čo z toho vášho hrejivého slniečka presvecujú aj moje knihy a moje Slmiečko.

Ondrej Sliacky

milena šubrtová

Sviť, sluníčko, sviť, touto aliterační pobídkou nazval František Hrubín svoji sbírku poezie pro děti, která vyšla v roce 1961. Naše výzva však patří *Sluníčku* časopiseckému, jehož hvězda na pomyslné obloze klenoucí se nad dětským světem poprvé zasvítla v září 1967. České *Sluníčko* oslaví letos padesátiny a není jediným, jemuž se sluší pográtulovat, neboť slovenské *Slniečko*, které s přestávkami vychází od školního roku 1927/28, je o plných čtyřicet let starší. Společné jubileum je tak i příležitostí k malému srovnání jejich současné podoby.

První číslo českého *Sluníčka* se objevilo jako měsíčník v malém formátu 16,5 x 16,5 cm, který padnul přesně do drobných rukou předškoláků, k nimž se časopis obracel. Povyrostlo až za pět let, kdy získalo formát 24 x 19,5 cm

Sviť, sluníčko, sviť

a rozšířilo se o vnitřní vyjimatelnou část se záložkovým mi listy. Jeho současná vizuální podoba se od té doby příliš nezměnila. Časopis se od počátku zaměřoval na děti předškolního věku a vhodně tak doplňoval *Mateřídoušku*, která vznikla v roce 1945 jako periodikum pro začínající čtenáře. Obsah *Sluníčka* zohledňoval skutečnost, že děti budou k jeho čtení potřebovat dospělého zprostředkovatele, takže v něm byly i rubriky určené rodičům a pedagogům. Časopis měl stálý okruh kmenových autorů, ale poskytoval prostor i těm začínajícím či režimem netolerovaným a z jeho stránek vzešlo mnoho dodnes oblíbených literárních hrdinů. Jako příklad můžeme jmenovat kocourčí dvojici Coura a Courka, jejichž příběhy podle scénářů Jana Kloboučníka a poté Svatopluka Hrnčíře kreslil Adolf Born, ve *Sluníčku* vycházely od roku 1969 plných šestnáct let a dočkaly se i knižní podoby. Jenom prostý výčet všech autorů, kteří s časopisem spolupracovali, by přesáhnul rozsah tohoto sloupku.

Současné *Sluníčko*, jehož šéfredaktorkou je Pavla Köpplová, nemá s koncepcí toho původního již dávno nic společného. Když vezmeme do rukou letošní květnové číslo, na první pohled vypadá atraktivně a lákavě. Za 35 Kč se nám dostane 44 stran přetékajících barevností.

Ve skutečnosti však obsah časopisu tvoří jen 34 stran, neboť plných deset stránek představuje komerční inzerce či – což je mnohem horší – skrytá reklama, která se maskuje jako zábavné úkoly pro děti (například omalovánka Zábava s Pribináčkem). Pokud se přes přítomnost reklamy v dětském časopise přeneseme s poukazem na to, že je to příležitost k mediální výchově, můžeme pokračovat v listování. Obsah časopisu tvoří především úkoly typu „najdi deset rozdílů“, luštění, malované čtení a návody k rukodělným aktivitám (střed časopisu má tvrdé stránky, z nichž lze vystříhnout skládanku). Ke čtení v něm zůstává jeden uměleckonaučný text (dvoustrana o Africe převzatá z *Encyklopedie Larousse pro nejmenší*) a reprodukce pohádky z knihy Jiřího Žáčka *Sedmero pohádek na dobrou noc*. Jediným původním uměleckým dílem tak v celém čísle je komiksová dvoustrana *Liška Karliška* od Jana Smolíka.

Slovenské *Slniečko* má v porovnání s českým poloviční rozsah, v tomto případě je však kvantita suplována kvalitou. *Slniečko* přináší dětem za cenu 0,8 euro 24 stran nabitých texty a ilustracemi, pouze poslední dvoustrana slouží ke komunikaci vydavatele a redakce se čtenářem (tiráž, výsledky soutěží, informace o předplatném). Časopis pod vedením Ondreje Sliackého spolupracoval se zavedenými slovenskými spisovateli a ilustrátory a dával prostor i debutujícím autorům. V květnovém čísle se uplatnily například ilustrace Kataríny Gasko, Juraje Martišky, Kristíny Šimkové, Márie Nerádové, Petry Lukovicové a Miroslavy Rudášové. Původní uměleckonaučné texty jsou střídány krátkými pohádkami, příběhy ze života dětí a poezií, nechybí ani četba na pokračování. Některé z nich jsou převzaty z již vydaných knih, jiné vznikly

přímo pro časopis; tradiční se snoubí s moderním a inovativním. *Slniečko* tak plní důležitou roli podněcovatele dětského čtenářství a zároveň funguje i jako autorská líheň. Sympatické je, že na stránky časopisu, vydávaného Literárním informačním centrem, nepronikla žádná reklama a pouze na místě, kde je v souvislosti se soutěží uvedena výherní cena, nalezneme graficky citlivě zakomponované logo výrobce. *Slniečko* na rozdíl od českého *Sluníčka* zůstává skutečně literárním časopisem, ideálním pro děti předškolního a mladšího školního věku, které si jeho prostřednictvím mohou osvojit čtenářské návyky.

Mateřidoušku a *Sluníčko* převzala v roce 2016 od Mladé fronty mediální společnost CN Invest, kterou vlastní koncern Czech Media Invest. Nakladatelství Mladá fronta od června 2017 připravuje nový časopis pro děti od dvou let *Puntík*, za jehož obsah zodpovídá Eva Bavorová, bývalá dlouholetá šéfredaktorka *Sluníčka*. Na oběžné dráze kolem nejmenších dětských adresátů tak kromě jubilujícího *Sluníčka* krouží i nový *Puntík*. Přejme jim, aby dokázaly navázat na tradici hodnotného dětského časopisectví, kterou se podařilo udržet na Slovensku, kde kvalitní literární magazín pro děti nepovažují za přežitek.

BIBIANA,
medzinárodný dom umenia pre deti, a Slovenská sekcia IBBY udelili

PLAKETU ĽUDMILY PODJAVORINSKEJ

doc. PhDr. MILENE ŠUBRTOVEJ, Ph.D.

z Masarykovej univerzity v Brne za intenzívnu spoluprácu s BIBIANOU, medzinárodným domom umenia pre deti a za prehlbovanie vzájomných kontaktov medzi českou a slovenskou literatúrou pre deti a mládež

a

Ellisovi Vanceovi

za vynikajúcu spoluprácu s Bienále ilustrácií Bratislava, Slovenskou sekciou IBBY a významnú propagáciu slovenských kníh pre deti v zahraničí.

Plaketa Ľudmily Podjavorinskej sa udeľuje od roku 1972 našim a zahraničným autorom, prekladateľom a ďalším významným osobnostiam, ktoré sa zaslúžili o šírenie slovenskej detskej literatúry.

Slávnostné udeľovanie ocenenia sa uskutočnilo počas **Hudobného salónu IBBY u Zichyovcov** 7. septembra 2017 v Zichyho paláci.

ondrej sliacky

*Pred 90 rokmi
17. júla 1927
sa v Trnave
narodil Miroslav
Válek, jeden
z najvýznamnejších
tvorcov modernej
slovenskej poézie*

S Miroslavom Válkom som sa zoznámil skrze jeho básnický debut Dotyky, ktorý podobne ako jeho detský debut Kúzla pod stolom vyšiel v Mladých letách v roku 1959. Po prvý raz som ho však uvidel až v roku 1963 v Kultúrnom živote, v ktorom som začal pracovať ako elév/vysokoškolaák. Válek vtedy občas niečo priniesol do literárnej redakcie, na chvíľu sa zastavil u jej vedúceho Pavla Števéčka, čo-to si povedal s redaktormi Jozefom Bobom a Michalom Nadubinským, ironizujúco podpíchal Kornela Földváriho a to bolo všetko. Nejaký elév, čo tam s otvorenými ústami hľadel naňho ako na božie zjavenie, mu nestál ani len za kúsok jeho legendárneho úškrnu. 21. augusta 1968, keď som na pokyn Kor-

nela Földváriho bežal za ním, pretože vyslovil pranie v mimoriadnom čísle Kultúrneho života podpísať petíciu proti šokujúcemu vpádu vojsk Varšavskej zmluvy do Československa, ma už registroval. No opäť ani slovo. Podstatné je, že mimoriadne číslo Kultúrneho života vyšlo. Žiaľ, druhé dejstvo tohto príbehu je už iné. Poniektorí signatári, medzi nimi i Miroslav Válek, v krátkom čase zmenili názor na okupáciu, hoci nespomínam si, že by svoj podpis z historickej petície Kultúrneho života niekedy boli odvolali. A netrúfam si ani hovoriť o dôvode, prečo urobili jedno i druhé. Bezprostredne po nežnej revolúcii im to však nežní revolucionári vonkoncom nie nežne zráтали. Miroslav Válek nebol výnimkou.

Jeden z pilierov modernej slovenskej poézie, umelecký a občiansky rebel, sa totiž 1. januára 1969, teda v čase keď okupácia dubčekovského Československa bola príliš živou, aby sa s ňou národ už naučil schizofrenicky žiť, stal ministrom kultúry v slovenskej vláde. V tom čase bol už komunistom, nie však karieristickým, stal sa komunistom z presvedčenia, pretože do strany vstúpil v čase, keď obrodny smer robil všetko preto, aby totalitný systém demokratickými princípmi obrodil. A to na začiatku 60. rokov vonkoncom nebolo bezrizikové. Skôr naopak. A bezrizikové neboli ani posty tých, ktorí sa po

demontáži socializmu s ľudskou tvárou podujali na jeseň roku 1968 normalizovať demokratizmom nainfikovanú spoločnosť. V tom čase totiž tí, ktorí sa naivne podujali meniť svet, raz a navždy rozparcelovaný víťaznými veľmocami na Jalte roku 1945, konsolidátorom ich zámery príliš neulahčovali. Každá príležitosť na protest bola dobrá. Takže keď na hokejových majstrovstvách sveta v Štokholme v marci 1969 Československo so svojím kapitánom Jozefom Golonkom dva razy za jeden týždeň porazilo ruských hokejistov, vypukla v noci po druhom zápase 21. marca 1969 v Prahe a v Bratislave nepred-

*Miroslav Válek pri prehliadke výstavy Róberta Dúbravca v r. 1974
(archív O. Sliackeho)*

staviteľná eufória. Ľudia tam i inde neoslavovali totiž hokejový výsledok. Oslavovali víťazstvo nad okupantmi, ktorých otcovia nás pred štvrtstoročím zachránili pred inou okupáciou – fašistickou. No keďže touto oslavou „rušili“ nočný pokoj, zasiahla polícia. Tvrdo, nekompromisne. Popri desiatkach iných na rušenie nočného pokoja doplatila aj publicistka a prekladateľka legendárneho Doktora Živaga Zora Jesenská.

„Zora Jesenská nie je prvým slovenským spisovateľom,“ napísal som v Matičnom čítaní (II. roč., 28. 4. 1969), „ktorého strážca verejnej bezpečnosti a poriadku chránil tak, že ju mlátil obuškom hlava-nehlava. A nebil len obuškom, bil aj hrozbou (Však my vás raz naučíme, banda všivavá!). ‚Ten príslušník,‘ akoby na jeho obranu mi povedala Zora Jesenská, ‚nevidel mi do tváre, nemohol ma poznať, nebil ma osobne, bil jednoducho bezmocnú šedivú šesťdesiatročnú ženu.‘ No tento fakt nadobudol ešte drastickejšiu podobu o niekoľko dní neskôr, keď verejnosť, a teda aj bezpečnosť spoznala v zbitej žene Zoru Jesenskú, a napriek tomu jej bitie pokračovalo. Tentoraz však už nie policajným obuškom, ale slovom vytlačeným v najväčšom slovenskom denníku, ktorý sa kedysi zrodil aj z potreby protestovať proti každej krivde a nespravodlivosti. Kedysi. Dnešné vedenie Pravdy dovolilo publikovať článok, ktorý je porušením základných etických noriem novinárskej činnosti. E. Ziatinský (pseudonym *zbabelca*) sa podujal robiť slovenskej bezpečnosti advokáta. Článok *Na margo „zásahu polície“* (Pravda, 12. apríla 1969) nie je novinárskou polemikou, je cynic-

kým jatrením rany, ktorá má neuveriteľne blízko k hyenizmu.“

A teraz sa musím znova vrátiť k Miroslavovi Válkovi. V závere článku o Jesenskej som sa totiž naivne rozhorčil nad konaním, či lepšie, nad nekonaním ministra, ktorý ani okom nemihne, keď polícia zmláti osobnosť slovenskej kultúry. Pochybujem, žeby Válek bol v Matičnom čítaní čítal práve môj článok. Mal iné starosti... na koho vyhodenie zo zamestnania prikývnuť, koho odpratať – ako to urobil s Rezníkom, Földvárim, Nadubinským, Bobom a desiatkami ďalších – spredu očí pézlarovských normalizačných supov. A tak vedomý si toho, že sa nič nestalo, vybral som sa o pár mesiacov neskôr na ministerstvo kultúry. V tom čase som pre Supraphon pripravoval zvukovú nahrávku svojej antológie detskej poézie, ktorá rok predtým vyšla vo vydavateľstve Mladé letá a volala sa podľa zľudovenej Sládkovičovej básne *Dcéрка a mať (V slzách matička sedela...)*. Vymyslel som si totiž, že by zvukový album mali sprevádzať printové vyznania, kréda žijúcich autorov o detskej poézii. O jej zmysle, podstate. Toto som hovoril aj ministrovej sekretárke, odovzdal som jej papierik s anketovou otázkou „Prečo Miroslav Válek, výnimočný zjav slovenskej literatúry, stráca čas písaním pre deti“, a pobral som sa preč. Keď som to na druhý deň hovoril svojmu priateľovi Michalovi Nadubinskému, nechápavo vypleštil na mňa oči a potom mi povedal niečo v tom zmysle, že som väčší blázon, než si myslel. Akurát tebe, po tom, čo si napísal v Matičnom čítaní, bude odpovedať a ešte k tomu o detských básničkách. Rad-

šej sa modli, aby sekretárka ten tvoj papierik niekde zašantročila.

Ale nezašantročila. Volala asi o dva dni s tým, že mám prísť na Suvorovovu k súdruhovi ministrovi. Tak som šiel... tentoraz už s malou dušičkou. Pravdepodobne to Válek vycítil, lebo po chvíľočke cez otvorené dvere jeho pracovne zaznelo: „Čo tam toľko prešlapujete, podte sem.“ Potom bez toho, aby sa so mnou zval, podal mi malú obálku: „Máte tam to, čo ste chceli...“ A to bolo všetko. Vlastne všetko nie... lebo skôr než som vyšiel z jeho pracovne, uškrnul sa a vraví: „Počujte, mladý muž, a keď mi zas budete vstupovať do svedomia, dajte mi to vedieť... nech sa to nemusím dozvedať od svojich úradníkov.“

Ani neviem, ako som sa ocitol vonku. No ešte tam, za rohom na Bezručovej ulici, som si sadol na múrik pred poliklinikou, otvoril som tú jeho obálku a začítal som sa do najpresvedčivejšej výpovede, aká kedy vznikla o zmysle detskej poézie, o zmysle detskej literatúry vôbec:

„Poézia pre deti nie je nijaký osobitý druh poézie. Je to poézia ako každá iná, kladie na autora rovnaké nároky, aj keď sa nazdávam, že má mať svoje špecifické znaky, ktoré jej umožňujú, aby sa stala zrozumiteľnou pre detských čitateľov. Preto je niekedy ťažko napísať poéziu, ktorú si oblúbia deti. Príliš 'vážny' autor to iste ani nedokáže. V istom slova zmysle je umenie dohovor medzi autorom a čitateľom. Pre poéziu to platí dvojnásobne. A poézia pre deti podlieha tomuto zákonu takmer absolútne. Bez toho, aby sa autor s čitateľom niekedy videli, platí medzi nimi akási nevyslovená

konvencia. Detský čitateľ veľmi rád a ochotne uverí všeličomu, čo by sa v bežnom rozhovore mohlo zdať logicky neprijateľné, ako napríklad slávnemu veršu J. Tuwima 'spievala krava na zelenej lúke'. Autor, ktorý pozná túto schopnosť poézie, hovorí o nelogickom ako o logickom a o nepravdepodobnom ako o skutočnom, si dokáže dieťa získať definitívne.

Osobne mi poézia pre deti prináša dvojnásobné uspokojenie. Raz ako konštruktérovi 'hry', druhý raz ako jej účastníkovi. Navyše ma vracia do čias môjho detstva. A táto jej schopnosť je predsa príliš vzácna, než aby som sa jej mohol zrieknuť.“

Výnimočné krédo o detskej poézii som si nenechal pre seba. Vyšlo v albume Dcéčka a mať a čoskoro sa ocitlo vo viacerých odborných knihách, napríklad v druhom vydaní Šmatlákových esejí Básnik a dieťa. So samotným Váľkom som sa už uvidel len úplne náhodou pri nejakej literárnej príležitosti. Pozdravil som ho, on sa uškrnul a to bolo všetko. Po prevrate (a nielen vtedy) keď nezostala na ňom suchá nitka a jeho meno bolo pred pánmi demokratmi vhodné radšej nespomínať, som v Národnej obrode, kde som redigoval literárnu rubriku pre deti Obrodáček, uverejnil pár jeho skvelých detských básničiek. Pravdepodobne si ich vtedajší páni nevšimli – on áno –, pretože nezaprotestoval ani jeden z nich. Žiaľ, presadiť, aby o štvrtstoročie neskôr pri tomto jeho historickom jubileu v Literárnom informačnom centre, ktoré vydáva aj knihy pre deti, vyšiel reprezentatívny výber z jeho detskej poézie, sa mi už nepodarilo.

BIBIANA u SRBIJI

Peter Tvrdoň, riaditeľ BIBIANA, uprostred kováčických detí, vľavo Pavol Babka, riaditeľ Galérie Babka, vpravo Pavol Baláž, predseda Memoriálneho strediska dr. Janka Bulíka.

BIBIANA, medzinárodný dom umenia pre deti, sa aj tento rok vybrala na misiu do srbskej Vojvodiny (chodíme tam pravidelne od roku 2009). Navštevujeme tu základné školy, v ktorých študujú deti našich krajanov. Neprichádzame však s prázdnyimi rukami. Všetci žiaci dostávajú od nás darčeky a zároveň prinášame do školských knižníc kolekcie kníh a časopisov z našich vydavateľstiev. Tento rok sme navštívili postupne Hajdučicu, Padinu a Kovačicu. Knihami a časopismi prispeli vydavateľstvá Perfekt, Slovart, Daxe a Literárne informačné centrum. Aj tento rok to boli dni plné zážitkov a stretnutí. Najväčšiu radosť z našich návštev majú deti. Na všetkých troch miestach sme prezentovali výstavu autorov, ktorí získali Cenu detskej poroty na Bienále ilustrácií Bratislava.

Od minulého roku beží akcia pod ná-

zvom „**Bola raz jedna BIBIANA**“. O čom to je? Deti zo škôl, ktoré navštívime, kreslia na tému „Čo si predstavujú, keď sa povie Slovensko alebo BIBIANA“. Ich práce sú potom vystavené v Galérii BABKA v Kovačici. Porotcami sa stávajú všetci krojovaní účastníci „Detskej svadby“. Oni rozhodnú, ktorých päť prác je najlepších a tých odmení BIBIANA tabletmi. Tento rok bolo v porote viac ako 60 detí od tých najmenších až po tínedžerov. Na základe ich rozhodnutia ocenenie získali žiaci: **Alenka Benková, Sára Lenhartová, Martina Tomanová, Luka Stojkovič a Elenka Gajanová.**

Slávnostného ocenenia detských prác, ako aj nasledujúcej „Detskej svadby“ sa zúčastnilo množstvo divákov vrátane predstaviteľov okresu Kovačica a nášho diplomatického zastupiteľstva.

PETER TVRDOŇ

XI. ročník Detskej svadby – folklórneho sviatku dolnozemskeho detskeho folklóru v Kovačici.

monika tatarková

Svet sa nekončí tam, kde sa končí náš plot!

Festival Bábkarská Bystrica je jednou z ústredných umeleckých a kultúrnych udalostí Banskej Bystrice a bansko-bystrického regiónu. Za 40 rokov (20 ročníkov) existencie potvrdil a každým ro(ční)kom obhajuje svoju reputáciu ako renomovaný medzinárodný festival, originálny svojím konceptom a realizáciou, najväčší festival bábkových divadiel pre deti a dospelých na Slovensku. Pred tromi rokmi boli idey a zameranie festivalu ocenené známou kvalitou EFFE (Europe for Festivals, Festivals for Europe) Label za roky 2015 – 2016. V apríli 2017 Európska festivalová asociácia (EFA), ktorá EFFE Label udeľuje, svoje rozhodnutie zreprízovala a Bábkarská Bystrica bola ocenená značkou kvality aj za roky 2017 – 2018.

V priebehu aktuálnej letnej festivalovej sezóny realizačný tím Bábkarskej Bystrice dostal neuveriteľnú správu: *"Festival Bábkarská Bystrica TOUR, Dvojité impulz, bol medzinárodnou festivalovou porotou EFFE vybraný ako jeden z 26 najlepších umeleckých festivalov spomedzi*

715 európskych festivalov ocenených značkou kvality EFFE Label."

Bábkarská Bystrica sa tak stala jedným z Laureátov EFFE na roky 2017 – 2018 ako jediný festival zo Slovenska.

Európska festivalová asociácia spolu s výberom Laureátov zverejnila aj hodnotiace kritéria a vyzdvihla: *"... ich neobyčajnú umeleckú kvalitu, zmysluplnú prácu, uvedomenie si záväzkov spoločenského pôsobenia festivalov v umení a ich dosah na región, v ktorom pôsobia."*

Domnievame sa, že Bábkarská Bystrica TOUR, Dvojité impulz bola ocenená týmito hodnotnými slovami a vzácnym titulom Laureát EFFE na základe veľkej koncepcnej premeny, ktorá sa udiala v jubilejnom ročníku 2016. Práve ten sa vedenie realizačného tímu festivalu, ktorý pracoval v zložení Iveta Škripková – riaditeľka, Marián Pecko – umelecký šéf a Monika Tatarková – dramaturgička, rozhodol venovať lokalitám v regióne Banskobystrického kraja. Počas svojej 40-ročnej existencie sa festival konal vždy iba na území mesta Banská Bys-

trica. 20. ročník pribral do svojho názvu TOUR a rozšíril svoje pôsobenie do mestečiek a obcí, ktoré sú na okraji spoločenského (a kultúrneho) života, tam, kde obyvatelia nemajú možnosť prísť do profesionálneho (bábkového) divadla a málokedy sa stretnú s inou než jarmočnou kultúrou a folklórom. *Bábkarská Bystrica TOUR 2016, Dvojité impulz* bola zároveň koncipovaná ako opozitum ku kultúre strachu, nevraživosti a nepriateľstva, ktorá sa v poslednom období stále viac a viac rozmáha (zdá sa) bez ohľadu na geografické hranice. Preto sa organizátori rozhodli 20. ročník festivalu neobmedziť jeho geografickými hranicami ani kultúrnymi mantinelmi. Inšpiračným mottom festivalu sa stalo heslo: "Svet sa nekončí tam, kde sa končí náš plot!"

V roku 2016 sa regionálny impulz TOUR konal v štyroch obciach BBSK: Braväcovo, Ladomerská Vieska, Divín

a Ostrý Grúň a v mestečkách Modrý Kameň a Hriňová. Primátor z Hriňovej, starostovia z obcí a starostka z Ostrého Grúňa pripravili pre festivalových hostí sprievodný program, odvodený od regionálnych zaujímavostí určitej lokality (v Modrom Kamene to bola návšteva hradu Modrý kameň a Múzea bábkarských kultúr a hračiek, v Divíne prehliadka zrekonštruovaného kaštieľa s dvojazyčným výkladom, v Ladomerskej Vieske sa pri príležitosti festivalu konala obecná slávnosť a i.). Zvlášť dôležitý bol pietny akt, spomienka na udalosti a obete tzv. Krvavej nedele 1945 v obci Ostrý Grúň, ktorým sa otvoril celý Festival TOUR.

Okrem toho nadviazal jubilejný ročník na všetky predchádzajúce línie festivalu, ktoré od 90. rokov kontinuálne rozvíja tvorivý tandem Iveta Škripková a Marián Pecko. Ideou festivalu, platnou na viacerých tematicko-orga-

nizačných úrovniach, je snaha o prekračovanie hraníc. Jednou z hlavných tendencií festivalu je snaha o emancipáciu bábkového divadla ako rovnocenného žánru pre dospelé publikum. Potvrdením zámeru bolo v roku 2010 rozdelenie programu do dvoch kategórií, vznikol Prvý impulz, venovaný deťom, a Druhý impulz, venovaný výhradne inscenáciám pre dospelé publikum. Ďalšou hranicou, ktorú festival "pokoril", je otázka vekovej hranice pri predstaveniach pre deti. Festival od roku 2012 nasleduje celosvetový trend tvorby a uvádzania divadla pre úplne malé deti a do programu pravidelne pripravuje produkcie pre batolata (spravidla od 12 mesiacov). Snahu o aktívnu komunikáciu s publikom všetkých vekových a spoločenských kategórií potvrdil aj koncept TOUR. V názve si festival uchoval slovíčko „impulz“, ktoré je prísľubom inšpirácie, snahou o iniciáciu a integráciu. Impulzom k divadlu, ktoré prekračuje hranice čiastkových predurčení a snaží sa o synergické prepájanie rôznych druhov umenia. 20. ročník nasledoval tendencie predchádzajúcich ročníkov aj na úrovni konkrétnych podujatí, napríklad tento rok pri organizácii medzinárodnej teatrologickej konferencie s tematickým zameraním *Umenie na periférii*. Na organizácii konferencie pravidelne participuje Divadelný ústav v Bratislave prípravou výstavy *Bábkové divadelné panoptikum*, ktorá zahŕňala výstavu bábok, scén a iných výtvarných objektov z bábkových divadiel v Žiline, Nitre, Košiciach, Bratislave, Banskej Bystrici a Múzea bábkarských kultúr a hračiek v Modrom Kameni. Literárne a hudobné múzeum ŠVK v Banskej Bystrici zároveň pripravilo jubilejnú výstavu *Bábkarská Bystrica – festival všetkých*

veľkostí. Počas festivalu sa uskutočnili diskusie/diskusia k inscenáciám Prvého impulzu spolu s odovzdaním Ceny detskej poroty, ktorá na festivale počas neho pracovala. Neustala ani publikačná činnosť a v rámci jubilea vznikla kniha *Bábkarská Bystrica – festival všetkých veľkostí* v spolupráci s Divadelným ústavom v Bratislave. Pred samotným festivalom prebiehal bohatý predfestivalový program, na ktorom bol v premiére uvedený jedinečný projekt pre rodiny – Rodinná púť do sveta rozprávok *Familiárium* a mnoho iného sa počas festivalu konalo, rozprávalo, hralo a vnímalo.

Je pozoruhodné, že Bábkarská Bystrica TOUR, Dvojitý impulz, bol titulom Laureát EFFE ocenený ako jediný festival zo Slovenska a zároveň jeden z dvoch bábkových festivalov z bohatej ponuky bábkových festivalov a festivalov pre deti z celej Európy (druhým je Festival of Wonder, Dánsko). Laureátmi sa stali festivaly s najrôznejším zameraním – tanečné festivaly, hudobné, festivaly architektúry, festival digitálneho umenia a stále viac etablované tzv. multidisciplinárne festivaly, v ktorých je spojnicou idea, prejavujúca sa vo všetkých performatívnych spôsoboch a zahrnutých druhoch umenia. Zdá sa, že práve téma spojenia, prepájania, komunity, blízkosti, priateľstva, aktívnej komunikácie, búrania hraníc a limitov v rôznych formách spracovania bola spoločnou v zameraní všetkých festivalových Laureátov EFFE 2017 – 2018. Napr. tvorcovia festivalu Walk & Talk, ktorý sa od roku 2011 koná na portugalských ostrovoch Azory, si kladú za cieľ vystúpiť z ostrovného, osamoteného údelu, prepojiť rozmanité typy publika a začleniť svoje miestne kultúrne dedičstvo do medzinárodného kontextu. Al-

Stretnutie banskobystričských bábkarov s občanmi Lodomierskej Viesky

tofest – neapolský festival súčasného umenia, berie renomovaných umelcov do autentických domácností, medzi chudobných obyvateľov neapolskej štvrte. Okrem tvorivého hľadania aktívnej formy dialógu medzi súčasným umením a publikom ide o výnimočnú snahu priniesť nekomerčnú kultúru priamo do života ľudí, ktorí nepatria k sociálne prestížnej vrstve. Bábkarská Bystrica TOUR 2016 svojím mottom **“festival, vezmi svojich umelcov k deťom v našich obciach”** metaforicky aj doslovne napĺňa spoločensko-kultúrne idey, ktoré medzinárodná kultúrna asociácia v ocenených Laureátoch vyzdvihla.

“Som spokojný s výsledkom, ktorý je reprezentatívny pre celý zoznam značiek EFFE, týkajúci sa 39 krajín.

Geografický dosah, rozsah pôsobnosti jednotlivých festivalov, rozmanitosť umeleckých druhov, tak isto ako silná sociálna angažovanosť sa odrážajú v týchto 26 Laureátoch značky kvality EFFE, v ktorých oslavujeme rozmanitosť festivalovej komunity naprieč celou Európou.” Pawel Potoroczyn, predseda záverečného stretnutia poroty EFFE.

Na záver by sme radi vyjadrili vďaka Európskej festivalovej asociácii, členom a členkám medzinárodnej poroty za dôveru, ktorú festivalu udelením titulu Laureát preukázali. Zároveň ďakujeme spoluorganizátorom posledného ročníka *Bábkarská Bystrica TOUR 2016, Dvojité impulz*, bez ktorých by festival nemohol vzniknúť v takých intenciách, v akých sa uskutočnil.

**ján
kačala**

**dana
hlavatá**

internetový rozhovor

jazykovedca
a
spisovateľky

o štýle, zvieratkách a o trojmenných slovenských devách

Zásľuhou šéfredaktora Bibiany vychádzajú v revue o umení pre deti a mládež s väčšou či menšou pravidelnosťou aj rozborý jazyka a štýlu autorov slovenskej literatúry pre deti a mládež a občas aj recenzie jazykovedných prác s takouto tematikou. Ako sa Ondrej Sliacky nedávno v rozhovore so mnou vyjadril, ani jeden z doteraz publikovaných jazykových a štylistických rozborov však nevyvolal u autorov analyzovaných prác nijaký písomný ohlas. Toto jeho konštatovanie zaznelo ako reakcia na informáciu zo strany autora tohto príspevku, že po uverejnení posledného takéhoto rozboru v Bibiane vedie s autorkou posudzovanej knihy internetový dialóg. Na to šéfredaktor vyslovil mienku, že tento dialóg – aj so zreteľom na svoju výnimočnosť – by nemal zostať utajený a vyzval ma, aby som jeho obsah zverejnil.

Spomínané konštatovanie o nad-

viazaní internetového kontaktu medzi jazykovedcom a spisovateľom sa týka spisovateľky Dany Hlavatej a jej knihy *Našej mame hrabe*, ktorú vydalo vydavateľstvo *Trio Publishing*, s. r. o., roku 2016; rozbor tejto publikácie pod názvom *Jazykový a štylistický pohľad na prózu Dany Hlavatej Našej mame hrabe* priniesla revue *Bibiana* v 2. čísle ročníka 2017. Po vyjdení tejto analýzy sa teda situácia „nereagovania“ autorov zmenila, lebo krátko po vyjdení príslušného čísla autorka zareagovala mejlom tohto znenia:

„Dobrý večer, pán profesor, chcem sa Vám vo svojom mene, ale aj v mene ilustrátorky Jany Mesiarikovej poďakovať za Váš čas, ktorý ste venovali mojej knižke *Našej mame hrabe*. Nesmierne si to vážim a je pre mňa obrovskou poctou, že ste práve Vy analyzovali jazykovú a štylistickú stránku mojej v poradí už 25. knihy (od jej vydania vyšlo ďalších osem

kníh pre dospelých aj pre deti). Želám Vám pevné zdravie a veľa optimizmu v objatí Vašej rodiny a priateľov. S vďakou Dana Hlavatá.“

Naša internetová komunikácia sa tým neskončila; pokračovala výmenou informácií o autorkiných knihách a nateraz vyústila v tom, že spisovateľka Dana Hlavatá mi poslala svoju čerstvo publikovanú knihu s názvom *Ako sa Berta a Oskar nezmetili do kože* (vydavateľstvo *Fortuna libri* 2017). Túto „knihu o slušnom správaní pre menšie deti“, ako autorka napísala v sprievodnom mejle, farebne pestrými a „čitateľnými“, s obsahom knihy súladnými ilustráciami vystrojila Ľuba Suchalová. Spisovateľka vo venovaní mi zaželala veselé čítanie a vyslovila nádej, že ma ako autorka nesklame. Po prečítaní, ktoré bolo veselé aj vážne, som pokladal za vhodné opätovne sa autorke ozvať, a to s týmito slovami, zameranými zasa prevažne na jazykovú stránku novej knihy:

„Vážená pani Hlavatá, s pôžitkom som prečítal knihu o Berte a Oskarovi, ktorú ste mi poslali. Som presvedčený, že aj malí adresáti si pri nej prídu na svoje. Čo sa týka jazykovej stránky, je priam vzorová z hľadiska výberu originálnych lexikálnych jednotiek, ako aj z hľadiska dodržiavania jazykovej normy aj pravopisnej kodifikácie, takmer sa jej nedá nič vyčítať. To vysoko oceňujem ako príklad, ktorý sa dá vhodne využiť v jazykovej kultúre. Nevieť, či Vám text tak dobre zredigovali, alebo je pravda tá, že ako autorka máte zálubu v narábaní s jazykom a v jeho dokonalom umeleckom predstavení. Našiel som v knihe napríklad veľa frazeologizmov, takmer by som povedal,

že sa Váš text dá využiť v školskom vyučovaní frazeologickej problematiky. Pravdaže, nie je to samoúčelné, smeruje to k dôvtipnosti vyjadrovania, k poukazu na jazykové bohatstvo slovenčiny a zároveň na dôkaz autorského majstrovstva v účelnom narábaní s jazykom.

Želám Vám napísanie ďalších vtipných (a isto aj úspešných) kníh pre našu mladú generáciu.

S pozdravom zostáva Ján Kačala.“

Autorka Dana Hlavatá pohotovo odpovedala:

„Dobrý večer, veľmi pekne Vám ďakujem, nesmierne ste ma potešili. Pre autora je skvelé čítať Va-

Cena detskej poroty BIB 2017
(PETER UCHNÁR: Slovensko)

še riadky, som naozaj poctená, že sa Vám môj štýl písania páči. Istéže, text prešiel aj jazykovou úpravou a pani korektorka vo Fortuna libri – pani Kališková – je veľmi precízna a ja som jej za to veľmi vďačná. Želám Vám veľa zdravia a optimizmu a ešte raz Vám za všetko ďakujem. Dana Hlavatá.”

Ešte pred uskutočnením svojho zámeru sprístupniť obsah tejto výmeny názorov medzi jazykovedcom a spisovateľkou širšiemu okruhu záujemcov som pokladal za primerané vypýtať si súhlas Dany Hlavatej so zverejnením našej internetovej komunikácie a osobitne jej vyjadrení v časopiseckej podobe. Autorka súhlasila, ba vyslovila nad takýmto zámerom potešenie, a tak sa náš zámer mohol stať skutkom.

Aby sa môj text neskladal prevažne z citátov, pridávam na záver ešte niekoľko pozorovaní o jazykovej stránke novej knihy Dany Hlavatej. Predovšetkým sa mi žiada potvrdiť poznatok konštatovaný už na základe rozboru knihy *Našej mame*

hrabe, že autorka pri napíínaní svojho ideového a estetického zámeru pracuje s neobyčajne bohatým repertoárom prostriedkov slovenského spisovného jazyka. Využíva pritom základné bezpríznačkové, ako aj rozmanitým spôsobom príznakové lexikálne a syntaktické prostriedky. Pri lexikálnych jednotkách treba osobitne vyzdvihnúť také, ktoré sa vo verejných prejavoch v súčasnosti vyskytujú menej často, no možno ich pokladať za charakteristické pre spisovnú slovenčinu. Také je povedzme zámeno *ta* poukazujúce na smerovanie slovesného deja, ako je to v príklade zo s. 56: Keď *ta* prišli, už z diaľky videli, ako pred budú nervózne pochoduje starý psisko. Podobne hodnotím expresívne sloveso *vytrieliť* vo význame „ujst, stratiť sa“, upotrebené vo vete zo s. 38: Vyrhli sa vodičovi električky z rúk a *vytrieli* cez otvorené dvere. Ešte iným príkladom tohto druhu je rovnako expresívne sloveso *kváriť* (*niekoho*) vo význame „trápiť, sužovať, moriť niekoho“; našiel som ho vo

Plaketa BIB 2017
(MIROCOMACHIKO: *Japonsko*)

vete zo s. 20: Oskarovi to však bolo fuk. Hoci v dotrhanom kabátiku vyzeral úboho, bol rád, že ho už *nekvári* zima.

V súvisе so slangovými prostriedkami možno v porovnaní s knihou *Našej mame hrabe*, kde tvoria profilovú vrstvu slovnej zásoby vo vyjadrovaní detských hrdinov, v novej knihe pozorovať ich podstatne menší výskyt, zato reč zvieracích hrdinov v novej knihe je bohatá na početné expresívne výrazy, originálne prirovnania (napríklad aj zo života zvierat), už spomínané frazeologizmy, z ktorých jeden sa vyskytuje hneď v názve knihy: *nezmestiť sa do kože* značí byť samopašný, neporiadny, nedisciplinovaný a tento atribút skutočne charakterizuje obidvoch zvieracích hrdinov, hoci každého z inej stránky: mačku Bertu ako priveľmi sebavedomú až namyslenú a rozkazovačnú literárnu postavu, psa Oskara skôr ako nešikovného, menej skúseného a nevychovaného partnera prefíkanej Berty, ktorá sa navyše hrdí šľachtickým pôvodom, prejavujúcim sa aj v jej bohatšie členenom mene. Z tohto hľadiska je charakteristický ich vzájomný dialóg zo s. 10:

„Prepáč, Berta Mňáuková!“ – „Volám sa Berta von der Mňáááú! Nie som obyčajná mačka Mňáuková!“

Šľachtický prídomok *von der Mňáááú* svojou jazykovou stavbou síce formálne naznačuje cudzí a šľachtický pôvod svojej nositeľky, ale citoslovce *mňáááú* ako jeho jadrová či významová časť, napodobňujúce zvukový prejav mačky, jednako len je nespochybniteľne slovenského znenia a zakotvuje túto postavu v „rodnom“ mačacom prostredí. Aj hra citoslovca *mňáááú* a potenciálneho priezviska *Mňau-*

Cena Poštovej banky
(DUŠAN KÁLLAY: *Slovensko*)

ková je tu jazykovo pozoruhodná.

Pravdaže, citovanú šľachtickú podobu mačacieho mena možno čítať aj ako pohotovú autorkinu ironizujúcu reakciu na módnе trendy v menách časti žien, ktoré sa rady označujú neprechýlenou mužskou podobou mena, pričom si neuvedomujú, že tá popiera ich normálnu ženskú identitu; zreteľný odkaz na túto identitu v podobe rodovo prechýleného mužského mena (t. j. s prechyľovacou príponou *-ová*) v našom jazykovom a kultúrnom prostredí prijímame ako zvyčajný alebo prirodzený. Je podmienený stavbou nášho jazyka i našou kultúrnou tradíciou. Iným módnym prejavom takéhoto nie celkom pochopiteľného jazykového správania časti príslušníčok slovenského jazykového spoločenstva je to, keď si tieto príslušníčky do svojho diev-

čenského mena pri vydaji zakomponujú opätovne neprechýlené meno muža a takýmto spôsobom tiež nadobúdajú „netradičné“, a pritom vyzývavé trojčlenné meno.

V súvisi s názvom diela *Ako sa Berta a Oskar nezmestili do kože* možno pripomenúť autorkino starostlivé vyberanie tohto názvu. Nová kniha má vo svojom názve zahrnutý spomenutý frazeologizmus, ktorý zároveň naznačuje mnohé z obsahu a ideového zamerania diela. Keď vezmeme do úvahy aj názov predchádzajúcej spisovateľkinej publikácie, možno povedať, že autorka veľmi starostlivo vyberá názvy svojich diel aj z jazykovej stránky a takéto dobre uvážené názvy sú pre jej umeleckú tvorbu osobitne charakteristické. Už názvom knihy sa takto povzbudzuje fantázia potenciálneho mladého čitateľa a priťahuje sa tak jeho pozornosť. V danom prípade rozprávanie o nedisciplinovanom konaní obidvoch zvieracích hrdinov – niekedy až o ich vystrájaní – pri každom z pätnástich príbehov, na ktoré je kniha rozčlenená, vyúsťuje do priamych záverečných zhrnutí týkajúcich sa všeobecne prijatých zásad alebo aj priamo noriem spoločenského vystupovania ľudí v roz-

manitých situáciách, t. j. potenciálnych aj skutočných čitateľov týchto rozprávání o zvieratách, ale v skutočnosti o ľuďoch.

Vo svojom príspevku som popri uvedení citátov z internetovej komunikácie medzi spisovateľkou Danou Hlavatou a jazykovedcom, ktorý sa okrem iného zaoberá rozborom jazyka a štýlu literárnych diel určených deťom a mládeži, vybral aj niektoré jazykové a tematické špecifikosti, charakterizujúce najnovšiu autorkinu prózu *Ako sa Berta a Oskar nezmestili do kože*. V texte som síce takto poukázal na niektoré vybrané jazykové javy, ale nevenoval som sa sústavnejšiemu posúdeniu knihy ako celku ani istých teoretických alebo aj praktických otázok nášho literárneho jazyka. Napriek tomu mi ostáva aspoň veriť, že aj publikovaním takejto výmeny názorov medzi spisovateľom a jazykovedcom sa môže účinne pomôcť hľadať a možno aj nachádzať niektorá z ciest knihy k čitateľovi. V danom prípade je to o to dôležitejšie, že ako adresáta knihy máme pred sebou detského čitateľa, ktorého literárny vkus sa formuje v súčasnosti a za ktorého formovanie je zodpovedná práve generácia dospelých.

„Deti dnes
nemusia
nič!“

**marta
žilková**

Ešte neviem, čo sa vyklúje z tohto príspevku, ale recenzia to určite nebude, hoci k jej napísaniu ma inšpiroval najnovší slovenský film Terezy Nvotovej *Špina*. Hlavnými postavami filmu sú totiž teenagerky, takže téma je možno prijateľná i pre časopis Bibiana. Spolu s inými hodnotiteľmi Nvotovej filmu *Špina* súhlasím, že je to zaujímavé a dobre urobené dielo, smelé vo výpovedi, režijne i herecky vydarené. Mňa vo filme skôr zaujal nemilosrdne realistický obraz dospievajúcich (možno iba v Bratislave?), obviňujúci prostredie a ľudí, ktorí ich obklopujú, ale čo je zaujímavé, aj samotných teenagerov.

Je všeobecne známe, že obdobie dospievania je ťažké a zložitú, má isté úskalia, ale aj pekné stránky. Žiaľ, z filmu práve tie pozitívne celkom vypadli, čo súvisí so spôsobom spracovania témy. Ostala hromada zničených a duševne ochrnutých mladých ľudí, ktorí nevedia, čo si majú so sebou počať, resp. si myslia, že konajú správne. Film odkryl ich častú bezmocnosť a neschopnosť, ale i neochotu riešiť vzniknutú situáciu, čo je prekvapujúce vzhľadom na dnešný prísun informácií rôzneho druhu. Ukazuje sa, že by sa mala hľadať kompetentná osoba, ktorá by ich pri selekcii navigovala. Sedemnásťročné dievčence vedľa to-

tiž, čo je súlož, sebaukájanie, zvädzanie, ovládajú slovník, za ktorý by sa v minulosti hanbil aj kočíš, zabávajú sa iba s cieľom niekoho si „nabaliť“, ale nevedia si pomôcť v zložitejšej životnej situácii, akou je zobrazené znásilnenie, nedokážu nájsť človeka, ktorému by dôverovali.

Ďalším znakom dneška je už spomenutý slovník – detí, mladých, dospelých. Pomaly už niet takého prostredia, kde sa vyžaduje slušné vyjadrovanie. Kultivovaný jazyk bol kedysi privilegiom vyššej spoločnosti, inteligencie i tzv. školovaných detí. Hrubosť bola príznakom spodiny. Dnes na ulici, v električke, kine či v škole sa používa jazyk najhrubšieho zrna, čo už nie je hanba, ale samozrejmosť. Kto tak nerozpráva, nie je „in“. Sprofanovaný jazyk sa dostáva aj do umenia pod zámienkou funkčnosti. Nastolená funkčnosť je často tiež otázna (ako miestami aj v tomto filme). Jednoducho povedané, všetko je dovolené. V tomto momente prerušujem uvažovanie, lebo som práve dostala mail, v tejto situácii viac ako aktuálny. Citujem:

„DĚTI SE DNES NEMAJÍ NUTIT K JÍDLU, SPÁNKU, UČENÍ, POHYBU, DOMÁCÍM PRACÍM, BA ANI K RESPEKTU AUTORIT. DĚTI DNES JEDNODUŠE: MOHOU VŠE – DOSPĚLÍ NIC. VYRŮSTÁ PŘECE GENERACE OSOBNOSTÍ, KTE-

RÁ NEPOTŘEBUJE TO, ČÍM SI PROŠLI JEJICH RODIČE ... DĚTI DNES NEMUSÍ NIC, DOSLOVA“.

Posledná veta je zaklínadlo, ktoré obrátilo naruby všetky niekdajšie zásady. Stratilo sa tabu, odbúrali sa hranice, po ktoré siahala tolerancia a demokracia a kde sa začínali napríklad povinnosti. Výsledok tohto procesu zachytila v skratke či výraze aj Tereza Nvotová, hoci to určite nebol jej hlavný cieľ ani úmysel. Jedno je však isté. Divák odchádzal z kina zhnusený nielen pre násilnícke konanie učiteľa, ale z celkovej atmosféry ponurého filmu. A hoci T. Nvotová v interviu s ňou hovorila predovšetkým o násilí páchanom na ženách, možno si ani neuvedomila, koľko Pandoriných skriniek otvára.

Na záver subjektívne konštatovanie: Som šťastná, že som dospievanie prežila v slepej nevedomosti, keď prvé lásky boli o nesmelom držaní rúk, jemnom bozku a dlhých prechádzkach či návšteve kina a sex bol častejšie spájaný s láskou ako dnes. Pýtame sa, je dnešná mládež šťastnejšia, že je „vzdelaná“, všetko vie, všetko si vyskúša do šestnásteho roku, že nemá pred ničím zábrany, že má všetko dovolené, že nemá žiadne povinnosti, že.... Film *Špina* vypovedá o niečom celkom inom, o nešťastí, nepochopení, sklamaní, nedôvere nielen k rodičom, ale ani k priateľom, súrodencom, učiteľom...

Samozrejme, film je iba umeleckým stvárnením osudu jednej postavy, čo nemožno zovšeobecňovať ani sa starosvet-sky rozhorčovať. Ale uvažovať o stave dnešnej spoločnosti vari áno.

O FILME

Intímna dráma z prostredia dospievajúcich detí sa odohráva v súčasnej Bratislave. Lena je sedemnásťročné dievča, ktoré vzdoruje rodičom, zažíva svoje prvé zamilovanie, tajné nočné dobrodružstvá s kamarátmi či magické rána nad Dunajom. Jej svet plný snov a túžob však naruší nečakaná udalosť...

Lena musí prejsť cestu, ktorá už nie je obyčajným dospievaním, ale skôr vnútorný boj. Okolie ju nechápe a už nikdy úplne nepochopí. Je to ona sama, kto sa musí zmeniť, dospieť a pochopiť, že nemôže ostať obeťou. Trest si zaslúži ten, kto jej to spôsobil.

Tento hraný debut a zároveň absolventský film Katedry réžie FAMU je projekt režisérky Terezy Nvotovej.

Projekt je realizovaný v koprodukcii s FAMU (CZ), Rozhlasom a televíziou Slovenska, spoločnosťami Moloko Film (CZ), Magiclab (CZ) a Sleepwalker (CZ). Realizácia filmu bola podporená Audiovizuálnym fondom, českým Státním fondem kinematografie, Ministerstvom kultúry SR a Bratislavským samosprávnym krajom. Partnerom filmu je HBO Europe, slovenským distribútorom Forum Film.

Réžia: Tereza Nvotová

Scenár: Barbora Námerová

Námet: Barbora Námerová, Tereza Nvotová

Dramaturgia: Lubor Dohnal, Brandon Ward

Producenti: BFILM – Peter Badač, Eva Pa, Moloko film (CZ) – Miloš Lochman, Karel Chvojka, FAMU (CZ) – Ondřej Šejnoha

Koproducenti: RTVS – Tibor Búza, Magiclab (CZ) – Michal Křeček, Sleepwalker (CZ) – Ludvík Bohadlo

Výkonný producent: Dominika Fáberová

Kamera: Marek Dvořák

Výprava a kostýmy: Andrijana Trpković

Masky: Vladimír Wittgruber, Zuzana Pechlová

Strih: Jiří Brožek, Michal Lánský, Janka Vlčková

Zvuk: Jan Paul, Robert Slezák

Hudba: Pjoni

Hrajú: Dominika Morávková, Anna Rávková, Róbert Jakab, Anna Šišková, Luboš Veselý, Patrik Holubář, Juliána Olhová, Monika Potokárová, Ela Lehotská

MILAN KENDA

Meluzína Jozefína

DAXE, Bratislava, 2016, il. Ján Mikulčík, 64 s.

Príroda slúži ako zdroj inšpirácie pre mnohých umelcov. Maliari-krajinári so stojanom a paletou vyhládávajú v nej romantické zátišia. Realisti z nej ťazia monumentálnosť krajiny, impresionisti sa zasa unášajú dojmi z scenérií. Na jar nanášajú na plátna sviežu zelenú, v lete žiarivú červenú, na jeseň desiatky odtieňov žltej a v zime belobou zjednocujú náladu obrazu. Ani hudobní skladatelia nezabúdajú na prírodu. Napríklad Igor Stravinskij zložil Svätenie jari a Vivaldiho zasa inšpirovali (Štyri) ročné obdobia... Príroda očarila aj slovenských básnikov a v ich tvorbe nájdeme stovky poetických obrazov prírody. Malebnostiam štyroch ročných období neodolal ani všetranný spisovateľ Milan Kenda. Svoje vyznanie prírode zveril stránkam knihy, nazvanej podľa jednej z básní Meluzína Jozefína. Slovanmi vytvoril poetickú krajinomalbu pozostávajúcu takmer zo sedemdesiatich básní. Je to autorova piata kniha určená deťom a školákmi, no Milan Kenda dúfa, že potešenie pri čítaní nežných veršov môžu pocítiť aj dospelí. Pretože on sa na prírodné scenérie iba nepozera, ale čo je pre básnika najdôležitejšie, precíti ju. Jej vnemy nechá prechádzať srdcom, ktoré je tým indikátorom, ktorý v básnikovi prebudí Múzu. Milan Kenda v jednotlivých veršoch používa často nielen metafory, ale aj celú báseň povýši na veľkú metaforu. Básnika na jar osloví prvosienka jarná, potom bližšie neidentifikovaná „pučiaca rastlinka“ či jarný prívál slávností, alebo „drahokamy kvetov.“ Po jarnom období je už „vláda zimy podomletá“ a to je signál

na kvitnutie *púpavienky*. Prišlo leto a básnik ho vidí takto: *Slniečko hreje, pripeká,/ nebeská lampa odveká./ Bzučanie hmyzu, jemný zvuk/ šíri sa z mora sviežich./* Pozri sa vôkol, ukrytý v tóni: */Tisíce tvarov, farieb a vôní!/* Kenda básne zvyčajne nevenuje určitému konkrétnemu miestu, no občas prezradí, o akú lokalitu ide. Na Záhorí vidí kus Sahary: *Tu piesočné dymy sú,/ v predstavách nás unesú/ na africkú adresu./* Iná báseň nás zavedie do Pierin, kde „*krajinou sa krúti, rúti Dunajec*“, alebo k pokojnému toku Dunaja, či do zasneženého lesa vo Veľkej Fatre. Milanovi Kendovi bolo v princípe jasné, prečo básne napísal. Konštatoval: „Je to programovo písaná komunikatívna poézia, aby jej mohol rozumieť každý, poézia nie je určená pre hádankárske krúžky, je to poézia, o ktorej si namýšľam, že by mohla byť lahodná ako domáca vianočka s medom a hrozienkami.“

IVAN SZABÓ

LENA RIEČANSKÁ

Som, aká som

Bratislava, VSSS 2016, il. Lucia Zajac Valová, 160 s.

Nedávno ma mierne zarazila štatistika zo Správy o knižnom trhu 2015, ktorú som náhodou objavil na internete. Uvádza sa tam, že v roku 2014 bolo na našom malom Slovensku vydaných 2688 titulov beletrie a z toho až 993 titulov určených deťom a mládeži! Je to vskutku úctyhodné číslo – nehovoriac o tom, že v rozmedzí rokov 2010 – 2014 išlo o výrazne stúpajúcu tendenciu. Čo z toho vyplýva? V pozitívnom zmysle nepochybne odzrkadľuje literárny (vydavateľský) plu-

ralizmus ako priamy dôsledok demokratizácie spoločnosti. Vôbec totiž nepochybujem o tom, že si každý čitateľ v takom množstve titulov nájde knižky podľa svojho vkusu. Možno to súčasne chápať ako ekonomické napredovanie knižného trhu – tiež v pozitívnom zmysle. Zneistenie však vyvoláva situácia potenciálneho čitateľa, ktorý odrazu – obklopený obrovským množstvom kníh rozmanitej kvality – je nútený hľadať ihlu v kope sena. Akou-takou barličkou by mu mohla byť napríklad recenzia.

V literárnej produkcii adresovanej detským čitateľom každoročne nechýba spoločenská próza určená najmä tínedžerom. Jej autori sa pokúšajú preniknúť do psychiky mladého človeka, uplatniť tzv. detský aspekt, simulovať všednú realitu, ktorou je obklopený, napodobňovať jeho reč, myšlienky, názory a postoje. Už štvrtýkrát sa o to pokúsila aj Lena Riečanská, autorka sústreďujúca sa najmä na ženskú a dievčenskú časť publika. Jej román *Som, aká som* je príbehom o nerozlučnom priateľstve dievčat, do ktorého tentokrát protagonistky Alica a Nikola vpustili aj člena opačného pohlavia (Romana). Autorka sa snaží postaviť k sebe hrdinov z odlišných sociálno-rodinných prostredí, iných zovňajškom aj povahou. Čo ich spojí do nerozlučného spoločenstva (trojky), je Nikolin nápad zorganizovať zbierku na pomoc spolužiakovi, ktorý následkom nehody ochrnul. Nikolina myšlienka spôsobí všeobecné prekvapenie, pretože svojím rockovým čiernym outfitom dovtedy vyvolávala skôr negatívne predsudky okolia. Jej nápadom sa okamžite nadchne Alica, „dobré dievča z dobrej rodiny,” a po tlmočení nápadu pred celou triedou aj Roman, blízky priateľ zraneného Jakuba a introvertný malý „okuliarnik”. Vďaka ich snahe a oduševneniu sa z individuálnej ak-

tivity stane viac ako celoškolská iniciatíva, do ktorej sa formou benefičnej burzy zapojí riaditeľka, učitelia, žiaci, rodičia a priatelia školy. Všetko ide hladko, prípravy graduujú, protagonisti sa bližšie spoznávajú, dvaja z trojice sa dokonca zaľúbia a tretia si nájde vysnívaného princa cestou na hodiny klavíra. Pozitívne sa menia aj konzervatívni rodičia Alice. Z prísneho otca a chorobne čistotnej matky sa napriek vzrastajúcej revolte dcéry stanú prototypy empatických rodičov. Podobne tak zlepšuje vzťah k svojej večne unavenej a pracujúcej matke Nikola. Roman zase vďaka dievčatám nachádza svoje miesto v spoločnosti, objaví svoj zápal a výtvarný talent a nachádza stratenú seba dôveru. Romantický sled udalostí završuje úspešná burza a návrh na ocenenie Detský čin roka, ktorý iniciovala triedna učiteľka Vierka, jedna z často zobrazovaných postáv.

V priebehu tejto úžasne pozitívnej dejovej premeny ľudstva sa len ťažko dalo ubrániť evokácii „kultových” pionierskych veľkopróz z päťdesiatych rokov ako *Pionierske srdce*, *Veľká premena* alebo *Trieda bojuje*. Riečanskej protagonistky pristupujú k bojovej úlohe (alias záväzku) s rovnakým zanietením a potláčiac všetky ostatné túžby splnia cieľ na viac ako 100 percent. Počas priprav burzy sa vraj žiaci „*neuveriteľne hladko vystriedali v jedálni, dokonca obedovali kultivovanejšie ako inokedy a kuchárky každému k obedu pridali veľký kus voňavého koláča. Tiež chceli prispieť k dobrej nálade.*” Dokonca aj večne zachmúrený a ufrfláný školník sa „*usmieval ako letné slnko*”. Jednoducho schematizmus ako vyšitý.

Príbeh o triumfálnom víťazstve dobra a nezištnosti je rámcovaný len dvoma „chybami v programe”. V pravom triednom zápase predsa nemôžu absentovať záškodníci (kulaci)! Na začiatku je to rozmaznaná

Angelika, ktorú Alici neustále podsúvajú rodičia za kamarátku a ako vzor dokonalosti, pretože jej rodičia pochádzajú z vyššej vrstvy. Jej pravá zlomyseľná tvár sa však v závere ukáže. (Žeby opäť alúzia na skazených kapitalistov?) Čo sa týka druhej peripetie (prepad a krádež peňazí zo zbierky), bolo by azda lepšie, keby ju autorka vynechala. Predovšetkým uveriť skutočnosti, že by sa našiel taký nezodpovedný učiteľ alebo riaditeľ, ktorý by pustil domov deti samy s kasou plnou hotovosti z celoškolskej zbierky, je vskutku veľmi ťažké. Navyše celá zápleтка s krádežou bola vykreslená príliš rýchlo, a preto plytko (celá sa odohrala ani nie na dvoch stranách). Odrazu sa objavili zlodeji, ktorí na zemi dokopali malého Romana, hoci o zdravotných následkoch po takomto čine na ďalších stranách nepadlo ani slovo, lebo ôsmačka odrovnala hlavného aktéra slzným plynom a odrazu sa ako na zavolanie objavila aj policajná hliadka, ktorá bez problémov zaistila všetkých páchatelov s celou nakradnutou sumou a ešte dolapila aj (ľahko predpokladateľného) bonzáka. Dokonalejší happyend to už nemohol byť.

Chápem a kvitujem autorkin dobrý zámer a motiváciu Detským činom roka, no z hľadiska literárnej realizácie ho možno len ťažko označiť za vydarený. Uveriteľnosť predkladaného príbehu je viac než problematická. Osobne už štrnásťročných ľudí (potenciálnych čitateľov tejto knižky) považujem za rozumné bytosti, ktoré vedia pomerne jasne rozlíšiť realizmus od romantickej utópie a ktoré preto netreba „lacným“ príbehom s pozlátkou podceňovať. Okrem nezvládutej kompozície sa mi javili neprirodzené aj vnútorné monológy. Autorka ich využívala pri neobvykle veľkom množstve postáv (trojica hrdinov, ich rodičovské dvo-

jice, učiteľka Vierka), navyše boli strnulé a klišéovité (najmä u učiteľky). Miesto čudesného vševediaceho rozprávača by sa skôr hodil personálny alebo priamy, ktorý by dej dostatočne „vyčistil“.

Paradoxom zostáva, že próza sa začala veľmi sľubne. Riečanská dobre zvládla dialógy a v podstate aj jazyk postáv v nich bol uveriteľný. Knižka je čítavá, má svižný dej a dobrú myšlienku. Trojica hlavných postáv má potenciál čitateľa osloviť. O to väčšia škoda, že autorka hodnoty presakujúce z textu udusila idealistickými schémami a premárnila tak šancu na dobrý dievčenský román.

PETER NAŠČÁK

MÁRIA KUDERJAVÁ – ZUZANA
STANISLAVOVÁ

Tvorivá dramatika ako stratégia zvyšovania literárnej kompetencie detí mladšieho školského veku

Prešov, Prešovská univerzita v Prešove,
Pedagogická fakulta, 2017, obálka Iveta Gal
Drzewiecka, 194 s.

Hoci efektívne a zároveň zážitkové vyučovanie literatúry je permanentnou témou metodických publikácií, má svoje stále miesto v záujmovej sfére odborníkov, lebo ešte stále otvára nové možnosti vo vyučovaní literatúry. Keďže sa zdôrazňuje zážitkové (emocionálne) vnímanie literárnych diel, treba tomu prispôbiť aj metodiku, ktorá obyčajne uprednostňuje racionálne

prístupy. Preto je takmer prirodzené, že mnohí metodici volia dramatickú výchovu ako najvhodnejšiu metódu, otvárajúcu nové možnosti tak pre učiteľa, ako aj pre žiakov. Toto urobili aj autorky recenzovanej učebnice tvorivej dramatiky.

Na Slovensku o túto metódu nebol nikdy veľký záujem. Vzniklo niekoľko ohnísk na univerzitách či v metodických centrách, ktoré čas od času vyvíjali istú iniciatívu, ale trvalý záujem, ako je napríklad v Česku, sa nezaznamenal. Pritom sa vo všeobecnosti tejto metóde pripisuje dobrý účinok i viditeľné výsledky. Preto každý pokus o oživenie dramatickej výchovy v slovenskom kontexte (budem používať tento termín, pretože tvorivá dramatika zvädza k stotožneniu s pražským časopisom *Tvorivá dramatika*) by mal byť vítaný.

Autorky vo svojej publikácii zúžili význam a pôsobnosť dramatickej výchovy na vyučovanie literatúry na prvom stupni. Keďže použitá metóda je založená na dramatickej hre, mohla sa najľahšie aplikovať práve na deti, ktoré už zvládli techniku čítania a môžu sa venovať jeho obsahu. Výskum sa napokon zúžil na dve žiačky Základnej umeleckej školy (ZUŠ) v Prešove s odôvodnením, že žiačky sa dobrovoľne a so záujmom zúčastnili na výskume a učitelia im môžu venovať viac času ako v klasickej škole. Táto voľba má svoje pozitívne i negatívne vyznenie. Argumenty autoriek sú síce presvedčivé, ale zároveň vylučujúce dramatickú výchovu zo školy, kde je jednak viac žiakov a niektorí ani nie sú ochotní prispôbiť sa tejto metóde.

Odhliadnuc od tejto pripomienky, možno použité kroky pri interpretácii vybraných diel akceptovať ako správne a prínosné. Škoda, že nevenovali viac pozornosti gramatickej stránke jazyka, hlavne deleniu slov. Je podobne bizarné ako v dnešných ča-

sopisoch. Výhovorka na počítačový program neplatí, pretože delenie slov možno urobiť manuálne.

Autorky pri kompozícii knihy volili klasický spôsob, najprv taxatívne vymenovali teoretické podklady, z ktorých vychádzali pri definovaní pojmu kompetencia a interpretácia, potom sa venovali dramatickej výchove ako metóde. V poslednej kapitole sledujú samotný výskum a jeho výsledky. Pri odporúčaníach do praxe sa vracajú k vysvetleniu, prečo si zvolili prípadovú štúdiu a zdôrazňujú jej pozitíva.

Teoretické zdôvodnenie výskumu pôsobí – vzhľadom na metodickú tému – trochu prekomplikovane, miestami až nefunkčne. Opakujú známe teórie, ktoré vlastnú tému neposúvajú dopredu ani obsahovo neobohacujú. Oveľa zázrivnejším čítaním sú výborné a vyčerpávajúce interpretácie zvolených literárnych diel (s. 98 – 104). Dôležité je podčiarknuť, a autorky to urobili, že použitá metóda môže fungovať iba vtedy, keď nepôsobí vzájomne. Potom deti „*dokážu preniknúť do obraznosti a hlbších významových sfér básnického textu, odkryť funkciu znakov, ktoré sa v texte nachádzajú*“ (s.70). Správne bolo aj to, že sa nezamerali na poznávanie odborných atribútov, ale uprednostili rozvoj obraznosti a imaginatívnosti (tamže), čo napríklad interpretácia v základnej škole nedokáže.

Uváženým krokom bolo spájanie dramatickej výchovy s výrazným čítaním či umeleckým prednesom, pričom sa nesústredili na hotové divadelné či recitačné tvary.

Kritické hodnotenie vyučovania literatúry v základnej škole vychádza z nastolených literárnych kompetencií v štandardoch jednotlivých ročníkov primárneho vzdelávania, ktoré sa upriamujú iba na formálne a povrchové javy. Potom sa nemožno čudovať, že

slovenskí žiaci sa v hodnoteniach čítania a porozumenia textu dostávajú na posledné miesta. Aj z tohto dôvodu je publikácia *Tvorivá dramatika ako stratégia zvyšovania literárnej kompetencie detí mladšieho školského veku* užitočná a potrebná. Upozorňuje na nedostatky vo vyučovaní literatúry a sprístupňovaní umeleckých diel a zároveň podáva pedagógom pomocnú ruku. Škoda by ju bolo nevyužiť.

MARTA ŽILKOVÁ

MARGITA IVANIČKOVÁ

S tromi psami za päťami

Bratislava, Spolok slovenských spisovateľov, 2016, il. Juraj Oravec, 104 s.

Aj keď to nebýva zvykom, nedá mi, aby som svoj potlesk najnovšej knihe Margity Ivaničkovej *S tromi psami za päťami* nezačal citáciou jednej z jej príbehových epizód. Podotýkam, stretnutie s ňou, tou epizódou, bola láska na prvý pohľad: „*Vtom do stredovej uličky v kostole pribehla Čiba, Rikino aj Goro!*“ referuje malý Ľuboš, autorkino detské médium. „*Zhora som to naozaj dobre videl a neveril som vlastným očiam. Čo očiam! Čiba, Rikino aj Goro sa usadili svorne vedľa seba na červenom koberci a ich chvosty zmľkli. Ujo organista nič nevidel, zato chl páči spustili trojhlasné a prenikavé vauúúúúú, uúúúúúúú, vauááuaayyyúúúú!* Čiba, Rikino aj Goro spievali so zavretými očami a s hlavami zdvihnutými k nebu. Spievali a vyli tak oduševnene, až celý kostol zmľkol v tichom zdeseaní. Mamina sa rýchlo a nenápadne vytratila. Rikino potom zdvihol z koberca svoje záračné drevko a spolu s Čibou a Gorom dôstojne odkráčali von z kostola. Zaskočení ľudia im

v uličke ustupovali z cesty. Goro tatovi zakýval ušami a povedal: ‘Tak! My teda ideme po svojich, keď ste nás nevzali autom.’“

Na krátku recenziu možno pridlhý citát, v každom prípade výpovedný. Nie je to totiž len ukážka zo sugestívne naštylizovaného textu. Je to postoj, autorkino krédo, koncept jej najnovšej detskej knihy. Jej chápania literatúry pre deti a mládež. A života vôbec. Života, v ktorom tým povestným bodom, ktorý drží vesmír pokope, nie je nič iné než rodina. Praobyčajný zväzok muža, ženy a dieťaťa. A ešte niekoho: Čiby, Rikina a Gora – troch obyčajných psíkov. Vlastne psíkov nie. Čiba, Rikino a Goro nie sú psíci. Sú to zvierací členovia spisovateľkinej literárnej rodiny. Či aj skutočnej, to nie je v tejto chvíli dôležité. Podstatné je, že aj v tomto prípade platí – umelecká pravda je presvedčivejšia než reálna. Tu dokonca do tej miery, že čitateľ – a je jedno či malý a či dospelý – bez toho aby čo len na chvíľu zapochyboval, či ide o pravdu alebo o jej ilúziu, verí, že tie dva svety, ľudský a zvierací, sú jedným svetom. A nielen preto, že jedni i druhí žijú pod spoločnou strechou, spolu zdieľajú dobré i zlé, že dokonca hovoria jazykom, ktorým si rozumejú. To rozhodujúce, čo z nich ten jeden svet vytvára, je, že ich jazykom nie je psí rodinný brechot, ale láskavá reč. Vzájomné porozumenie. A hlavne poznanie, že zvieratá nie sú „nemé a hluché tváre“. Sú to ľudia, len o niečo lepší než my. Ľudia, ktorí nám poľudšťujú tento svet. Čím skôr to pochopíme, tým lepšie pre naše deti. V každom prípade po prečítaní neveriteľne milej knižky Margity Ivaničkovej som konečne pochopil, prečo tak moja malá vnučka túži po psíkovi.

Pri prvej príležitosti si ho kúpim pre seba.

ONDREJ SLIACKY

MARTA HLUŠÍKOVÁ

Žiaden káčer navyše

Bratislava, Slovart, 2017, il. Lucia Žatkuliaková, 192 s.

Najnovšia kniha spisovateľky Marty Hlušíkovej *Žiaden káčer navyše* je voľným pokračovaním jej staršej knihy *Neznášam, keď ma hladkajú po hlave* (získala cenu BIBIANY: Najlepšia detská kniha zimy 2009). Ide o novelu pre mládež od 13 rokov. Hlavnou hrdinkou je šestnásťročná Petra, ktorá nastupuje do prvého ročníka strednej školy. Čaká ju preto mnoho zmien – noví učitelia, spolužiaci, nové skúsenosti.

Dominantným problémom príbehu je Petrin vzťah k spolužiakovi Filipovi, ktorý sa jej páči nielen pre skvelý výzor, ale aj pre jeho múdrosť a dobré srdce. Filip však má vážny hendikep – poruchu hlasu. Má ho príliš tenký a vysoký – tzv. fistulový. Neraz si za to u rovesníkov vyslúži posmech a ponižovanie. Čitateľ sa o jeho vnútornom prežívaní veľa nedozvedá, pretože príbeh je zameraný hlavne na Petru. Možno však predpokladať, že Filip je s hendikepom relatívne vyrovnaný: na jednom mieste tvrdí, že jeho hlas je ako lakmusový papierik na ľudí. Autorka, reagujúc na vždy aktuálnu problematiku akceptácie inakosti medzi ľuďmi, stavia svoju dievčenskú hrdinku pred dilemu, či to, čo sa jej na Filipovi páči, dokáže prevážiť jeho hlasový nedostatok. Mladému čitateľovi nastavuje zrkadlo vlastnej ľudskosti, črtajúcej sa na pozadí povrchnosti, cynickosti; tá sa zasa prejavuje ubližovaním tým, ktorí sa od nás niečím líšia. Ďalším hodnotovým posolstvom je hľadanie odpovede na otázku, čo znamená mať niekoho skutočne rád, teda prijímať ho aj s jeho nedokonalosťami.

K takémuto postoju nie je možné sa dopracovať zo dňa na deň – potrebný je dlhodobý osobnostný vývoj mladého človeka v podobe vlastnej skúsenosti.

Okrem posolstva o akceptácii inakosti možno novelu chápať ako určitý návod na optimálny vzťah medzi dospelými a mládežou. Autorka ukazuje, ako sa dá komunikovať aj o náročných témach, akými sú láska, sex, smrť, sociálne siete či téma (ne)chceného tehotenstva. Dospelých v príbehu predstavuje trochu bláznivá rodina hlavnej hrdinky. Petra si je blízka najmä s babičkou, ale i mamou. Obe sú (podobne ako autorka) stredoškolskými učiteľkami. Ide teda o model rodiny so silnou generačnou súdržnosťou. Citeľný je odkaz na nenahraditeľnosť matky či starej matky v živote mladého dievčaťa. Rovnako je podčiarknutá aj úloha učiteľov – napr. v postave Petrinho triedneho Golymiča, spravodlivého a náročného učiteľa, ktorý svojich žiakov pripravuje na reálny život. Autorka ho stavia do kontrastu s tými, ktorí pre vytvorenie vlastného imidžu žiakom nadŕžajú. Ďalšou dôležitou postavou je Petrina nemecká kamarátka Klára, jej rovesníčka žijúca v zahraničí. Často si s Petrou skypuje. Keďže Klára hovorí skomolenou slovenčinou, ich rozhovory sú pre text vtipným oživením. Zároveň sú tieto pasáže reflexiou Petriných zážitkov. Čitateľovi sa však môže zdať, akoby sa ani nezhovárali dve tínedžerky, pretože Klára pôsobí príliš dospelou – veci hodnotí zrelo a s nadhľadom. Navyše sa so svojimi problémami zdôveruje len Petre Kláre. To textu uberať na autenticite a vyvoláva dojem hodnotiacej účelnosti.

Príbeh sa skončí uspokojivo: Filipovi sa po pomerne krátkom liečení hlas upraví. Petra je šťastná, veď ho mala rada aj s pôvodným

timbrom hlasu. Nakoniec teda neostane „žiaden káčer navyše“ (ergo – žiadny chlapec bez dievčaťa).

Hlušiková zostala verná žánru „klasického“ dievčenského románu s happy endom. V reálnom živote to také jednoduché nebýva a človek je postavený pred oveľa náročnejšie rozhodovanie sa pre ľudskosť alebo povrchnosť. Podobná problematika je však v slovenskej literatúre pre deti a mládež málo zastúpená, ba priam až tabuizovaná. Je preto oceniteľné, že Hlušiková po nej siahla. U súčasného mladého čitateľa tak kniha môže okrem príjemného čitateľského zážitku vyvolať aj uvažovanie nad pocitmi ľudí s odlišnosťou.

VERONIKA VOLOCHOVÁ

IVAN LESAY

A-ko-že/ Lesankin fantastický svet

Trio publishing, Bratislava, 2016, il. Petra Lukovicsová, 96 s.

Kniha Lesankin fantastický svet láka do sveta fantázie všetky deti, ale aj dospelých, ktorí sa radi hrajú, vymýšľajú, ale aj premýšľajú. A aj keď hra, výmysly, fantazírovanie sú typické skôr pre deti, našťastie existujú aj dospelí, ktorým tieto atribúty nie sú cudzie. To demonštruje vo svojej debutovej knižke pre deti Ivan Lesay a ilustrátorka Petra Lukovicsová, ktorí nám, ale najmä detským čitateľom vo vzácnnej symbióze namiešali koktejl veselých príhod, kde sa strieda možné s nemožným, vymyslené s premysleným, sen so skutočnosťou. Kniha púta surrealistickými obrazmi, plynulý prechod z reálneho do fiktívneho sveta nie je samoučelný, neraz

sa tam odohrá nevšedné dobrodružstvo a vyrieši sa problém, ktorý odkazuje aj na problémy súčasných detí – máme na mysli napríklad prekonávanie strachu, posúvanie osobných hraníc, sebaovládanie, akceptovanie druhého a pod.

V expozícii autorskej rozprávkovkej knihy autor predstaví inšpiráciu a zároveň svoju autorskú stratégiu preskupovania fiktívneho a reálneho sveta. Podobne ako postavy Miloša Macourka Mach a Šebestová prostredníctvom čarovného slúchadla, aj on vstupuje so svojimi protagonistami do fiktívneho sveta. Nevyužíva však čarovný predmet, ale „neslušné slovo“, napr. *prdlajs-čudlajs* či *na figu* a iné expresívne zafarbené výrazy subštandardného charakteru, ktoré často fungujú aj ako zaklínadlo. Návrat do predmetného reálneho sveta rieši na princípe filmového strihu, akoby použil filmový záber. Tým sa detský čitateľ poľahky dozvie, že sa dej odohráva vo svete fantázie, kde nemusí fungovať logika ani pravidlá, čo je nielen pre autora oslobodzujúce, poskytujúce priestor na obojstrannú tvorivú slobodu.

Kompozičná štruktúra textu je budovaná na výpovediach štyroch rozprávačov – otca (*Zo zápisníka Lesankinho tatka*, *Z počítacza Lesankinho tatka*, *Z notebooku Lesankinho tatka*), dcéry (*Z Lesankinej prvej písanky*, *Z Lesankinej druhej písanky*), jej kamarátky (*Z pamätníčka Kity Bety*) a mamy (*Z maminho tajného denníka*). Do čitateľského priestoru určeného deťom vstupujú podtextovo aj dospelí, čo naznačuje, že rozprávky nebudú nutne určené len detskému čitateľovi. Ten má možnosť zažiť s protagonistami – Lesankou, jej tatkom, mamou a kamarátkami – veselé, bláznivo-groteskné až absurdné príbehy založené na výmysloch, únikoch z reality, v ktorej sa môžu rozvíriať akékoľvek „úlety“ a následne aj nečaka-

né zvraty (jazda na koňoch, ktoré sa opili; zneškodnenie Jana Hracha nekonvenčným spôsobom; stretnutie s Katy Perry či s tajnou agentkou 00 Extra, čitatelia sa môžu stať svedkami organizovaného zločinu na púšti alebo niečo strašidelné zažiť v škole čarovarenia). Vzápätí však autorská stratégia nadobúda inú tonalitu: hľadá odpovede na vážne otázky, akými sú povedzme zmysel života, smrť, nesmrteľnosť, plynutie času, vnímanie krásy, podoby šťastia a pod., ktoré autor tematizuje cez pohľad dieťaťa, rešpektujúc jeho mentálnu úroveň, fantáziu, imagináciu, ale aj kognitívny aspekt.

Vo fiktívnom svete Lesankove sa čitateľ stretáva s množstvom vymyslených, neraz aj bizarných postavičiek – napr. kapitán Nemo, trubadúr Veršík, Jano Hracho, úradníčka Skolastika Skyslá, lekár Hlucho, prievitný smradľavý obláčik Čaplyn, čarovný gin Šmakutýš, ale prizýva si z virtuálneho sveta do svojich vykonštruovaných príbehov aj postavičky z počítačových hier, seriálov, showbiznisu, s ktorými sa detský čitateľ rád identifikuje. Rozprávkové subjekty typu Katy Perry, monsterky, Winxky dospelý čitateľ nemusí recipovať, pretože sú to odkazy na pop-kultúru, autor však pracuje aj s takými, ktoré nemusia odčítať deti – napr. Nemova archa, Čaplyn a i. Aj touto formou vytvára priestor pre detského aj dospelého čitateľa, aby sa partnersky dopĺňali pri vzájomnej kooperácii, každý so svojou čitateľskou skúsenosťou.

Napriek tomu, že kniha reflektuje „novú“ súčasnosť, o čom svedčí využívanie rozličných reálií z prítomnosti, napr. prirodzený vplyv široko pôsobiaceho mediálneho sveta, využívanie bezprostredného až expresívneho jazyka, autor nenásilne prepája onú súčasnosť, napr. Nemova archa, v ktorej sú utečenci, s Noemovou archou. Vytvára

tak analógiu záchrany ľudstva, možno aj na základe biblického motívu. Z jazykového hľadiska sú určujúce predovšetkým subštandardné formy, ako napr. využívanie hovorovosti, expresivity (*kukal ako puk*), nezanedbateľná je programovo koncipovaná irónia, ktorú autor využíva ako nástroj osobnej kritiky či ako odstupový faktor kritiky dospelých: *lenivý ako starý pes, tato zhíkol a možno v duchu niečo hlúpe zahlásil, tresol blbosť, tatko zasa cucká pivo a kváka tam s výčapníčkou...*, iróniou však nešetří ani pri opise svojej dcéry: *zívala na plné ústa a na obdiv vystavovala svoj štrbavý chrup, krpaté strašidlo, malá opica a pod.* Využíva rovnako aj variácie frazeologizmov: *Kde nebolo, tam nebolo, kde nič nie je, ani čert neberie, podarilo sa mu výčapníčku uvariť, aby mu budvar... dala na sekeru, odvážnemu rozum praje, keby bude keby* a pod. Niektoré situácie v tejto knihe podnecuje detail, ktorým vzniká aj komický efekt – napr. *šoférku nepočujem, ale pusu má do O a niečo mi vzrušene ukazuje rukami* a pod. Hra so slovami, originálny až absurdne vnímaný pohľad na všedné veci súčasného života, dynamika doby v schopnosti zachytiť cez dramatickú situáciu reálny životný detail, ktorú sa autorovi rozprávkových príbehov spolu s invenčným prístupom ilustrátorky podarilo zachytiť v „živom“ a chvíľami aj „živelnom strihu“ do umne kreovaného textu, ale aj – alebo predovšetkým – fungovanie štandardných, konvenčných vzťahov v rodine medzi rodičmi a deťmi, medzi priateľmi, sú tými atribútmi, ktoré prostredníctvom hravosti, humoru, irónie, absurdných situácií či preskupovania reality a fikcie robia túto knihu modernou, rozvíjajúcou detskú i tú „dospeľácku“ fantáziu a obrazotvornosť.

MÁRIA KUDERJAVÁ

ANDREA GREGUŠOVÁ

Svetozár

Bratislava, Egres o. z., 2016, il. Alica Raticová, 48 s.

Prudký rozvoj etiky vzťahu k zvieratám možno sledovať najmä od sedemdesiatych rokov 20. st. vďaka prácam autorov ako Peter Singer, Tom Regan, Carl Cohen, Bernard E. Rollin, Mary Midgleyová a ďalší. Za medzník etiky vzťahu k zvieratám možno považovať rok 1975, keď vyšlo dielo Petra Singera *Animal Liberation* (v preklade *Oslobodenie zvierat*), ktoré ako jedno z prvých požadovalo rozšírenie morálneho ohľadu na zvieratá. Problémy súvisiace s významom vnútornej hodnoty zvierat sa preklapili aj do detskej literatúry, v ktorej často zvieratá vystupujú ako postavy. Odrážalo sa to aj v najnovšej detskej knihe Andrey Gregušovej *Svetozár*.

Autorka si z uvedenej témy vybrala problém typický pre slovenský kontext, a to svet holubov. Ich život zobrazuje cez jednoduchý, ale láskavý a vtipný príbeh. Holuby nie sú zobrazené jednostranne. Na začiatku mestská rada vymenováva ich pozitívne a negatívne aspekty, čo sa nakoniec skončí remízou: „Ach! 5:5! Je to vyrovnané!“ Následne je Svetozár zvolený za „*holubieho vyjednávateľa*“, ktorý predstavuje stred medzi ľuďmi a holubmi. Tento stred je dotvorený vonkajším vzhľadom samotného Svetozára, ktorý sa v mnohom „*ponáša na holuba*“. Napríklad: *často lieta po meste, hlavu má neustále v oblakoch, vlasy má ako strapaté páperie, je chudý a chudobný ako kostolný holub*.

Uvedené tri citácie jemne naznačujú silnú stránku textu, ktorou je humor. Ten vzniká napríklad prelínaním slov z holubieho sveta do sveta ľudí: „*Ticho! Mestská rada nie je holubník!!!*“ A naopak: „*Ticho! Holubník nie je mestská rada!*“ Komickosť využila aj ilustrátorka zakrytím istých písmen na pamätnej tabuli básnika dôsledkom holubieho trusu: „*Tu žil a tvoril umelec*“ – „*Tu ži**voril umelec*“.

Vyjednávanie medzi ľuďmi a holubmi sa skončí odchodom holubov z mesta a – ako to často býva – význam niečoho si uvedomíme, až keď to stratíme: „*Mesto ostalo tiché a smutné (...) ľudia zaspávali do práce (...) deti nemali koho naháňať*“. Mestská rada si uvedomí hodnotu holubov, ktoré sa vďaka Svetozárovi a jeho Irenky vrátia do mesta s tým, že si otvoria holubiu poštu. Práve funkcia holubov ako poštárov predstavuje ich ďalšie pozitívum. Dochádza k obnoveniu ich zabudnutej funkcie, ktorá sa vytratila dôsledkom používania telefónov. Holuby sa tak stávajú symbolom lásky, roznášajú ľúbostné listy po meste, a práve vďaka zamestnanosti už „*im ani len na um nezíde vysedávať sochám na hlavách*“.

Príjemnú atmosféru textu dotvárajú jemné ilustrácie Alice Raticovej. Prevažne pracuje so zelenou farbou a jej odtieňmi, ktoré posilňujú spomínanú environmentálnu tému. Kniha je určená deťom od troch rokov, u ktorých by sme mali rozvíjať vzťah k zvieratám už od útleho veku, lebo „*srdce človeka možno súdiť podľa jeho zaobchádzania so zvieratami*“ (I. Kant).

DÁVID DZIAK

BIENÁLE ILUSTRÁCIÍ BRATISLAVA 2017

Slávnostné otvorenie 26. ročníka Bienále ilustrácií Bratislava (BIB) 2017 sa uskutočnilo 8. septembra 2017 v historickej budove SND v Bratislave. Súťažná časť BIB-u a ostatné reprezentatívne výstavy sú **v priestoroch Slovenského národného múzea** na Vajanského nábreží č. 2. Na svetoznámom podujatí sa zúčastňuje 49 krajín. Aby BIB ožil deťmi, pripravili sme v spolupráci s ďalšími partnermi bohatý program – interaktívny sprievod detí po výstave, tvorivé dielne, workshopy a stretnutia s ilustrátormi, premietanie animovaných rozprávok, ale aj interaktívne výstavy v BIBIANE i ďalšie výstavy po celej Bratislave, napr. Knižné hodiny na Hviezdoslavovom námestí a tiež podujatia venované odbornej verejnosti.

(8. september – 29. október)

Slovenské národné múzeum, Vajanského nábrežie 2,
denne okrem pondelka od 9 h do 18 h.

VÝSTAVY V BIBIANE

IZMY A IZBY

Najpriamejšou cestou, ako si oblúbiť umenie, je pochopiť ho. Najjednoduchšou cestou, ako pochopiť umenie, je zažiť ho. Toto je cieľom výstavy, ktorá je prehľadom hlavných výtvarných smerov konca 19. a začiatku 20. stor. Jednotlivé miestnosti – „izby“, sú venované niektorému „izmu“ – kubizmu, impresionizmu, surrealizmu, expresionizmu a dadaizmu. Deti môžu vstúpiť do „izieb“ či ateliérov a stať sa účastníkmi tvorby v jednotlivých obdobiach. Skriňa ako Degasovo baletné štúdio, kubistické zrkadlo alebo surrealistická posteľ-vzducholod' je určite lákavou pozvánkou na zážitok z umenia.

Námet a scenár – A. Paulínyová,

výtvarno-priestorové riešenie – B. Peuch,

dramaturgia – S. Broadhurst Petrovická.

Termín: 24. 8. – 4. 2. 2018

EMÓCIE

Výstava Emócie predstavuje naše základné emócie, ktoré nie sú len nepostrehnuteľnými poryvmi duše. Sú to prastaré riadiace mechanizmy pohýňajúce naše telá k akcii. Veď všetky živé organizmy smerujú od nebezpečných a nepríjemných situácií k príjemným a upokojujúcim. Prekvapenie, smútok, hnev, radosť a strach sú životným základom ušľachtilej nadstavby, akou je cit pre pravdu, zvedavosť, ale aj frustrácia.

Námet, scenár a dramaturgia – I. Abrahamfyová,

výtvarno-priestorové riešenie – D. Mládenková.

Termín: 7. 4. – 8. 10. 2017

SUMMARY

Two years have passed and BIB -the Biennial of Illustrations Bratislava is once again being held in Bratislava, Slovakia's capital city. Zuzana Jarošová, BIB's general commissioner, writes that "Picture books are a child's first step into the world of art. It can be a golden step into amazing beauty or a step into the emptiness of foolish kitsch. BIB constantly stimulates children's picture books from all over the world and artistic illustrations of the highest quality. It also serves as a barrier against Mickey Mice and kitschy dolls." Dr. Dušan Roll, who founded BIB fifty years ago, tells Bibiana's readers about the origins of BIB's prizes-the Grand Prix, the Golden Apple and the Plaques. Silvester Lavrík is a famous contemporary Slovakian writer, playwright and director. He writes for adults as well as for children. His storybook *Ester and the Albatross* is a beautiful fantasy story about an old man's love for an adopted girl. It is a book that children and adults all over the world should read. Besides being an excellent writer, Silvester Lavrík is also an artist, and is just as excellent at it as he is at writing. His illustrations lead to *Ester and the Albatross* winning an award for being The Most Beautiful Slovakian Children's Book. The outstanding writer and illustrator reviews this year's World Exhibition BIB 2017. Overall, his review is very positive. However, he also voices some more critical opinions and ideas on how to improve the exhibition in the future. Slniečko, Slovakia's oldest artistic magazine, was founded ninety years ago in Martin, a town in central Slovakia. To mark the occasion, professors from the Faculties of Education of the Comenius University in Bratislava and the University of Prešov have written a monograph about the magazine. In his study *A Mosquito Was Wed, he Married a Fly...* Martin Klimovič analyses poetry from the first edition of Slniečko. The poems then were based

on folk art and the creations of Slovakian poets, which often had national motifs. This year, Vladimír Predmerský celebrated his eighty-fifth birthday. Thanks to his excellent physical and mental condition, you can meet him at puppet theatre premieres as well as at drama and opera performances all over Slovakia. He also visits festivals and conferences, writes articles and reviews and is currently finishing up his exceptional collective piece called *A History of Slovakian Puppetry*. Puppet theatres are a Slovakian national phenomenon. Throughout history, travelling puppet theatres led to a theatre culture forming in many Slovakian towns and villages. Last year, "Puppetry in Slovakia and Czechia" was inscribed on the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. Nowadays, one of the hubs of Slovakian puppetry is Banská Bystrica, a city in central Slovakia. This is where the festival *Bábkarská Bystrica* is held. The festival has been around for forty years and is well-known throughout Slovakia and beyond. This year, the festival won an award from the EF-Europe for Festivals, Festivals for Europe. Monika Tatarková wrote an article about the festival, as well as about puppetry from Banská Bystrica in general. In the article *Good Books Are Still Alive*, Professor Zuzana Stanislavová from the University of Prešov analyses Slovakian contemporary children's literature. There are groups of descendants of Slovakian migrants who have been living in a region of Serbia called Vojvodina for three hundreds years. Thanks to the Serbian government, they have been able to retain their Slovakian cultural identity. BIBIANA, an international house of art for children, has also helped by organising annual visits to the children in Vojvodina. BIBIANA's director Ing. Peter Tvrdón has written an article on the latest of these visits.

Trans. Zuzana Gregáňová

